

S. EPIPHANIUS

I N

CANTICUM CANTICORUM.

S. EPIPHANI
SALAMINIS IN CYPRO EPISCOPI
COMMENTARIUM
IN CANTICUM CANTICORUM

PRODIT NUNC PRIMUM EX ANTIQUA VERSIONE LATINA
OPERA ET STUDIO
PETRI FRANCISCI FOGGINI.

R O M Æ
TYPIS PALEARINIANIS AN. JUBILÆI CIOIOCCCL

PRÆSIDUM APPROBATIONE.

BENEDICTO XIV.

PONTIFICI MAXIMO

PETRUS FRANCISCUS FOGGINIUS

INEDITA Scriptorum veterum Opera in lucem proferre, quod magnam commendationem utilitatis habet apud sapientes homines, adeo proprium esse videtur eorum, qui Bibliothecarum, in quibus veteres Mss. Codices adservantur, curam gerunt, ut ob id potissimum præ competitoribus Francisco Blanchinio, & Philippo Bonarota Vaticanæ Bibliothecæ cura adjudicata olim fuerit Laurentio Zaccagnio, cujus

cujus in eo studii genere excellentiam probatam fuisse ferunt ex volumine, quod illi erat ad manus, plura inedita continente veteris Ecclesiæ Græcæ Latinaeque monumenta, quæ mox publici juris fecit summo bono tum Litterariæ Reipublicæ tum Christianæ.

Itaque quum mihi, BEATISSIME PATER, hoc idem honestissimum munus destinaveris, nulla alia animum subit res Tuo de me judicio dignior, & quæ conceptæ de me spei respondere possit magis, ac si de proseguenda jamdiu promissâ, & inchoata, sed curtæ rei causâ jamdiu quoque intermissâ, ineditorum veterum scriptorū editione satagam; ex quibus quoniam typis jam descriptum habere me contingit, quod ut in Latinum verteretur dignum censuit AURELIUS CASSIODORUS, & ab HADRIANO Papa I. laudatum reperi, S. EPIPHANII Salaminæ in Cypro Episcopi COMMENTARIUM IN CANTICUM CANTICORUM, ut Tibi Majestatique Tuæ illud consecrem, æquo animo feras precor, nam Tibi inscriptum edidi alium quoque ejusdem Sanctissimi Patris librum DE XII. GEMMIS &c. & novam hanc rapere haveo
occa-

occasionem Tibi gratum animum meum,
& meum, qualecumque est, studium, & bo-
narum artium amoreth offerendi significa-
tione publica, & immortalī.

Neque vero temperare mihi possum, quo-
minus animadvertam, in EPIPHANIO, qui
non solum verbis & exemplo populo sibi cre-
dito profuit, sed Ecclesiam quoque, & litte-
rariam Rempublicam scriptis suis illustravit,
Tui ipsius imaginem quamdam mihi se of-
ferri, BEATISSIME PATER, qui cum Anconæ
primum, deinde vero Bononiæ sanctissimis
moribus tuis, & optimarum legum sanctio-
nibus, perpetuisque sacris Institutionibus, eam
Tibi nominis famam comparaveris, ut toto
terrarum Orbe plaudente datum Tibi tandem
fuerit summum Ecclesiæ totius Imperium
cum Romanæ Ecclesiæ Episcopatu conjun-
ctum, attamen scribendi quoque, edendique
sacræ eruditionis refertos libros nunquam ab-
jecisti curam, utpote qui a curis gravioribus,
& Episcopali contentione animum relaxare
doctrina, & varietate studiorum semper idem
consueveris. Scilicet, quantum ceteris ad suas
res

res obeundas, quantum ad honestas voluptates, & ad ipsam requiem animi & corporis conceditur temporis, ad tua studia recolenda sumis, a quibus nulla Te voluptas avocavit, nunquam otium abstraxit, puto quod solatio litteras habens solas, tunc solum recrearis, quum Te litteris involvis, & aut scribis aut legis. Atque utinam de Tuis laudibus dicendi locus hic foret ! Licet me neque usu satis, & ingenio parum posse sentiam, argumento tamen veluti auctus, & major me factus, provisam rem sequentibus verbis non invitis, operosa quidem, & doctioribus auribus digna facturum me fore non diffiderem. Verum neque est hic locus : neque Tu bene agis, & gloriosè, ut lauderis, sed ut laudari merearis.

Quamobrem pro salute Tua, BEATISSIME PATER, diuturnoque imperio votum suscipiens, & ob insignem erga me munificentiam Tuam effectum Tibi me devovens publice, jam sacros pedes deosculor, & incuntem ANNUM JUBILÆI pro Tuis meritis, pro publicis votis Deo Tibique placentem auguror. Exoriatur ille faustus, fortunatusque : exeat feliciter.

P R Æ F A T I O E D I T O R I S

PARS I. De Auctore Commentarii in CANTICUM CANTIC.
ex Bibliotheca Vaticana hic primum editi.

NTE hos sex annos S. EPIPHANII
Salaminæ in Cypro Episcopi librum
De duodecim gemmis Rationalis summi
Sacerdotis Hebraeorum, qui jamdiu pro
deperdito habebatur, qualem in Bi-
bliotheca Vaticana eum reperi ab an-

S. EPIPHANII
liber in CANT.
CANTIC. in Bibli.
Vat. reperiatur.

tiquo interprete Latine versum in lucem edidi; nunc
vero ex eadem Bibliotheca, & ex antiqua pariter ver-
sione Latinum publici juris facio aliud ejusdem Sanctis-
simi Auctoris ineditum opus, nimirum breve quoddam
in CANTICUM CANTICORUM Commentarium, quod genui-
num S. EPIPHANII fetum esse, ideoque plurimi facien-
dum, non uno comprobatur testimonio.

Commentarium in Canticum Canticorum, & qui-
dem breve, quale est illud, de quo loquimur, a S. EPI-
PHANIO Cyprio exaratum fuisse, disertis verbis testatur
AUR. CASSIODORUS, quinti & sexti Ecclesiæ sæculi orna-

Genuinum esse
S. EPIPHANII o-
pus probatur te-
stimonio CASSIO-
DORI.

b

men-

X P R Æ F A T I O

mentum, qui etiam tradidit fuisse sibi curæ, ut illud in Latinam linguam ab EPIPHANIO Scholastico, disertissimo viro, amico suo verteretur: S. EPIPHANIUS, inquit, *Assistes Cyprius totum librum*, (idest Canticum Cantic.) *Græco sermone uno volumine sub brevitate complexus est. Hunc nos, ut alios, in Latinam linguam per amicum nostrum virum disertissimum EPIPHANIUM fecimus, Domino juvante, transferri.*

Item testimonio
HADRIANI Pa-
pe I.

Præterea HADRIANUS Papa I. in libro, quem contra Nicænæ Synodi 11. oppugnatores scripsit ad Carolum Regem, non solum idipsum de S. EPIPHANIO tradit, nimirum scripsisse eum in Canticum Canticorum, sed insuper locum integrum, ex eo ipso S. EPIPHANII libro recitat, & quidem ipsissimis verbis expressum, quibus utitur versio, quam edimus, itaut HADRIANUS non solum testis nobis sit, S. EPIPHANIUM in Canticum Canticorum Commentarium aliquod scripsisse, sed etiam hoc ipsum esse, quod hic modo vulgamus Latine versum in Canticum Canticorum Commentarium, & præterea hac ipsa eum esse usum Latina ejus versione. Sed ipsa HADRIANI verba adferamus¹. Oppugnatores Nicænæ Synodi reprobaverant, quod Synodus ad SS. Imaginum visionem comprobendam adtulerit illud Cantici Cantic. c. v. *Ostende mihi faciem tuam, auditam fac mihi vocem tuam, quoniam vox tua suavis, & facies tua speciosa.* HADRIANUS Papa reprehensionem hanc confutat S. EPIPHANII auctoritate, & ita loquitur: *Recte illud protulerunt, quia visio sacrarium imaginum ad speciosam formam Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi secundum carnem, Sanctæque ejus Genitricis, & Sanctorum pertinet. In persona enim Christi & Ecclesia diversa SS. PP. opuscula in*
Cant.

(1) *Adv. CATHAROS de Institutione*
divin. Litterar. cap. 5.

(2) *V. Epistolarum Rom. Pont. ed. Rom.*

3591. tom. 3. pag. 733. Concil. HADRIANI tom. 4. col. 783. edit. Paris. ann. 1714.

Cantica Canticorum explanata sunt , & si quomodo intelligendum est , scire velint , S. EPIPHANII Episcopi Cyprii proferimus expositionem , in qua inter multa diversa , inquit : Ostende mihi faciem tuam & auditam fac mihi vocem tuam : hoc est , per Legem & Prophetas non mihi loquaris , sed temetipsum totum mihi demonstra : sicut & Moyses tali desiderio comprehensus , fiducialiter dicebat ad Deum : Ostende mihi teipsum , ut te videam . Sed tunc quidem dixit Moysi : Nullus videbit faciem meam , & vivet . Sponsa autem sua volens semetipsum ostendere , incarnatus ei se induto corpore demonstravit ; per virtutis modum , per sustentationem , & innocentiam tradens ei pietatis aspectum . Ostendit igitur ei faciem suam conceptus in Dei genitrice virgine : & audire eam fecit vocem suam , cum doceret in Oliveti monte discipulos , & rursus dum per eos in universum orbem terrarum predicationis dogmata destinasset . Quoniam vox tua suavis , & facies tua speciosa . Vox ejus vere suavis est , qua dixit : venite benedicti Patris mei : vox tua suavis : hoc est , qua cacos videre fecit , cum diceret : secundum fidem vestram fiat vobis : vox tua suavis , id est , dicendo : venite ad me omnes , qui laboratis &c. vox suavis est dicens paralytico : surge , tolle grabatum tuum , & ambula : vox suavis est dicens . Confide filii , remittuntur peccata tua . Vox tua suavis est dicens . Confide filia , fides tua te salvam fecit : vade in pace : & alia plura , quæ per ordinem exarare longum est .

Verum enim vero ipsius etiam Vaticani Codicis auctoritatem , ubi hoc in Canticum Canticorum Commentarium sub EPIPHANII nomine descriptum est , gravissimam puto , & plurimæ fidei . Scilicet Vatic. ille Codex sub

Inter auctoritatem
Codicis Vat.

b 2

Num.

(1) Etiam in edito Indice Bibl. Regiæ p. 607. inter Collectaneæ Bigotiana in 8. Cod. 3092. recensetur S. EPIPHANII expositio in Canticum Canticorum . In-

scelus tamen ejus pretil sit Codex ille , & quid vere contineat , illum hic solummodo memorandum duxi ;

Num. MMMMDCCIV. adservatus tantæ est antiquitatis, ut millenariam ætatem præferre videatur. Membranarum forma est quadrata, litterarum autem jamdiu exhibuit ærea tabula incisam in suis *Canonicarum Scripturarum Vulgata Latina editionis vindiciis* ⁽¹⁾ multigena eruditione multisque editis promissisque libris spectatissimus vir, JOSEPHUS BLANCHINUS Congregationis Oratorii Romani Presbyter, cui quoque fuit olim consilium edendi hoc Commentarium una cum expositione S. HIPPOLYTI in Daniele, & libro S. ATHANASII *de titulis Psalmorum*, quem tandem Litteratorum commodo publicæ luci donavit ⁽²⁾, Romanæ aulæ Præsul Illustrissimus, optima qui fruitur & meritissima apud omnes fama ob singularem doctrinam virtutemque suam, NICOLAUS ANTONELLUS. Sed tam antiquæ scripturæ juvat hic quoque specimen dare, & tale est.

haec autem omnia faciens eccle
sia recte dixit in umbra eius con
cupiui et sedi. Lex enim umbram
habuit futurorum bonorum. Se
cundum quod ait apostolus. unde
consequenter edicit

Demum

(1) JOSEPHUS BLANCHINUS in *Vindiciis*
Canonic. Scriptur. vulg. Lat. edit. p. 193.

(2) S. ATHANASII liber *de titulis*
Psalmorum edit. cA Romæ an. 1746. in fol.

Demum etiam scriptioſionis ratio S. EPIPHANII genio optime reſpondere videtur, quem ex aliis ejus genuinis ſcriptis perſpectum habemus. Breve eſt noſtrum Commentarium, & breves eſſe debere Sacrarum Litterarum expoſitiones S. EPIPHANII docet in *Panario*; plurima hic paſſim citantur Sacrorum Librorum loca, & plurima ſic citat in *Panario* S. EPIPHANII; demum plures in noſtro Commentario occurrunt ſententiæ, quæ cum ſententiis concinunt in aliis S. EPIPHANII ſcriptis occurrentibus, quod in meis ad hoc Commentarium notis opportune animadvertere non prætermiſi, cum ob id potiſſimum eas adicere æquum duxerim; alius enim generis notæ nec doctis ſatiſfeciffent viris, neque indoctis: his quia multam lectionem, illis vero quia recoctam aut inopportunam eruditionem ſatiſdiant. Hic autem conſiderandam eſſe potiſſimum arbitror præſationem, quæ huic Commentario ab auctore præponitur, & ea, quibus ille univerſo operi finem ponit. Scilicet omnino ſimili orationis genere, & ſimillimis plane ſententiis inchoat, & finit S. EPIPHANII tum *Panarii* opus, tum illud *Anchorati*, atque illam digerit Epistolam, qua librum ſuum *De XII. gemmis* DIODORO Epifcopo nuncupavit. Quivis in promptu eſſe poteſt comparatio, nec quivis comparando poteſt eam ſimilitudinem, vel primo intuitu, non ſentire, atque intelligere.

At enim JOANNES GARETIUS Congregationis S. Mauri Monachus, cui optimam debemus CASSIODORI Operum editionem, non EPIPHANIO Salaminæ in Cypro Antiſtiti debuiſſe CASSIODORUM adſcribere breve quoddam in Canticum Canticorum Commentarium cenſuit, ſed PHIL

LONI

(1) V. h. 64. quæ eſt *Origenianorum* 5. 40. Oper. tom. 2. pag. 363.

(2) V. FACUNDUM l. 4. c. 2. & librum *De XII. gemmis* &c. a me edit. Rom. 1741.

Item ex convenientia cum aliis S. EPIPHANII ſcriptis.

J. GARETIUS notæ in CASSIODORUM operibus.

LONI Episcopo Carpathi, quæ etiam Cypri urbs est; quam obrem ad recitatum locum CASSIODORI hanc notam adposuit: *Vel potius PHILO ordinatus Episcopus Urbis Carpathi in Insula Cyprio a S. EPIPHANIO Salamina Antistite, ut in ipsiusmet Sancti vita legitur. Vidi hujusce Commentarii textum Græcum in manibus V. C. Emerici Bigot cum translatione Latina, cujus hic meminisse CASSIODORUS. At neutrum hæcenus prælo commissum est.*

Jo: GARETIUS
confutatur.

Enimvero GARETIUS ita censuit, sed, ni fallor, nimium facilis. Quemdam PHILONEM in Canticum Canticorum scripsisse non inficio, sed hinc nullo modo sequi video, quod simile opus ab EPIPHANIO Cyprio elaboratum non fuerit, & quod CASSIODORUS perperam hujusmodi opus S. EPIPHANIO Cyprio adtribuerit.

Multa esse,
quæ probant co-
iam PHILONEM
Carpathium in
Canticum Can-
ticorum scripsisse.

Commentarium aliquod in Canticum Canticorum cuidam etiam PHILONI tribuendum esse libens do; quin etiam multa, quæ id comprobant, hic congeram, eo quod nemo adhuc Bibliographorum hanc spartam strenue ornaverit. Itaque insignis lexicographus SUIDAS: *Philon, inquit, Carpathius scripsit Commentarium in Canticum Canticorum. Φίλων Καρπάθιος ἔγραψεν ἐν πνεύματι εἰς τὸ ἄσμα ὑπὲρ ἁσμάτων.* Præterea COSMAS Indicopleustes tria recitat loca PHILONIS Carpathii ex Commentar. in Canticum Canticorum lib. 10. *Christiana Topographia*. Adtulerat sex alios testes COSMAS ad propositum quoddam suum comprobandum, & septimum addens, *Est autem ille, inquit, Philo Carpathiorum Episcopus, qui sex aliis consona testificatur. ἐστὶν οὖν ὁ τῆς Καρπάθου ἐπίσκοπος Φίλων, καὶ ὅμοια τῶς ἄλλοις ἐ' μαρτυρῶν.* Ad hæc: genuinum PHILONIS Carpathii commentarium in

Can-

(1) Jo: GARETIUS Oper. Cassiodori
tom. 9. pag. 241.

(1) COSMAS Indicopleustes *Christiana*

Topographia lib. 10. in Collect. novæ Gr. Pa-
trum &c. Bernardi de Montfaucon tom. 2.
pag. 329.

Canticum Canticorum in manibus Emerici Bigot fuisse narrat præter GARETIUM, etiam COLOMESIUS⁽¹⁾, aliique, quorum testimonium ratum sit ex nuper edito indice Mss. Græcorum Bibl. Regiæ, in quam Bigotiani codices confluxerunt; etenim pag. 606. inter collectanea Bigotiana in 8. recensetur cod. 3047. in quo primo loco occurrit: *Philonis Carpathii commentarius in Cantica Canticorum*. Etiam D. ANSELMUS BANDURIUS in conspectu Operum S. Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani⁽²⁾, inter cetera veterum auctorum opuscula inedita, *Philonis Carpathii in Cantica Canticorum genuina commentaria* emittere in se recepit, utpote quæ, ni fallor, in ipsis Bigotianis collectaneis in Bibliotheca Regia repperat jam digesta. Demum varia fragmenta græca sub PHILONIS nomine occurrunt in Catena Græca in Canticum Canticorum sub EUSEBII nomine edita a Jo. MEURSIU Leidæ 1617. & Florentiæ tom. VIII. Operum Jo. MEURSIU pag. 130. necnon in Catena Gr. a PROCOPIO GAZÆO exarata, quæ exstat MS. in Bibl. Vatic. Cod. Gr. 1442. & quæ eadem forte est ac illa, quam edere meditabatur Olearius FABRICIO teste⁽³⁾.

Itaque, tot una simul conspirantibus testimoniis, non liceat, esto, inficiari multos inter veteres libri Cantici Canticorum Interpretes quemdam etiam Philonem fuisse; sed hinc, iterum dico, CASSIODORI auctoritatem, qui eos inter S. EPIPHANIUM reponit, nullatenus destrui, & ne minui quidem crediderim. Neque enim pugnant illa cum CASSIODORO, quum nullo pacto denegent S. EPIPHANIUM in Canticum Canticorum scripsisse, sed hoc unum tradant scripsisse in Canticum Canticorum PHILONEM. CASSIODORUS quoque

Ex his tamen multis adstrui, quod in Cant. Cantic. non scripserit S. EPIPHANIUM.

(1) PETRUS COLOMESIUS in Paralipom. de scriptoribus Ecclesiasticis.

(2) V. Conspectum hunc apud FABRICIUM

Bibl. Gr. l. 5. c. 5. n. 25. pag. 440.

(3) FABRICIUS Bibl. Gr. lib. 5. c. 5. p. 259. & c. 17. p. 735.

XVI P R Æ F A T I O

quoque S. EPIPHANIUM inter Interpretes Cantici Canticorum recensens, haud negat tamen, quod inter eos fuerit etiam PHILO. Stet igitur utriusque partis testibus integra fides, & salva res. Scripsit S. EPIPHANIUS, scripsit etiam PHILO, unusquisque suum in Canticum Canticorum Commentarium.

Immo vero PHILO ex Commentario S. EPIPHANII multa descripsit.

At vero ex eo quod PHILO ex Commentario S. EPIPHANII multa descripsit, fortasse contigit de utriusque Commentarii auctore haud recte fuisse judicatum. Genuinum S. EPIPHANII Commentarium in Canticum Canticorum, quod laudat CASSIODORUS, illud certe esse videtur, quod nobis Vat. Bibliotheca suppeditat; comprobatur enim egregie tale esse HADRIANI I. auctoritate, & antiquissimi codicis, unde eruitur, testimonio. Porro Commentarii PHILONIS fragmenta tum Catena a Jo. MURBURIO edita, tum MS. Vaticana exhibent plurima, tria vero Indicopleustes. Conferantur igitur hæc fragmenta cum respondentibus Commentarii, quod edimus, locis, & facile erit cuique intelligere tum discrimen utriusque operis, tum similitudo, quæ contigit ex eo, quod multa in Commentario PHILONIS sint (epitomata tamen) a Commentario S. EPIPHANII mutuata, & excerpta. Unum & alterum exemplum hic ego adferam.

Quod exemplis probatur.

De Filio Dei, qui cum hominem, quem sibi in unitate suæ personæ conjunxit, accepisset ab Ecclesia, carnem inde suam illi ad communionem retribuit valde notabilis sententia exstat apud S. EPIPHANIUM multa inter ea, quæ commentatur in 1. vers. cap. I. *Osculetur me osculo oris sui*; & hæc eadem recitatur ex PHILONE in eundem locum Cantici Canticor. ab Indicopleuste.

S. EPIPHANIUS ut videre est pag. 11. inquit: *Christus & Ecclesia*

PHILO: Filius quippe Dei hominem accepit, quem ab Ecclesia sum-

EDITORIS. XVII

eleſta, cum fuiſſent duo, facti ſunt in unam inviolabilem carnem, adjuñſit enim Filius Dei de Eccleſia totum hominem, quo indutus eſt, & retribuit ei rurfus ad communionem ejus ſanctam carnem ſuam ad percipiendum eum.

ſumptum induit, & e ipſi poſtea viſiſſim ſanctam carnem ſuam comedendam ꝑi communionem tribuit: Ἐλαβε ἦδ' ὁ μὲν ὑδὸς τῷ θεῷ τὸν ἁγῶπον, ὃν ἐκιδύσατο ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀνθαπέδωκεν αὐτῷ παλιν εἰς κοινωνίαν αὐτοῦς ἀγίαν τῆς σάρκα εἰς μετάνηſιν.

Præterea en qua ratione S. EPIPHANIUS, & PHILO exponunt illud Canticorum cap. i. v. 7. Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum, & paſce hædos tuos juxta tabernacula paſtorum.

S. EPIPHANIUS ut videre eſt pag. 25. Si enim non cognoveris, ubi fuiſti prius, & ubi nunc es, ſi non cognoveris pulchritudinem, quā percipiſti a me; egredere in veſtigis gregum, & paſce hædos tuos. Comminativus ſermo, & increpativum verbum, ubi enim puritas eſt, illic increpatio quæ ſubſequitur; quia enim prædixit, ne forte efficiar ſicut operæ ſuper greges ſodalium tuorum, propterea velut comminative increpat ei dicens: Niſi cognoveris pulchritudinem, quā ex me poſcides, egredere de gregibus tuis, & paſce hædos tuos, hoc eſt peccatorum animas. Niſi enim cognoveris juſtitiam per gratiam, quā tibi ego ipſe donavi, paſce

PHILO in Catena a MEUR-
ſio edita, Operum tom 8. col.
146. & in Vaticana &c.: Tanquam ex parte ſponſi pulcrā in mulieribus dicit, quoniam in omnibus cœtibus hæc ſola pulcra. Si igitur inquit, non noſti ubi eras & ubi es, ſi minui noſtri pulchritudinem tuam, & quod a me ipſam poſſediti, exi in calcibus gregum, & paſce hædos tuos. Comminativus ſermo. Si enim iadignam teipſam, inquit, conſtitui mea gloria, paſce hædos tuos, hoc eſt peccatorum animas in tabernaculis Regum Iſrael. Ἐπρος τὸν λόγον ὡς ἀπὸ τῶν νυμφῶν φησι πρὸς τὴν ὑπάσαις ταῖς συναγωγαῖς μόνην ὕσαν. ὅτι γινῶσι πῶς ἡς καὶ πῶ

hæ-

c

XVIII

P R Æ F A T I O

hædos suos . In tabernaculis pastorum . Hoc est super tabernacula Regum Israel , secundum verbum Apostoli clamantis : Si enim illi uou effugerunt respuentes eum , qui in terra prædicatus est &c.

πῦ νῦν εἶ ἐκ παρὰ τριτος ἔχεις τὸ κάλλος εἰς ἃ σαυτὴ ἀναξίως τῆς ἐμῆς δοξῆς ποιεῖς ποίμαυσι τῶν ἀμαρτολῶν τὰς ψυχὰς ἐν τοῖς σκηνώμασι τῶν τῆ ἰσραὴλ βασιλείων .

Porro in illud cap.2. v.4. quod Vulgata vertit : *Introduxit me in cellam vinariam* : hæc adnotant :

S. EPIPHANIUS, ut videre est p.32. *Introducite me in domum vineæ , hoc est ad corpus Domini , ac si diceret : Conspicite me ei per lavacrum regenerationis .*

PHILO apud Cosmam Indico-pleusten : Cælestis Regis penuarium , idest corpus , quod sibi in domum extruxit , deinde vero Regnum cælorum . Τῷ ἃ ἐπ' ὑρανῶν βασιλείας τὸ ταμεῖον, δηλονότι τὸ σῶμα, ὁ ἑαυτοῦ ᾧ κοδόμησεν οἶκον . ἐπειτα δὲ καὶ ἡ ἐπ' ὑρανῶν βασιλεία .

In illud autem : *Rex vincit in transcurfibus* , quod pertinet ad cap.7. Cantici Canticorum v. 5. ita scribunt .

S. EPIPHANIUS, ut videre est p.80. *Iste est itaque Rex, de quo Is David dixit : Dominus regnavit, decorem induit : Vincit est autem ipse non sponse suæ necessitate , sed voluntate clementiæ , sicut dicebat Apostolus : Ecce vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi . In transcurfibus autem dictum est, quia de cælo transcurrens in terram venit, Is ite-*

PHILO apud Cosmam Indico-pleusten : Transcurrens enim a cælo in terram ac in infernum, imo ad imum inferni descendens, inde mortuum extrahit . Et quibusdam interpositis . Vere quippe speciosa facta & firmata est, non virtus deitatis , neque enim accessionem admittit vel immutationem, sed caro, quam assumpsit , & homo, quem genuit .

Hic

Et iterum in infernum transcurrens, et mortuos resuscitans, rursus transcurrentes in caelos abiit, et ascendit super Cherubim et volavit.

Deinde vero in illud quod sequitur: *Quam speciosa facta es, quam suavis:* hæc S. EPIPHANIUS subiicit. Vere speciosa facta est, et vere suavis non divina virtus [neque enim augmentum recipit nec detrimentum Divinitas] sed humilitas ejus speciosa facta est, atque suavis pulchritudine Divinitatis, cum sedisset in Regno Caelorum in dextera Patris.

Hic speciosus factus est decore divinitatis ad similem formam redactus, atque firmatus in Regno Caelorum in dextera Dei. Παράφρασις τοῦ εἰς ἑρμηνεύει γὰρ, εἰς τὰ καθ' ἑαυτὴν κατὰ τὸν αἰῶνα βυτὸν κατελθὼν, ἐκείθεν ἀναστὰσαι τὸν πατέρα. ὡραίων τοῦ ὄντος καὶ ἰδρυμένοι, ἢ καὶ πᾶς θεοῦτος δυνάμεις· ὡς δὲ ἀποδείκναι ἐπιδειχταί, ἡ μείωσις· ἀλλ' ἡ σαρξ καὶ αἰλήνη, καὶ ὁ ἀνθρώπος, ὃν ἐφόρει. ὡς ὡραίων καὶ πᾶς θεοῦτος ὡραίων συμμορφωθείς, καὶ ἰδρυμένοι ἐν τῇ τῷ ὡραίων βασιλείᾳ ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ.

Cap. I. v. 12. Fasciculus myrrha dilectus meus mihi inter ubera mea commorabitur, sic explicant.

S. EPIPHANIUS pag. 28. Per guttam itaque commemorat et sanguinem et aquam, quæ fluunt de latere Jesu. Fasciculus, inquit, guttæ fratruelis meus mihi, ac si diceret: ex aqua, vel sanguine, quæ stillavit ex ejus latere, ipse mihi factus sponsus est, et ego ei sponsa; sanguine quidem ex ejus latere proficiente, quo ei redempta et coequata sum, aqua vero carnis ejus, per quam ei baptizata sum, atque clarificata: spi-

PHILO in catena Meursii col. 170. : Fasciculus factus est sanguis, et aqua, et spiritus, quæ stillant e latere Christi. In medio vero ubera, hoc est duorum testamentorum, situm est Christi mysterium. Απόδοσμος σαρκῆς, τὸ ἀπόσταξαι πᾶς πλῆρᾶς τῆς Χριστοῦ αἵμα, καὶ ὕδωρ, καὶ πνεῦμα. ἀπὸ μέσων τῶν μαστῶν, κατὰ τῶν δύο ἑκα-

spiritu vero, quo Divinitati ejus
copulata sum, & consummata di-
noscor. In medio uberum meo-
rum commorabitur: hoc est, in
medio duorum Testamentorum testimonium Sacramentorum istorum com-
memorabitur, & ex Veteri quidem illud, quod in Esaia refertur:
sicut ovis ad occisionem ductus est: ex Novo vero, quod per Phi-
lippum Eunuchus in Christum interpretatur.

θήλων κείται τῷ Χριστῷ μου
σῆμα ἀπὸ δέσμος τῆς σακ-
τῆς σμύρας.

Demum cap. i. v. 5. Filii matris mea pugnaverunt
contra me, posuerunt me custodem in vineis, vineam meam
non custodiui, ita interpretantur.

S. EPIPHANIUS, ut videre est
p. 23. Filios matris suæ, hoc est ce-
lestis regni dicit Sanctos Apostolos,
ut clarius ostendatur, bonam ma-
gnamque dimicationem pace cre-
visse, & zelo inspirante divino,
idest, quam beati Apostoli perfe-
cerunt. Vide enim quid Paulus
dicit: Coram omnibus dixi Pe-
tro, si tu cum Judæus sis, Gen-
tiliter, & non Judaice vivis. quo-
modo gentes cogis judaizare?
Hæc igitur vera dimicatione di-
micaverunt in ea, unde dicit: Fi-
lii matris meæ dimicaverunt in
me. Posuerunt me custodem in vi-
neis: Vineæ multis quidem modis
in Scriptura divina refertur, sed
in brevi dicendum est illud, quod

PHILO in catena a Meur-
so edita col. 143. Filii ma-
tris sunt Apostoli, propterea
quod non venerunt pacem mit-
tere in terram, sed gladium. Po-
suerunt me custodem in vineis,
fructui fidei multas uvas haben-
ti. Vineam meam non custo-
divi. Hoc ex Judæis populis
prænitens ac respiciens dicit.
Τί τοι μηδὲς οἱ ἀπόστολοι.
κατὰ τὸ, ἐκ ἁλθον βα-
λαάν εἰρήνην ἐπὶ τῆς γῆς,
ἀλλὰ μάχαιραν. Ἰδοὺ τὸ μέθυ
λάκτισαν ἐν ἀμπέλωνι ἐμῶν
ἐκ ἐφύλαξα. ὁ ἐξ Ἰουδαίων
λαὸς τῷ το μετροῶν φησὶ.

in Evangelio fertur de illis, qui non reddebant fructus his, qui
missi fuerant: At enim: Veniet Dominus vineæ, & malos male
disperdet, & vineam tradet aliis cultoribus, qui facient fructus
suos in tempore suo. Dominus autem confirmabat verbum ad eos,
dicens: Auferetur a vobis regnum Dei. Deinde dicit de ista
sponsa,

EDITORIS. XXI

sponsa, quam sciebat in Canticis sibi loqui: Dabitur genti facienti fructus suos. Hæc igitur ab Apostolis posita est custos in ista vinea fidei multos ueram fructus habenti. Deinde Judæorum Synagoga, quæ particulariter cucurrit ad Ecclesiam, conficitur, & dicit. Vineam meam non custodiui, hoc est: ea, quæ mihi in Lege præcepta sunt, non servavi, ut per confessionis modum remissionem impetret peccatorum.

At enim: nonne interpretatus est, & integrum jamdiu edidit PHILONIS Carpathii in *Canticum Canticorum* Commentarium STEPHANUS SALUTATUS Pisiciensis? Edidit sane Parisiis an. 1537. in Officina Wecheli, & inde recusum est in Appendice primæ editionis Parisiensis Bibliothecæ Patrum, necnon iterum iterumque in aliis Bibliothecæ PP. editionibus; verum eruditi omnes jamdiu animadverterunt pseudepigraphum opus esse Commentarium illud, aut saltem interpolatum; ego vero & pseudepigraphum, & interpolatum puto. SALUTATUS nullius meminit Codicis, ubi Commentarium illud PHILONI inscriptum repererit. Præterea prolixum valde est; cum tamen genuinum PHILONIS Commentarium admodum breve fuisse probent, quæ extant ejus fragmenta in Catena a Meursio edita, & Vaticana; quin etiam Salutatus ipse hoc probe novit, & quidem videtur, PHILONIS Commentarium ad manus integrum habuisse; etenim in epistola, qua Commentarium a Wechelo editum Nicolao Bargillesio Presbytero Bononiensi dedicavit: *Tametsi, inquit, non unus mihi Philo sed plures fuisse videntur, qui hosce Commentarios in Canticum ipsum Canticorum confecerint. Nam qui PHILONIS nomine circumfertur apud Græcos, breve admodum opusculum est. Sed sunt qui velint ab Eustathio quoque,*

Commentarium in Cantic. Cantic. sub PHILONIS Carpathii nomine editum an. 1537.

Pseudepigraphum opus & interpolatum est.

(1) FABRICIUS Bibl. Gr. lib. 4. cap. 4. & lib. 5. cap. 24. officianter scribit apud obertum Stephanum; nec subit qua ra-

tione interpretem vocet SALUTATUM seu SALUTATUM.

XXII P R Æ F A T I O

que, & Eusebio, quorum rogatu Philo ipse Commentarium hunc consecerat, interpretatum esse, unumque ex tribus esse conjunctum; quod, an ita sit, haud temere ausim adfirmare; nam de Philone testis est Suidas hisce verbis: Φίλων Καρπάθιος ἔγραψεν ὑπόμνημα εἰς ἄσμα Ἰσὶ ἀσμάτων. De illis vero nihil certi me legisse memini, nec quo tempore fuerint: ita SALUTATUS.

Qua de causa
editor PHILONI
adtribuerit,

Ex his autem SALUTATI verbis intelligere etiam licet causas, quibus ille nihilominus prolixius illud Commentarium sub PHILONIS nomine vulgaverit, quod tamen noverat alterius admodum brevis Commentarii auctorem fuisse. Quum deprehendisset in prolixiori illo plurimas esse sententias, quæ erant in alio breviori, quod PHILONIS nomine circumferri noverat apud Græcos, ex hoc ipso breviori Commentario prolixius illud ab interpolatrice manu fuisse factum censuit, & idcirco illi etiam prolixiori Commentario PHILONIS Carpathii nomen adposuit, quem certe Commentarium in Canticum Canticorum scripsisse certior erat factus a Suida.

Cum potius sic
commentarium
S. EPIPHANII
interpolatum.

Verum ubi cognitum habuisset Commentarium a S. EPIPHANIO exaratum, neutiquam certe PHILONIS nomen, sed potius nomen S. EPIPHANII in illo, quod vulgavit, Commentario, inscripisset. Scilicet continentur in eo fere omnia, sed multimodis interpolata, quæ in Canticum Canticorum *sub brevitate*, ut CASSIODORI verbis utar, complexus erat S. EPIPHANIUS Antistes Cyprius. Quoniam vero etiam PHILO in suo Commentario plurimas EPIPHANII sententias aut descripsit, aut epitomavit, hoc SALUTATO fucum fecit.

Facillimum autem cuique esse potest hæc omnia enucleatius intelligere comparando inter se fragmenta Commentarii PHILONIS, & respondentia Commentarii a SA-

LUTA-

LUTATO editi loca, atque ea Commentarii S. EPIPHANII, quod integrum, intactumque nunc primum in lucem producit.

Illud Cantici Canticorum, quod cap. 3. v. 1. exprimitur: *In lectulo meo per noctes quaesivi, quem diligit anima mea, quaesivi illum, & non inveni*. S. EPIPHANIUS ut videre est pag. 42. sic explicat. *Quando peccatis ingravati dormimus, & in noctibus, hoc est, in tenebrosis libidinum sceleribus conversamur, & quasi Christianos esse confidimus, tunc in noctibus quarimus, quem quasi diligere nos putamus. Ille enim non ita requiri vult, sed sicut Esaias dixit: Quærite Dominum, & quum inveneritis, eum invocate, quum autem adproximaverit vobis, deserat impius vias suas, & vir iniquus consilia sua, & convertatur ad Dominum, & misericordiam consequatur. Si igitur ita quæramus eum, tunc audiet nos. Si vero in cubili positi peccatorum, & in noctibus tenebrosis consistimus, quærentes non inveniemus, & invocantes non audiemur. Unde dicit: Numquid non potest liberare? Sed peccata nostra discernunt inter nos & illum: propterea, in cubili, inquit, meo in noctibus quaesivi, quem dilexit anima mea, quaesivi eum, & non inveni eum, vocavi eum, & non audivit me.*

PHILO in epitomen multa hæc redigens col. 163. sic locum exponit: *Οἱ δὲ ἐν σκοτῶ, φησὶ, καὶ καίτοις ἀμαρτωλῶν βιοτεύοντες, καὶ δοκῶσι ζητεῖν θεόν, ὃν εὐκτασθὲν αὐτὸν. Qui enim in tenebris, inquit, & cubilibus peccatorum vitam transigunt, etsi Deum querere videantur, non inveniunt eum.*

Auctor a SALUTATO editus S. EPIPHANIUM ita interpolavit: *Cum enim, inquit, peccatis gravamur, tunc in anima dormimus in noctibus, hoc est in sceleribus.*
tene-

tenebrosis desideriis corporis voluptatum, nefandisque criminibus torquemur, diu Christiani vocamur, sed opera Christi non imitamur, non mites sumus, non humiles, non pii, non iusti, non misericordes, non patientes ad omnes, propterea querimus sponsum, & non invenimus, invocamus, & non exaudit. Nam quomodo quesitus inveniatur, & invocatus exaudiat, ipsemet per Prophetam docet, cum ait: Querite Dominum, & in quaerendo invoca e: quum autem appropinquaverit vobis, derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas, & convertatur ad Dominum, & miserebitur illius. Si ita quaeremus ipsum, tunc nos exaudiet. At si in cubili delictorum jacemus, & noctibus vitiorum offundimur, tunc a peccatis quarimus ipsum, nec invenire possumus, neque si sic invocamus exaudit, non enim novit iniquis patrocinari Deus, nec obstinatos peccatores exaudiri; propterea dicit: Numquid non potest manus Domini salvare? An non potest misereri? Sed peccata nostra dividerunt inter nos & ipsum, & ideo &c.

Itaque Commentarium a SALUTATO editum tum pseudepigraphum esse constat, tum interpolatum: pseudepigraphum, quia S. EPIPHANIO potius, quam PRILONI Cárpathio adscribendum erat; interpolatum vero, quia etsi Commentarii a S. EPIPHANIO exarati methodum servet, plurimasque sententias retinuerit, attamen multa etiam detruncat, multa amplificat, & multa interserit alienæ manus, unde interdum in eo offendas, quæ ne inter se quidem coherent. Ceterum utrumne fuerit Græca, an Latina interpolatrix manus, judicent alii. In eo esse plura ex Commentario S. Gregorii M. ad verbum expressa eruditi jamdiu animadverterunt, & multa alia quidem etiam sunt, quæ Latinam versionem ex Græco minime

minime redolent, sed Latina esse ab origine videntur.

Hic autem, antequam ad alia properemus, quoniam non tantum S. EPIPHANIO, sed etiam PHILONI cuidam Carpathio Commentarium in Canticum Canticorum tribuendum esse statui, & quoniam de eo jejune nimis & exiliter pertractaverunt Bibliographi, necesse est omnino, ut explicatiorem de PHILONE Carpathio notitiam tradam, ELIE DUPINIO satisfaciens, qui non solum Commentarium a SALUTATO editum supposititium opus esse putat, & recentioris Græculi commentum, quod multa in eo sint ex S. GREGORIO Magno excerpta, sed præterea PHILONEM ipsum Carpathium, cui adscribitur, nusquam existitisse contendit. Sic autem argumentatur¹. Hujus PHILONIS meminit sola S. EPIPHANII vita², quæ fabulis multis scatet, nec fugit quemquam a recentiore Græculo confectam fuisse; nullius igitur auctoritatis esse potest, nec magis probat PHILONEM existitisse Carpathium, quam Papium quemdam, & quemdam Eudæmonem, & Polybium, aliosque ab auctore hujus vitæ confictos viros. Præterea auctor vitæ non insulæ Carpathi Episcopum facit PHILONEM, sed Carpasi urbis Cypri, nam Carpathus insula non pendebat ab Archiepiscopo Cypri. Porro omnino latet, inquit DUPINIUS, Episcopalem sedem fuisse Carpasi.

Verumenimvero existitisse olim PHILONEM quemdam Carpathium nullus ego dubito, & illum in Canticum Canticorum Commentarium scripsisse, cum antiquissimum Græcum Scriptorem COSMAM Indicopleustem, & SUIDAM gravissimos testes habeam. Insuper cum his alia multa supe-

¹ Excursus ad ver-
sus DUPINIUM,
qui PHILONEM
Carpathium non
fuisse af-
firmat.

² Dupinæ varia-
tioni.

³ Nationes, quæ
ad verum DUPINIUM
millitant.

(1) DUPINIUS tom. 2. Bibl. des Auct.
Eccl. p. 2. pag. 1066. ed. Paris. 1701. in 8.

(2) V. Operum S. EPIPHANII tom. 2.
pag. 360.

superius laudata concinunt testimonia, & hic addere etiam juvat, reperiri Eclogas ex PHILONE Carpathio in alios etiam Sacrarum Litterarum libros; hinc enim magis magisque constat existitisse eum olim, & in studio Sacrarum Litterarum se exercuisse, itaut neque mirari debeamus, quod etiam Canticum Canticorum Commentario aliquo exposuerit. Bibliothecæ Vindobonensis descriptores ¹ PHILONIS Carpathii Eclogas in Genesimprehenderunt in Cod. MS. num. VII. & eas reperire est etiam in Bibl. Vaticana Cod. MS. Gr. Vat. 746. & 747. & Gr. Palat. 203. Concinunt Catenæ in Genesim & Exodum a LIPOMANO vulgatæ. Præterea PHILO Carpathius citatur in excerptis asceticis S. Niconis, necnon in collectione interpretationum ex variis interpretibus in *Lucam* a NICETA Diacono facta, quorum utrumque opus in Bibliotheca Coisliniana adservabatur ². PHILONIS Episcopi tres exhibet sententias Catena PP. Gr. ad Pentateuchum, quam Franciscus Zephrus Florentinus vertit. Fragmentum Philonis in illud MATTH. v. v. 13. *Vos estis sal terra*, ex Catena Mss. Mazariniana dedit COMBEFISIUS in *Bibl. Concionatoria*. Demum COSMAS Indico-pleustes ³ locum adfert ex PHILONIS Carpathii commentario in Hexaemeron.

DUPINIUS ratio-
nes consultant

Itaque injuria quidem DUPINIUS adseruit, quod ex sola S. EPIPHANII vita a Polybio descripta PHILO Carpathius sit notus, & idcirco incassum quoque eum a Polybio Urbis Carpasi Episcopum fieri animadvertit, ut subjiceret, latere tamen, quod in ea urbe episcopalis sedes aliquando fuerit. PHILONEM Commentarii in Canticum Canticorum auctorem illum esse, cujus mentio est apud Polybium, vanum omnino commentum est, & miror non solum

(1) LAMBERTIUS, NERIUS &c.

(2) V. MONTFAUCON in Catal. Bibl. Coislinianæ pag. 196. & 251.

(3) COSMAS Indico-pleustes lib. 10. Topographia Christianæ &c. Collect. PP. Gr. tom. 2. pag. 330.

EDITORIS. XXVII

solum **DUPINIUM**, sed etiam **CAVEUM**, **CELLERIUM**, aliosque Ecclesiasticorum Auctorum Biographos in eadem sententiam clausis oculis descendisse, in errorem inductos, ut puto, similitudine nominis Carpathi, & Carpathi, & quod de **PHILONE** aliquid dicere inhiantes visa sunt sibi esse usui, quæ in Polybio de **PHILONE** Episcopo Carpathi narrantur.

Verum quum **COSMAS** Indicopleustes, & **SUIDAS**, nec non omnes MS. Cod., in quibus **PHILO** nominatur, Carpathium eum dicant, nullibi autem Carpathius appellatur, Carpathium eum fuisse Episcopum adfirmemus oportet. Porro Carpathum, quæ est una ex Cycladibus, quæ Carpathio mari nomen dedit, nunc autem vulgo *Scarpanto* nominatur, jam ab antiquissimis temporibus Episcopum suum habuisse certiores facti sumus ex Epistola Synodi Constantinopolitanæ an. 520. ad Hormisdam scripta, cui Zoticus subscribit *Carpathiensis*¹, necnon ex Concilio Constantinopolitano sub Menâ ann. 359. & Constantinopolitano Oecumenico anni 553, cui subscripsit Episcopus Carpathiorum Menas². Demum anno 879. erat Carpathi Episcopus quidam Philippus, quem videre est nominatum inter eos, qui eo anno Pseudosynodo Photii interfuerunt³.

At vero quo tempore eam sedem **PHILO** obtinuerit, hoc incompertum omnino est. Quod unum affirmari posse videtur, illud est, floruisse **PHILONEM** ante Iustini junioris tempora, cum ejus testimonio utatur **COSMAS** Indicopleustes, quem sub Iustino scripsisse constat circa **A. DOMINI DLXXXVI**. Quinimmo sexto, saltem ineunte sæculo **PHILO** Carpathius Episcopus floruit probantibus sententiis ex ejus Commentario in *Canticum Canticorum* excerptis,

d 2

quæ

(1) V. CONC. HARBURG. t. 2. col. 1037. (2) Ib. col. 1403. & t. 3. col. 207. (3) Ib. t. 6. col. 214

^{PHILO fuit Episcopus Carpathi, non Cave-}

^{Sæculo vi. in-}
^{cente.}

XXVIII P R Æ F A T I O

quæ in Catena a PROCOPIO GAZÆO confecta referuntur ;
PROCOPIUS enim claruit an. circiter DXX.

AUGUSTI MI-
RÆI & JOANNIS
MEURII lap-
sus.

Porro multo adhuc antiquior foret PHILO, si verax
esset MIRÆUS, qui Suidam Grammaticum, in cuius Lexico
PHILO laudatur, an. Chr. 425. in vivis fuisse censuit¹, aut si
recte senserit Jo. MEURSIUS, qui Catenam in Canticum Can-
ticorum a se editam, ubi plures PHILONIS sententiæ sunt,
EUSEBIO Cæsariensi adscripsit. Verum indubium plane est,
longe a vero utrumque aberrasse. Quod ad MIRÆUM spe-
ctat, haud debuit SUIDAM decimo Ecclesiæ sæculo vetu-
stiorem facere, cum pluries Logothetam laudet, nimirum
adnotante Richardo Bentlejo², cui adhæret Kusterus³, Sy-
meonem Metaphrastem Logothetam, qui sæc. x. ineunte
floruit. Quinimmo Hieronymus Wolfius⁴ Metochritam Lo-
gothetam fuisse putavit hominem sub Palæologis clarum,
ineunte sæc. xiv. sed ne Wolfium quidem recte sensisse
puto. Præterea, etsi sub unius Suidæ nomine Lexicon illud
circumfertur, multorum tamen hominum manus esse pas-
sum constat, quæ primigenio operi nova pro ingenio quis-
que suo addiderunt, pares quidem cura illud locupletan-
tandi, at minime tamen doctrina pares & diligentia.

Verum turpius hallucinatus est JOANNES MEURSIUS,
quod quidem de tali viro plane mirum. Catena Lugdu-
ni Batavorum edita anno 1617. *perperam Eusebio Pamphili
est adscripta a MEURIO, quum ex ipsis quidem, sed & aliorum
Patrum scriptis sit coagmentata, ac aliquorum quidem paulo
recentiorum, veluti Gregorii Nysseni, & Philonis, scribit ERNE-
STUS GRABE in Proleg. in vetus Testamentum Græcum⁵.*

Idipsum

(1) AUGUSTUS MIRÆUS in notis ad Bibl. Ecclæs. &c.

(2) RICHARDUS BENTLEIUS in Disser-
tatione de Phalaridis Epistolis pag. 23.

(3) KUSTERUS in Pref. ad Suidam edit.
an. 1705. Cantabrigiæ.

(4) HIERONYMUS WOLFIIUS in Pref. ad
Suidam, quem a se verum his edidit Basilea.

(5) ERNESTUS GRABE Proleg. in Vet.
Testamentum Gr. tom. 4. cap. 3. §. 5. ed.
an. 1730. quam curavit Tiguri Helveticum
Jo. Jacobus Breitingerus.

Idipsum senferunt ceteri omnes critici, & Bibliographi, inter quos tamen minus recte OVDINUS adjicit: *Catena autem ista ex antiquioribus Patribus vix faculum IX. vel XI. excedunt*. Catena in Canticum Canticorum, quæ in Vaticana adſervatur, ut dictum est alias, PROCOPIUM Gazæum auctorem habet, qui anno Christi circiter DXX. claruit. Porro Catena a Meurfio edita fragmentum hujus esse cenſeo. Titulus Catenæ Vaticanæ cod. 1442. pag. 203. talis est: Προκοπίου χειρῶν σοφιστῆς ἐς τὰ ᾠσματα τῶν ᾠσμάτων ἐξηγητικῶν ἐκλογῶν Ἐπιτομὴ ἀπὸ φωνῆς Γρηγορίου νύκνης καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας Ὁμολογῆς τῆς Φιλωνος τοῦ Καρπαθίου, Ἀπολιταρίου, Εὐσεβίου Καισαρείας, καὶ ἑτέρων διαφόρων. ἤγουν Διδύμου, τοῦ ἀγίου Ἰσιδώρου, Θεοδορίτου, καὶ Θεοφίλου. *Procopii Christiani Sophista in Cantica Canticorum expositionum selectarum Epitome ex sermonibus Gregorii Nysseni, & Cyrilli Alexandrini, Origenis, & Philonis Carpathii, Apollinarii, Eusebii Casariensis, & aliorum, idest Didymi, Isidori, Theodoriti, & Theophili.*

Catenæ Vaticanæ
in Canticum
Canticæ. titulus.

Sed neque est omittendum, Eliam DUPINIUM in eo quoque errasse, quod Episcopalem sedem nusquam fuisse dixerit Carpathiæ, quæ erat urbs in Boreali latere Cypri posita, & quæ Carpasium a PLINIO dicta est, Καρπάσεια a SYLACE¹, Carpalis a HIEROCLE Grammatico⁴. Enimvero ejus sedis nullibi meminit in sua *Geographia sacra*, sive *notitia antiqua Diocesium omnium* CAROLUS a S. Paulo, & tantum LUCAS HOLSTENIUS, ubi ille de Diocesium in Cypro insula loquitur, hæc addidit: *Carpasia vel Carpassum Hierocli,*

Carpathiæ Episcopalem sedem, non fuisse falso censuit DUPINIUS.

(1) CASIMIRUS OVDINUS in Comment. de Script. Eccl. tom. I. pag. 314.

(2) PLINIUS lib. I. 35.

(3) SYLACE in Periplo. V. Geogr. Græc. min. tom. I.

(4) HIEROCLES Grammaticus in Comitæ

peregrinationis apud SCHÆLETRATIUM in Appendice ad opus Geographicum p. 711.

(5) V. Geographiam sacram auctore CAROLO a S. PAULO cum notis HOLSTENII lib. I. L. pag. 297. edit. Amstel. a. 1704.

rocli, & Notitia Leonis Imperat. & Stephano. Hujus Episcopus fuit Philo Καρπάρης, cujus extat Commentarius Græcus MS. in Cantica Canticorum, quem vulgo male Carpathium, quasi a Carpatho insula, appellant. Verum erravit certe Holstenius, quod ad PHILONEM nostrum spectat, & lapsus certe est Carolus a S. Paulo, quod inter veteres Episcopales insulæ Cypri sedes Carpathiam non recensuit. Carpathiæ Episcopus Olympius nomine, Ephesino Conciliabulo interfuit ann. 431. Præterea Nilus Doxipatrius¹ in notitia Patriarchatum, quam Rogerii Siciliæ Regis jussu scripsit an. 1043. in Cypro 13. Episcopatus recenset, quos inter ultimo in loco est Carpalus, sicuti etiam in alia expositione residentiarum Episcopatum facta an. 881. aut 883. inter 13. Cypri urbes Episcopales ultimo in loco Carpalum nominat ejus auctor².

Sed de auctore operis satis, dicamus modo de ejus Interprete.

PARS

(1) Conc. HARVINTIUM tom. 1. col. 1534.

(2) Apud eundem SCHULSTRATIUM

(3) V. SCHULSTRATIUM in Appendice
ad Opus Geographicum pag. 728.

ibidem pag. 622.

PARS II. *De auctore versionis Commentarii S. EPIPHANII
in CANTICUM CANTICORUM, & de ipsius
versionis pretio.*

Licet interpretem Commentarii S. EPIPHANII in Can-
ticum Canticorum Vaticanus codex haud nominet,
verisimillimum tamen videtur, EPIPHANIUM Scholasticum
fuisse, quem certe scimus illud opus in Latinum vertisse
AUR. CASSIODORI iussu, & cujus aliis Latinis versionibus
simillima hæc est. Præterea quum videam hac ipsa quidem
versione Latina usum esse HADRIANUM PP. I. eo facilius
conjiicio eam hujus Scholastici esse opus; fuisse enim hujus
versiones multo in pretio habitas, & præcipue Romæ, ex eo
suaderi posse videtur, quod etsi duplex olim exibat Lati-
na interpretatio Codicis Encyclii, ut probat BALUTIUS¹ con-
lata interpretatione EPIPHANII cum illa, qua utitur FA-
CUNDUS Hermianensis², attamen Ecclesia Romana uteba-
tur illa EPIPHANII, uti constat ex eo, quod ipsamet quidem
usus fuerit Pelagius II. in epistola ad Episcopos Histriæ,
quam edidit Baronius³. Præterea titulus in antiquis exem-
plaribus collectionum Conciliorum positus, BALUTIO teste,
sic habet⁴: *Chalcedonensis Synodi testis est hic codex, qui En-
cyclius nuncupatur. Tanta enim reverentia, & tanta laude
eam concelebrat, ut sanctæ auctoritati merito judicet comparan-
dam. Quem codicem, id est totius orbis epistolarum, a viro di-
sertissimo EPIPHANIO, instante Cassiodoro Senatore, de Græco in
Latinum versus est.*

Erat EPIPHANIUS Scholasticus, natione Græcus, si
SIXTO PHANIIUS Schola-
sticus.

(1) STEPHANUS BALUTIUS Collect. nove-
re Concil. tom. 1. col. 1405.
(2) FACUNDUS Hermianensis l. 2. c. 5.

(3) BARONIUS ad an. 586.
(4) BALUTIUS ubi supra col. 1407.

XXXII P R Æ F A T I O

SIXTO Senensi ' credimus , alii tamen Italum dicunt , ex quibus opinionibus , quam seligam nescio , idoneis ad disjudicandum destitutus rationibus , sicuti quoque utrum conciliandæ sint ambæ inter se dicendo Italum fuisse ex Magna Græcia . AUR. CASSIODORUS tres licet haberet amicos , quorum operam in Græcis libris vertendis adhibebat , EPIPHANIO tamen potissimum utebatur . Presbyter BELLATOR nomine , CASSIODORO obsequuturus ORIGENIS Homilias in Exodum Latine reddidit ' : MUTIANUS vero Homilias LXXIV. S. JOANNIS CHRYSOSTOMI in Epistolam ad Hebræos ' , cujus versionis septingentorum annorum codicem in Bibl. Regia RICHARDUS SIMONIUS apprehendit ' ; EPIPHANIUS autem Latinas fecit DYDIMI expositiones in Proverbia Salomonis ' , nec non ejusdem DYDIMI expositiones in Canonicas Epistolas ' , præterea Historiarum libros a SOZOMENO , SOCRATE , & THEODORETO editos ' , Codicem Encyclium pro defensione Concilii Chalcedonenfis ' , demum S. EPIPHANII Cyprii in Canticum Canticorum Commentarium .

EPIPHANIE
Scholastici va-
rie versiones
recensentur .

Quinimmo quum etiam FLAVII JOSEPHI Antiquitatum Judaicarum libros ab Hieronymo propter magnitudinem operis prætermisissos , Latinos fieri CASSIODORUS curaverit , plures inter eruditos viros , inter quos laborem illum dispertivit , fuisse quoque EPIPHANIUM Scholasticum creditur ; immo vero EPIPHANIUM in eo præcipue insudasse censuit JUSTUS FONTANINIUS ' , & sub illius tantum domine veterem , quæ exstat , antiquitatum Josephi versionem , quam alii decepti supposito cujusdam Medio-

(1) SIXTUS Senensis Bibliotheca sancta &c. lib. 4.

(2) CASSIODORUS Divin. Inst. cap. 6.

(3) Ibid. cap. 8.

(4) V. Lettres Cholfies de M. SIMON tom. 1. p. 114.

(5) CASSIODORUS Divin. Inst. cap. 5.

(6) Ibid. cap. 8.

(7) Ibid. cap. 17.

(8) Ibid. cap. 11.

(9) FONTANINIUS Historie Literarie Aquilejensis lib. 3. cap. 10. §. 2. pag. 394.

Mediolanensis codicis testimonio sub RUTHI nomine typis vulgaverunt, Oxonii edidit, atque adeo edere cœpit EDVARDUS BERNARDUS vir doctissimus, nescio tamen utrum ex conjectura, ut putat Fabricius, aut potius ex alicujus MS. Cod. Fide, plurimos enim ad eam editionem adornandam contulerat Codices studiosissime BERNARDUS, ita ut dolendum plane sit ad umbilicum editionem suam non perduxisse iis de causis, quas memorat in ejus vita THOMAS SMITHUS¹.

Neque vero his solum versionibus inclauit EPIPHANUS Scholasticus, sed, SIXTO Senense auctore², insigniores etiam præstantissimorum Patrum Græcorum expositiones ad Psalterium pertinentes in unum collegit, & Catenam confecit, cujus initium tale est: ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙ ΣΑΡΕΙΑΣ. ΜΑΛΑΒΟΜΠΕΡ ΜΕΤΕΚΑΤΕΨΕΝ ΑΓΓΛΩΝ ΕΡΕΥΡΟΜΕΘΑ: EUSEBII CASARIENSIS. Omnes quidem secundum naturam beatitudinem desideramus. Nomina vero auctorum, quorum expositiones in hoc opere continentur, hæc sunt. Origenes, Athanasius, Eusebius Casariensis, Basilus Cappadocia, Asterius Scytopoleos, Theodorus Antiochia, Dydimus, Apollinaris, Theodoretus, Cyrillus, Hesychius: Ita SIXTUS.

Verum de ipsius etiam versionis edendæ natura & pretio æquum & bonum est modo aliquid dicere. Ubique feliciter eam minime progredi fateor sciens, sed ne esse quidem puto omnino inelegantem, & inconcinnam. Inoleverat jam EPIPHANII tempore usus interpretandi Græca, de quo eodem sexto Ecclesiæ seculo querebatur S. GREGORIUS M. scribens³: *Indicamus præterea quia gravem hic difficultatem Interpretum patimur; dum enim*

e NON

(1) FABRICIUS Bibl. Græc. lib. 4. c. 6. §. 12.

(2) V. THOMAS SMITH in vita EDVARDI Bernardi edita Londini an. 1794. pag. 37.

(3) SIXTUS Senensis ubi supra.

(4) S. GREGORIUS M. epist. lib. 10. ep. 40. tom. 2. col. 1071. ed. Paris. 2. 1703.

XXXIV P R Æ F A T I O

non sunt, qui sensum de sensu exprimunt, sed transferre semper verborum proprietatem volunt, omnem dictorum sensum confundunt, unde agitur ut ea, quæ translata fuerint, nisi cum gravi labore, intelligere nullo modo valeamus. Hanc Græca ad verbum Latine transferendi methodum obscuritatem parere, dum custodita verborum collatio eandem absolutiorem non potest ad intelligentiam simplicitatem conservare, animadvertenter jam etiam S. HILARIUS Pictaviensis, & insigne exemplum exstat S. IRENÆI opus de Hæresibus, cujus interpretem Latinum, utpote qui ex Græcis plurima serviliter & impolite imitatur, nemo valet sine aliqua Græcæ Linguae notitia intelligere.

Versionum EPIPHANII Scholastici vitia & laudes.

Itaque etiam EPIPHANIUS Scholasticus in suis e Græco versionibus, dum nimis brevis esse laborat, & nimis fidus interpres, non raro quidem & ipse obscurus fit, & male Latinus, attamen neque defunt in illis plurima eleganter expressa & luculenter. Aniani, Rufini, Isidori Mercatoris, Dionysii exigui, atque EPIPHANII Scholastici, aliorumque nonnullorum veterum versiones tales sunt: non raro, sermonis licet inelegantia laborent, nihilominus tamen recentioribus, majore licet cura adornatis & politioribus longe sunt præferendæ. Scilicet Græca vocibus Latinis, quæ majorem vim habent, reddere solent, ex quo genuinam vocabulorum Græcorum potestas atque notio apparet facilius; præterea haud raro earum auctores Græcorum Scriptorum sententiam rectius assequuti sunt, quod comparatis utriusque ætatis versionibus facile est intelligere. De Novellarum antiquo interprete idipsum conceptis verbis egregie censuit CUFACIUS: Temere nimirum ab hodiernis Jurisconsultis eum reici, atque contemni, tum propter antiquitatem, tum propter hominis

(1) S. HILARIUS de Synodis §. 19. col. 113 §. ed. Paris. 1793. (2) CUFACIUS obiter. lib. 6. c. 6

minis eruditionem, Græca enim earumdem Novellarum vocabula Latinis ejusdem linguæ Jurisconsultorum, vel quæ certe tunc in usu erant, vocabulis eleganter expressisse videtur. Sed quæ GARETIUS ¹adversus RHEBANUM scripsit de versione tripartitæ historiæ, quam fecit EPIPHANIUS Scholasticus AURELII CASSIODORI gratia, juvat hic recitare, sunt enim maxime opportuna ad judicium ferendum de hac nostra quoque versione, quæ ab eodem auctore confecta esse videtur.

Scimus, inquit ¹, B. Rhenaunum in Epiphaniî versionem acerbe & contumeliose invehi, eique Græci ac Latini sermonis imperitiâ obicere, cujus oscitantiam, & Typographorum menda pertasus non sine supercilio monet plura se castigasse, delevisse, supplevisse. Sed quam parum justa sint illius in interpretem convitia, fatebitur omnis, qui nostram hanc editionem ad fidem manuscriptorum sincere reductam cum adscititiis Rhenauni contulerit. Mirabitur fortasse, eum nihil ut plurimum emendasse, quam verba quadam, quæ cum barbarisinos, & solæcisinos esse judicaret, fastidio quodam delicatissimo bilem ipsi & stomachum mirum in modum commoverant. Non diffiteamur Epiphaniî versionem puræ Latinitatis parum, barbariei Gothica plurimum habere: sed non ita foede aberravit, ut ob barbaricas nenas, & incultum sermonem tota periret operis facies; sicut eandem ob causam ceteros Gothorum Scriptores de medio tollendus nemo jure dixerit. Quapropter litteratis omnibus, quibus semper antiquior fuit Auctorum, quam interpolatorum lectio, gratum fore putavimus, si totum quale est Cassiodori senatoris, & Epiphaniî opus in pristinam integritatem restitueremus, maxime cum a doctissimi Valesii versione paucissimis in locis sensu discrepet, nec eum infelicitè Interprete nostro suis in observationibus non semel usum fuisse videamus.

(1) Jo. GARETIUS in Praef. in novam Ant. Cassiodori Operum editionem pag. 2.

mus. Huic itaque editioni reformandæ suppetias tulit antiquus codex Monasterii B. Mariæ de Lira quadringentorum plus minusve annorum optima manu exaratus. Nec minus profuit alter MS. S. Theodorici prope Rhemos, qui sexcentorum circiter annorum characterem præfert. Dissimulare non possumus in his manuscriptis codicibus eos inveniri loquendi tropos, quos barbarissimos, & selocissimos vocavit Rhenanus, sed benignius condonandi sunt Latino Interpreti apud Gothos, & Gothis scribenti, qui forsitan, ut Græcam phrasim melius redderet, verbum e verbo exprimi debere arbitratus est. Utilissima sane foret Rhenani opera, si quomodo Epiphaniî Latinitatem, ita librariorum vitia castigavisset; constat enim multa in hos libros irrepsisse menda, quæ fucum faciunt Lectoribus, difficultatesque non modicas ingerunt &c.

Quid in hac editione verborum Commentarii S. Epiphaniî in Canticum Canticorum præstitum sit.

Jam vero quod in edenda tripartita historia ab EPIPHANIO Scholastico in Latinum versa GARETIUS præstitit, id ipsum in edendo Commentario in Canticum Canticorum a S. EPIPHANTO Cyprio Græcè exarato, & ab eodem, ut videtur, EPIPHANIO Scholastico in Latinum translato, pro meis viribus ipse præstiti. Ex antiquissimo Codice fideliter descriptum profero, & manifesta librarii errata omnino castigavi, manifesta, inquam, si quod enim occurrere contigit, de quo anceps hærerem, utrum librarii erratum esset an Interpretis, religio mihi fuit sollicitare. Ab orthographia seu ratione scribendi, qua usus est Codicis descriptor, liberius passim discessi, ut eam, quæ in communis usu est, sequeretur, & quidem non solum ubi ille interdum minus rectam adhibebat, sed etiam ubi probabilem, modo tamen apud doctos insolitam.

Quod autem spectat ad versuum libri Cantici Canticorum distinctionem, eam talem exhibeo, qualem Codex exhibet, & eam suo numero notavi ad fidem pariter

ter Codicis, ubi hoc solum discriminis est, quod singuli numeri minio exarati ibi sunt, uti quoque singuli ipsi versus. Nec mirere eos numero hic esse CCXLI. etenim brevissimus licet omnium sacrorum librorum sit liber *Cantici Canticorum*, passus est tamen & ipse, ut ceteri, plurimam in stichometria varietatem. Alii versus in eo numerant 280.¹ alii 300.² alii 117.³ alii 360.⁴ neque enim constans esse potuit omnium sententia, cum privatorum hominum inventum distinctio illa fuerit, majoris perspicuitatis ergo, uti nos HESYCHIUS Hierosolymitanus⁵ docuit; inquit enim: *Libros Prophetarum majoris perspicuitatis causa, per versuum cola dividere vetus inventum est SS. Patrum, nam initio sine ulla distinctione legebantur. Postea vero viri docti, & sacrarum litterarum studiosi, majoris, ut dixi, perspicuitatis gratia hujusmodi versuum distinctionem excogitarunt. Ita Prophetarum libri ab illis editi sunt, sic Davidis psalmi, sic Proverbia, & Ecclesiastes, & Canticum Canticorum, sic liber Jobi per versus distinctus reperitur. Quamvis autem lateat, quis nam eam distinctionem emiseric primus, certiores tamen sumus, quod multo ea est antiquior non solum sexto Ecclesiæ sæculo, quo HESYCHIUS floruit, sed etiam ipsius S. EPI-*

PHANII

(1) Sic Stichometria, quam vocant Νεανισμοι, & Stichometria novæ editionis Op. S. HANNOVIM, nec non Stichometria edita ex duobus codicibus Oratorii a Josepho Maria THOMASIO, atque ex cod. antiquissimo monasterii S. Pauli de Urbe edita Tom. I. pag. 170. Op. Thomasi ab Antonio Francisco VAXZOSIO, qui omnia laudatissimi illius Cardinalis opera, ejus & virtutes æmulatur & doctrinam, in unam corpus collata, notisque sua, plaudentibus omnibus bonis, Romæ excudi curat.

(2) Sic Stichometria edita a Jo. BART.

COVELATO in judicio de epist. S. Barnabæ.

(3) Sic Stichometria Μαθησθητικά.

(4) Sic cod. Alex. versionis LXX. ab ita-
men animadvertendam occurrit quod esp. B.
(prout Græbus distinguit, nulla est enim
in cod. capitum distinctio) deest integer
versiculus, cujus defectum descriptor co-
dicis minime animadvertisse videtur, quod
ipsum titulum *Canticum Canticorum*,
quod est Salomon, inter stichos 360. adnu-
meraverit.

(5) Π. ΣΤΙΧΜΕΤΡΩΝ ἢ ΚΑΦΑΛΑΙΑ
in XII. Prophetas Minores in princip.

PHANII ætate; meminit enim illius S. EPIPHANIUS in libro *de Ponderibus & Mensuris** ubi de Sacrarum Litterarum libris verba faciens postquam Pentateuchum memoraverit: *Sequuntur*, inquit, *quinque alii libri, qui versibus constant: Job, Psalterium, Proverbia Salomonis, Ecclesiastes, Canticum Canticorum.* Πέντε βιβλία στιχίους, ἢ τὸ ἰσὺ βιβλος, εἶπε τὸ Παλίριον, Παροιμία Σαλομώνος, Εκκλησιαστής, Ἀσμα Ἀσμάτων. Ceterum utrum S. EPIPHANIUS librum Cantici Canticorum explanans peculiari Stichometria eum distinxerit, an aliena, obscurum plane est; quin etiam latet omnino utrum ipse an librarius omiserit *vers. Non novis anima mea*, locandum post v. CLXXX. nec non *vers. Duo ubera tua sicut duo hinnuli gemelli capree*, cui locus esse debuit post v. CLXXXIII. Quod in oscitantiam librarii securus reiciendum puto, illud est, non omit- ti quidem, sed nec suo numero post v. CLXXI. distingui *vers. Una est columba mea, perfecta mea*: præterea in v. CLXXXIII. repetitum nequaquam esse verbum *convertere*. Græci co- dices Cantici Canticorum editi & MS. nihil horum omittunt.

PARS II.

(*) S. EPIPHANIUS de Ponderibus & Mensuris §. 4. Oper. tom. 2. pag. 162.

PARS II. *De pretio & usu Commentarii S. EPIPHANII
in CANTICUM CANTICORUM.*

Restat modo de pretio atque usu hujus Commentarii in Canticum Canticorum nunc primum editi aliqua perstringere. Cum antiquissimi, & sanctitatis doctrinæque laude toto terrarum orbe celebratissimum virum auctorem habeat S. EPIPHANIUM Salaminæ in Cypro Episcopum, ejus editionem nemini ingratam fore futuram arbitror, nec quisquam certe poterit inutilem eam esse judicare. Scilicet præterquamquod notitiam, & collectionem operum S. EPIPHANII absolutiorem reddet, præterea primæ Ecclesiæ Patrum scripta in Bibliothecis sedulo inquirere, & in publicam lucem emittere optimum semper studium, laudatusque existit labor; merentur enim omnino hanc curam tum antiquitatis causa, tum auctoritatis, illa etiam eorum scripta, quæ interdum minus polita esse deprehenduntur, & quæ fortassis loquentiæ satis habent, eloquentiæ parum.

Commentarii
S. EPIPHANII in
Canticum Can-
ticorum pretium
atque usus.

At vero Commentarii hujus editio hunc quoque præcipuum habet usum, quod de celeberrimo Commentario a STEPHANO SALUTATO Piscienſe in lucem producto judicare modo licet securius, esse opus non ex integro suppositum, sed interpolatum, & PHILONI Carpathio Episcopo minus recte ab editore fuisse adscriptum, potuisse tamen potius S. EPIPHANII nomine inscribi. Quoniam vero varias ex eo interpolato Commentario sententias ad fidem faciendam Theologi adhibuerunt, animadvertere etiam liceat æquum minime fore, eas deinceps statim reicere tamquam inutiles, sed consulendum esse primum Commentarium hoc a nobis editum, ubi enim in hoc quoque reperi-

periantur, haud minoris habendæ erunt. Illustrior PARLONS est S. EPIPHANIUS apud Græcos inter magnos habitus, & a multis in Catholicæ Fidei sanitate laudatus, ut elogio utar, quod in eum scripsit S. AUGUSTINUS¹.

Itaque inutiliter reprehenditur COCCIUS, quod Commentarium in Canticum Canticorum a SALUTATO editum ad quædam Catholicæ doctrinæ capita confirmanda non semel alleget. *Quamvis hic Commentarius, inquit OVDINUS², sit suppositus, COCCIUS attamen, qui hunc authorem floruisse vult ad ann. 410. in catalogo, sive in indice authorum ad initium tom. 1. Thesauri Catholici, plurima ex hoc vir bonus allegat, nempe tom. 1. lib. 2. de Christo art. 4. ut probet animam Christi vere ad inferos descendisse, ut Sanctorum animas inde liberaret: lib. 5. de Sanctis art. 6. ut probet Sanctos recte invocari: tom. 2. lib. 7. de Poenitentia art. 4. ut probet culpa dimissa restare quandam temporalem poenam. Verum, licet verba, quæ COCCIUS allegat, ex interpolatis sint, sententiarum tamen vis etiam in genuino Commentario hic edito reperitur. Ad Christi in infernum descensum contra Hæreticos vindicandum optime faciunt, quæ leguntur pag. 60. in illud Cantici Canticorum cap. 5. vers. 2. Ego dormio, & cor meum vigilat; eum enim locum S. EPIPHANIUS sic explicat: Ego dormio: hoc est mortem, quam pro nobis sustinuit, significans. Et cor meum vigilat: id est infernum Divinitate devastat. Pag. autem 62. in v. 6. c. 5. de Passione & morte Christi loquens & de ejus resurrectione: Transiit, inquit EPIPHANIUS, ex inferno per mundum ad Calum; & pag. 69. in v. 1. cap. 6. Hic, inquit, descensum Domini ad infernum dicit, sicut ipsa consequentia designatur, phialas enim aromaticis antiquos justos appellat* Ab.

Confirmat doctrinam descensum Ch. ad Inferos.

(1) S. AUGUSTINUS in lib. de Hæresibus cap. 57. tom. 8. p. 19.

(2) CASIMIRUS OVIDIUS Scilicet. Eccl. tom. 1. col. 92.

*Abraham, Isaac, Jacob, Daniel, David, Samuel, Heli-
seum; isti enim omnes phiala sunt justitias virtutum suarum
aromatibus spirantes. Quia vero in infernum descendens in
hortum abiit, ipse Dominus testificatur cum dicit Latroni:
Hodie mecum eris in Paradiso. Demum pag. 80. ad illud
Rex vinctus in transcursibus: adhuc enucleatius: Iste est
itaque Rex, inquit, de quo & David dixit: Dominus regna-
vit &c. In transcursibus autem dictum est, quia de coelo trans-
currens in terram venit, & iterum in infernum transcurrens, &
mortuos resuscitans, rursus transcurrens in coelos abiit. Quinim-
mo cum hanc S. EPIPHANII sententiam PHILO descripserit
& suam fecerit, ut ex COSMA Indicopleuste superius est
adnotatum, multos inter alios veteres Patres, etiam PHI-
LONEM non rite quidem, sed neque falso testem adhibuit
Coccius, ubi descendisse Christum ad inferos ex Tradi-
tione propugnat.*

Quod autem pertinet ad invocationem Sancto- Et invocationis
Sanctorum.
rum insignis sententia occurrit pag. 64. ubi exponitur
illud cap. 5. vers. 8. *Adjuravi vos, Filia Jerusalem, in
virtutibus & in viribus agri si inveniatis Fratruelem meum:
quid nuntiatis ei? Quia vulnerata caritatis ego sum. Ita
enim S. EPIPHANIUS ibi loquitur. Fiduciam habet in
propriis filiis bona & sancta mater Ecclesia: hoc est, in san-
ctis martyribus, per quos percussa est: & dicit Apostolis at-
que Prophetis: Annuntiate ei, quia vulnerata caritatis sum
ego. Et pag. 88. in illud cap. 8. vers. 4. Adjuravi vos, Fi-
lia Jerusalem, in virtutibus & in viribus agri, quod leva-
stis &c. multo etiam clarioribus verbis idipsum docet,
inquit enim: Incessabiliter instat sepe rogans atque conjurans
animas Sanctorum, ut pro nobis ejus filii intercedant, qua-
tenus dilectionem suam Christus confirmet in nobis, quousque
voluerit assumere nos.*

JOSEPHUS BINGHAMUS de consecratione aquarum Baptismatis verba faciens comparationem quamdam instituit inter earum consecrationem, & eam, quæ fit in sacramento Eucharistiæ, ut in utraque mylticam tantummodo mutationem fieri consuadeat, audacter deblaterans, omnia verba, quibus ad declarandam mutationem in Eucharistia utuntur Patres, similiter in aqua Baptismi post consecrationem vera esse comprobari. Congerit autem ad propositum plurium SS. Patrum auctoritates, a quibus Baptismi aqua sanguis Christi appellatur, & inter ceteros PHILONEM Carpathium etiam citat in Canticum Canticorum ita loquentem: *Fons signatus sponsa dicitur, quia in Baptismate signaculum Jesu Christi accepit, ex ejus sacratissimi sanguinis fonte perlota.* Hæc verba sunt quidem interpolatoris Commentarii S. EPIPHANII, non autem PHILONIS, attamen non est sine responso dimittendus BINGHAMUS, cum eadem appellatio sacris Baptismatis undis etiam in Commentario nulla interpolatione vitiato alibi detur non semel, ut videre est pag. 49. ubi legitur: *Dico enim lavacrum regenerationis, quod non de murvis animalibus, sed de celestibus thalamis, & ex ipso sacro sancto Christi sanguine probatur habere tincturam.* Et pag. 80. *Sicut enim purpura conchyliorum sanguine tingitur, sic & ornatus sponsa, idest multitudo plebis sanguine Christi lavatur.* Demum pag. 84. *Hic nuper Baptizatos dicit, qui instar vinea suaviter redoluerunt, & suavitatis odorem inspiraverunt, & horum animas malagranatis assimilat, eo quod & ipsa concolora facta sint tincta sancto Christi sanguine.*

Itaque non est hoc loco prætereundum silentio celeberrimum Auctorem præstantissimi Operis de Perpetuitate Fidei, quod pertinet ad Sacramentum Eucharistiæ, præter alias omnes hæreticorum machinationes hanc quoque

ex

ex comparatione locutionum , quas similes usurpatas offendimus a Patribus tum de Baptismate tum de Eucharistia loquentibus, deductam penitus disjecisse , & luculentissime ostendere hæreticos ex metaphoricis loquendi modis, quibus usi sunt Patres ad virtutem sanctitatemque Baptismatis declarandam , per summam injuriam concludere metaphorice etiam Patres loqui, ubi corpus & sanguinem JESU CHRISTI in Eucharistia esse dicunt . Scilicet cum utrumque sacramentum multos similes effectus habeat plane mirificos, similibus etiam laudibus mysticisque nominibus exornata sunt , sed Baptisma , quia convenire eas laudes & nomina in illud aut proprie aut metaphorice ex sacris Litteris manifestum erat , Eucharistia vero ex eo solum, quod Eucharisticum panem & vinum ipse Dominus corpus & sanguinem suum appellaverit : neque enim de Eucharistiæ Sacramento aliquid majus dicunt sacræ Litteræ. Itaque quod Eucharistia gratiam elargiatur , quod Christus in ea verè cibus & verè potus noster fiat, non solum ineptè dixissent Patres , sed temere , sed mendaciter , sed planè superstitione, ubi Domini verba illa de vero corpore , & vero sanguine accipienda esse non existimassent . Præterea dicta est quidem aqua Baptismatis tum a S. EPIPHANIO, tum ab aliis etiam Patribus *sanguis Christi* , & nos Christiani dicti sumus *lavati & tincti* Christi sanguine: verum ecquis nam, & ubinam gentium ne leviter quidem suspicatus est, has proprias esse locutiones, non autem metaphoricas ex eo deductas , quod verè a sanguine Christi omnis virtus Baptismatis exoritur , & quod constat gratiam illam , quam in eo conferri docent sacræ Litteræ, ipsius pretiosi sanguinis effusione nobis esse comparatam ? Contra vero cum Patres corpus & sanguinem

f 2

J. CHRI-

(1) La perpétuité de la Foi de l'Eglise Catholique touchant l'Eucharistie dé-
duc contre les Livres du Sieur Claude de.
tom. 2. lib. 6. cap. 15.

J. CHRISTI in Eucharistia esse tradunt, propriè quidem non metaphorice loqui credendum est, & semper creditum; cum enim etiam tradant in ea Christum sumi, & gratiam ab ea conferri, deducere hæc non potuerunt, nisi ex eo quod verum corpus & verus sanguis Christi in ea nobis detur ad manducandum & bibendum. Præterea ARNALDUS longam texit locutionum seriem, quas habent Patres, ubi de Eucharistia sermonem habent, quas numquam adhibuerunt loquentes de Baptismate, inde enim apertissime constat, non solum Eucharistiam distinguendam esse a Baptismate, sed etiam locutiones illas, quæ communes sunt utrique sacramento, diversè accipiendas fore cum Baptismati aptantur, & cum prædicantur de Eucharistia; communes enim locutiones quid hic valeant, & illic intelligamus oportet, & plane convenit, ex illis, quæ speciales sunt. In ea serie recensetur præcipue Sancti EPIPHANII sententia ex Ancorato, ubi Sanctus Doctor disertis verbis nos docet, quod etsi nihil apparet in Eucharistia, quod simile sit corpori, nihilominus tamen, nemo est, qui fidem verbis illis non adhibeat: *hoc est corpus meum*. Profecto nusquam alibi quid simile scriptum legitur de aqua Baptismatis, nimirum quod licet illa nullo pacto rubescat, & nos tincti sanguine minime videamur, qui sumus tali aqua lavati, opus esse tamen, ut illam vere esse rubram & nos vere esse tinctos vero J. CHR. sanguine credamus. Verum enimvero ex Commentario in CANTICUM CANTICORUM aliam quidem haud minus præclaram S. EPIPHANII sententiam habuisset ARNALDUS, ubi jam editum fuisset, & talis est: *Christus & Ecclesia*, inquit EPIPHANIUS, *cum fuissent duo, facti sunt in unam inviolabilem carnem, assumpsit enim Filius Dei de Ecclesia totum hominem, quo indutus est, & retribuit ei rursus ad communionem ejus sanctam carnem suam ad percipiendum eum*. Ait enim:

Acci-

Accipite & manducate, hoc est enim corpus meum. Es iterum: accipite & bibite, hoc est enim sanguis meus; & ita factum est, ut sint duo in carne una incorruptibili, in Divinitate inenarrabili, in caritate insolubili, in gloria incomprehensibili, in unitate indivisibili. Ubi nam de aqua Baptismatis talia, aut similia dicta esse novimus? Scilicet retribui in ea Ecclesiæ sanguinem illum, quem Filius Dei ab Ecclesia accepit, cum totum hominem accepit? Sed, quæso, verborum totius sententiæ vim, cujus auctoritas mirificè augetur, quod PHILO ipse eam descripserit, & ex PHILONE COSMAS Indicopleustes, consideremus. Inquit: Filius Dei assumpsit ab Ecclesia totum hominem; nimirum factus est, ut omnes nos, verus homo ex anima rationali, & humana carne subsistens. Porro acceptum hominem induit; scilicet factus est quidem unus Christus verus Deus & verus homo, attamen non conversione Divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum, non confusione substantiæ, sed unitate personæ. Sed Filius Dei accepit ab Ecclesia, nempe ab hominibus, totum hominem, & retribuit ei carnem suam. Qua de causâ retribuit? Quia dabat, quod acceperat. Quid vero retribuit? Carnem sanctam suam; sanctam quidem quia suam, & suam quia quod semel assumpsit numquam dimisit, unde in tota majestate sua Christus Deus & homo in Eucharistia est, quamvis verborum vi solummodo in ejus corpus & sanguinem fiat panis & vini transubstantiatio. Demum retribuit Filius Dei eam carnem, quam accepit, quando totum hominem accepit, & retribuit quia accepit, retribuit ad communionem, retribuit ad percipiendum eum. Itaque cum verum hominem acceperit, veram quoque carnem retribuisse constat; & hinc Christus & Ecclesia cum fuissent duo, facti inde sunt in unam inviolabilem carnem; nam ut non solum per dilectionem

nem, sed re ipsa in illam carnem commutemur, per cibum id efficitur, quem nobis largitus est: docente etiam S. Jo. CHRYSOSTOMO .¹

Confirmat multa
alia Ecclesiæ dogmata, & multa,
que ad discipli-
nam spectant.

Ceterum sunt multæ etiam aliæ sententiæ in hoc S. EPIPHANII Commentario in Canticum Canticorum, ubi sacramentum Eucharistiæ prædicatur, cum nuptiarum Christi & Ecclesiæ, quas in eo sacro libro celebrari contendit sanctissimus interpres, maximum certe sit & splendidissimum opus: verum præclarissima omnium est illa, quam recitavimus, neque opus est hic ceteras recensere. Hoc unum modo animadvertere debeo, tum sacramentum Eucharistiæ tum alia quoque Ecclesiæ dogmata in hoc Commentario confirmari & illustrari; quinimmo plura etiam, quæ ad Ecclesiæ disciplinam pertinent, & exemplo sit quod de Diaconis legitur p. 97. ubi illos turri S. EPIPHANIUS comparat, quoniam eos, inquit, qui refugiunt ad Ecclesiam, muniunt velut in turre cautissima. Nonne id respicit antiquam Ecclesiæ Græcæ disciplinam, apud quam Diaconi Otiariorum munere fungebantur, quo postea, S. Maximo adnotante², functi sunt Subdiaconi, cum quibus jam Diaconi illud dispersiti ita erant, ut illis januas mulierum custodiendas reliquerint, sibi januas virorum reservaverint? Audiamus antiquissimum Auctorem Constitutionum Apostolicarum³: οἱ δὲ διακονοὶ ἱσθῶσιν εἰς τὰς ἑξ ἀνδρῶν θύρας, καὶ οἱ ὑποδιάκονοι εἰς τὰς ἑξ γυναικῶν, ὅπως μὴ τις ἐξέλθοι, μὴτε ἀνοιχθῇ ἡ θύρα, καὶ πρὸς τις ἢ καὶ τῶν καιρῶν τῆς ἀναφοράς. Diaconi vero stent ad januas virorum, & Subdiaconi ad januas mulierum; ut nemo egrediatur, neque aperiatur janua tempore oblationis, licet adveniat quispiam fidelis.

Diffi-

(1) S. Jo. CHRYSOSTOMUS hom. 46. al. 45. in Joannem Oper. tom. 9. pag. 173. ed. Paris.

(2) S. MAXIMUS in cap. 1. Carl. Hierarch. V. Oper. quæ dicuntur S. DIONYSII

rom. 1. pag. 175. & vide etiam p. 320. & tom. 2. pag. 124. & 134.

(3) Auctor Const. Apost. lib. 8. cap. 11.

Difficilius intellectu est, quod item de Diaconis dicitur Difficilis locus, ubi de Diacono sermo est. pag. 96.: *Quia caput Ecclesia Christus est, isti vero & corpus & sanguinem baptizant, recte capitis Ecclesia, idest Christi ceruix esse dicuntur.* Equid nam significant verba illa *corpus & sanguinem baptizant*? Numquid supplendum ibi est, aut reponendum, *ministrant*, ita ut significetur Diaconorum officium ministrandi populo calicem, & panem in Eucharistia; an potius dicendum ad illud respicere, quod etiam Diaconis administrandi Baptismum potestas erat, accepta tamen prius ab Episcopo licentia, necnon ubi urgeret necessitas, nec aliquis adesset Presbyter? Certe mirandum minime foret, quod in hoc loco S. EPIPHANIUS corpus & sanguinem *Christi* vocaverit Christianum populum, quum alibi Ecclesiam dicat Christo *concorporatam*, & quidem etiam *Christi corpus*, quo nomine plurimi etiam alii usi sunt Patres¹, quibus cum præclare concinens URBANUS PP. II. in sermone habito ad Claramontense Concilium; *Christiani nostri, inquit, fratres nostri, membra Christi flagellantur. Effunditur sanguis Christianus Christi sanguine redemptus, & caro Christiana carni Christi consanguinea nefandis ineptiis, & servitutibus nefandis mancipatur.*² Sed tempus est: manum de tabula.

AD.

(1) Flores congerit SWICANUS in Thesoro V. *ΕΞΑΛΗΘΕΙΑ* t. 2.

(2) V. CONCIL. HARDVINI tom. 6. col. 1755.

ADPROBATIONES.

Liber hic, quem attento animo perlegi, nihil in se habet, quod abhorreat vel a Catholica Religione, vel a bonis moribus, quum B. EPIPHANII opus contineat, nempe summi Ecclesiæ Doctoris, qui omne ferme hæreses suo invicto calamo contudit. In noti autem & præfatione ubique eruditio, & sana doctrinæ editoris conspicitur. In quorum fidem &c.

Job. Bottarius.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiss. Patri Sac. Pal. Apost. Magistro.

F. M. de Rubeis Arch. Tarf. Vicesg.

IMPRIMATUR,

Fr. Nic. Ridolfi Sac. Pal. Apost. Magister. Ord. Præd.

EXPOSITIO
S. EPIPHANII
EPISCOPI CYPRII
IN CANTICA CANTICORUM.
P R Æ F A T I O.

C si quis ascensor equum, pedibus percutiens, ad currendum instiget, nolentemque cogat esse velocem, & cursu ad properandi impetum consuescat, ita & nostrum pauperulum sensum pro festinatione pulsari, pedibus speciosius, intendo, dum visu mirabilium virorum, unius quidem Presbyteri, alterius verò Diaconi, spiritalem interpre-

tationem in CANTICA CANTICORUM, ire a mea segnitie compulsum, adgrediar. Nunc igitur ambos rogo, ut non solum in prasente excitent ad explanationis impetum, sed etiam ut orationibus suis mentem meam dirigant ad rectitudinem dictionis, quatenus ordinate currentes iter inculpabile gradiamur,
A

[1] Ipse titulus, quem habet Codex, is est. IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI. EXPOSITIO EPI-

PHANII EPISCOPI CYPRII IN CANTICA CANTICORUM.

1. ad Timoth.
cap. 3. v. 2.

mur, & sermonem salutarem sumentes, *inreprehensibiles* secundum Apostolum, ac sensuum fructum meorum habentes ad immortalem beatorum urbem pervenire mereamur; non enim ex nobis aliquid habemus, sed ei, qui dedit, gratias referentes ad studium operis præsentis accedimus. Itaque cum dicaverit unusquisque Domino suum sensum, & mentem a terrena sapientia segregaverit, totumque intellectum . . . castitatis virtute composuerit animam, cælestemque gratiarum coronam in . . . uo suscepit, sic contingat sanctam scripturam spiritualium Canticorum. Ipsa siquidem inscriptio eos, qui rectam cogitationem possident, accedentes ad hoc opus privat a carnali protinus intellectu; non enim simpliciter CANTICA inscribuntur, sed, sicut certe vocantur, CANTICA CANTICORUM¹; sicut commemorantur *Sancta Sanctorum*. Nam sicut illa majorum sacramentorum & occultiorum habent honorem, cum utique semel in anno summus Sacerdotum in *Sancta Sanctorum* ingrederetur², sic & CANTICA CANTICORUM

[1] Divinus hic liber secundam Hebraicum titulum inscribentis est potius ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ CANTICORUM CANTICORUM, uti quidem inscribitur in antiquissimis omnium, qui supersunt Graeci codices versionis LXX. Vaticanus, & Alexandrinus. Nuocupa tamen S. EPIPHANIUS ΑΣΜΑΤΑ CANTICA etiam in Panario h. 33. quæ est *Colorbasiorum* 5. 3. Oper. tom. 1. pag. 361. *in* τῷ ΑΣΜΑΤΙ τῷ Σολομῶντι; & in *Ancorato* 5. 49. *in* τῷ ΑΣΜΑΤΙ & 5. 104. *in* τῷ Σιβλα τῷ ΑΣΜΑΤΙ. V. Oper. tom. 2. pag. 51. & 104. & certe non ex privata sententia, nec recenti; multo calidius antiquior Origenes a multis hunc librum dictam fuisse ΑΣΜΑΤΑ ΑΣΜΑΤΩΝ adnotavit, uti rependeret. V. Oper. tom. 3. pag. 36. Cuius hæc lectionem hoc loci anteposuerit insignis Antiochensis EPIPHANIUS, quis judicet? Certe neque illa alia melius illi erat lapsa, ea enim ardet h. 39. quæ est *Cathasiorum* 4. 3. *in* τῷ ΑΣΜΑΤΙ τῷ ΑΣΜΑΤΙ; & in *Exposit.* Fides 3. 3. V. Oper. tom. 1. pag. 300. & 1080.

[2] Ingrediebatur sola die decima mensis Thistris, qui nostro Septembris respondet. Est autem hic locus maxime notandus, ex quo probari potest injuncta S. EPIPHANIO adscriptum fuisse commentariolum quoddam de *Adamante*, quod edidit GENÈSIS una cum Epitome libri S. EPIPHANII Περὶ τῶν δώδεκα Αἱμάτων de duodecim gemmis &c. Cum ante hos quinque annos primiseculum ipsum Sancti EPIPHANII opus de duodecim gemmis Rationalis summi sacerdotis Hebraeorum ex Cod. Vaticano descriptum vulgavimus, de illo Commentariolo hæc scripsi pag. 76. : Utrum Sancti EPIPHANII sit etiam Commentarius ille de *Adamante*, an epitomes auctor aliunde transtulerit, certo scire non possumus; malim tamen EPIPHANII non esse cum multis erroribus scaturit, quos notare non praterit BRAUNNIUS de *vest. sacerdot.* Hebr. lib. 2. cap. 20. §. DCCXXVIII. Jam vero cum inter errores, quibus Commentariolum illud searet, hic quoque occurrat: quod summus Hebraeorum Sacerdos, et in anno

in

IN CANTICA CANTICORUM. 3

corum spiritalem & altiore reconditorum intellectum possident sacramentum . Sicut & ipsa *Sabbata Sabbatorum* majorem futurorum bonorum requiem habere presenti securitate noscuntur ; *Sabbata enim Sabbatorum* futuram in illo saeculo requiem , & preparatas securitatis illius repromissiones dicere sanctam arbitror Scripturam : illic enim *Sabbata Sabbatorum* futurique saeculi requies & praesentium cumulatio sabbatorum horum , quae hic aguntur peccatorum segnitie , reperitur ; qui enim hic in peccata pigri sunt , futuro saeculo perfecta requie perfuerunt . Sicut ergo illa sabbata his sabbatis multo maiora sunt , sic & CANTICA CANTICORUM majorem quandam & spiritalem sublimitatem habere manifestum est , & ultra Cantica , quae in aliis voluminibus conscripta reperiuntur . Multa siquidem Cantica in libris Divinis adscripta sunt . Attende Canticum Mose : *Cantemus* , inquit , *Domino gloriose enim honorificatus est* : & alia similiter Cantica , quaecumque in Lege ¹ reperiuntur . Attende etiam *Isaia* Canticum : *Cantabo* , inquit , *ei* , *Isaia cap. 5. qui dilectus est canticum dilectae vineae meae* . Attende & Canticum , quod cantatur ab Anna : *Confortatus est* , inquit , *cor meum in Domino* : & alia Cantica quaecumque sunt in Psalmis : *Cantemus* , inquit , *Domino canticum novum* : & quaecumque

Al. Cantate
Cantica Ps. 95-97. 149.

A 2

In Sancta Sanctorum ingrediebatur : multo confidentius a S. EPIPHANIO obijciendae modo possumus , cum ille in hoc loco commentarium in CANTICA CANTICORUM diserte scribat : quod utique fuit in anno summus Sacerdotum in Sancta Sanctorum ingrediebatur , uti quidem tradidit etiam in *Panario* h. 29. quae est Nazaraeorum §. 4. & h. 78. quae est Antidicomarianitarum §. 13. V. *Oper. tom. 1. pag. 119. & 1045.* quod enim scripsit PRATAVUS in notis ad h. 78. 5. EPIPHANII pag. 332. τὰ ἁγία τῶν ἁγίων in eo Commentariolo pro ἁγίῳ templi usurpari non pro intimis adytis , quae etiam Sancta Sanctorum , scriptum est laucilliter , nec vaze . Quamobrem vanum plane est , & inopportunitum , quod BRAUNIVS ex illo Commentariolo acerbum falsissimumque SS. Patribus etiam movit his verbis : *Integrum , bonum*

locum sic excribere volui , ut manifestum foret , quam crasse Patres saepissime errare soleant in rebus Judaicis . Et in interpretanda S. Scriptura , ut evitaret constaret , quousque ipsis facti adhibenda sit in Resignis negotio . Non est S. EPIPHANII locutus ille de Adamante commentarius .

[1] Legem intelligit S. EPIPHANIVS Pentateuchum . In lib. de *Mens. & Ponderibus* §. 4. *Oper. tom. 2. pag. 102. Veteris Testamenti libri omnes hac serie persequuntur . Quinque ad I usum pertinent : Genesis , Exodus , Leviticus , Numeri , Deuteronomium . Porro , Cantica , quae in Pentateucho reperiuntur , praeter illud Moyses , sunt : Ascendas potens . Num. 21. v. 17. Proficiter hodie . Deut. 26. v. 3. Audite Caeli quae loqueri etc. Deut. 32. vers. 1.*

Cantica in Divinis invenis Scripturis. * Sed majori & nobiliori nimis titulo, sicut *Sancta Sanctorum*, & *Sabbata Sabbatorum*, honorata sunt CANTICA CANTICORUM.

Videtur itaque mihi subtilius intelligendum esse sensum sacrae hujus scripturae & nimis altissimae, quum non dixerit *Cantica canticorum*, quae fecit Salomon, seu quae dixit Salomon, sed CANTICA CANTICORUM, QUAE SUNT IPSI SALOMONI. Quia enim Salomon pacifer vel pacificus interpretatur, propterea haec CANTICA CANTICORUM omni pacificato, & ab scandalis fornicationis intellectualis privato praescripta noscuntur. Nam nisi quilibet proprium sensum fecernat a passionibus, non erunt ei CANTICA CANTICORUM, neque *Sancta Sanctorum*, neque *Sabbata Sabbatorum*. Qui vero cuncta respuens, quae scandalum faciant, & veram concupiscens pacem, suam animam simul & corpus castitatis virtute coronet, erunt ei CANTICA CANTICORUM: cum nihil terrenum, nihil carnale ab his intellexerit: sed omnia, quae conscripta sunt spiritaliter suscipiens, pacificatus vere confiterit: ait enim, *Pax multa diligentibus nomen tuum Domine, & non est eis scandalum*.

Ps. 118. v. 163.

Sicut autem in domo sunt quaedam vestibula, sunt januae, porticus, & triclinia, & aulae splendidae; in his autem omnibus est interius cubiculum, quod appellatur thalamus, in quo sponsa cum sponso requiescens secreta altioris intelligentiae ei praeloquitur; sic & in CANTICIS CANTICORUM sancta Sponsa Ecclesia profunda sacramentorum Fidei verba proprio sponso, velut in thalamo constituta, praeloquitur, in quibus dicit: *Osculetur me ab osculis oris sui*.

EXPLICIT PRAEFATIO.

INCIPIT

[1] En cetera Cantica, quae in Divinis Bibliis occurrunt. Debora & Baruc *Judic. 5. v. 2.* Davidis 2. *Reg. 7. v. 16. Paral. 1. c. 17. v. 16.* Psaltem Davidis 2. *Reg. 19. v. 2.*

& aliud 2. *Reg. 4. v. 23.* Ezechia apud Isaiam 38. *v. 10.* Jona 2. *v. 2.* Habacuc cap. 3. 3. Maria Virginis Desipara *Luc. 1. v. 46.* Zachariae *Luc. 1. v. 58.* Simeonis *Luc. 2. v. 38.*

INCIPIT EXPOSITIO
S. EPIPHANII EPISCOPI CYPRI
IN CANTICA CANTICORUM.

I. OSCULETUR ME AB OSCULIS ORIS SUI.

P Rincipium in eo, quod dictum est: *Osculetur me ab osculis oris sui*, tamquam petitoribus a cælesti sponso ad sponsam carissimam destinatis, & sponsi pulchritudinem ei narrantibus: hoc est Esaiâ clamante ei: *iste speciosus in stola*: & alio dicente: *speciosus forma præ filiis hominum*: & rursus alio suadente, eique dicente: *amicus fidelis protectio fortis: amicus fidelis medicamen vite: amico fidelis non est compensatio*. & David ei conloquente: *audi filia, & vide*: & inclina aurem tuam, & obliviscere populum tuum & domum patris tui, & concupivit Rex speciem tuam, quoniam ipse est Dominus: & iterum Esaiâ legales nuptias honorante, & dicente: *sicut lætabitur sponsus in sponsa, sic lætabitur Dominus in te*. Velut istorum ergo sermones auribus suis accipiens, aut ab aliis similiter evocata sponsa clamat, & dicit: *Osculetur me ab osculo oris sui*. Tu ergo quicumque legeris spiritalia Cantica, dum osculum spiritale, & carne impollutum audieris, noli mentem carnea libidine vulnerare. Osculum vero spiritale ab osculo carnali multum & incomparabiliter differt, sicut enim dies a nocte lumine plus excellit; & sicut est corpus animale & corpus spiritale: sic est osculum corporale & osculum spiritale; & sicuti sunt corpora terrestria, & corpora cælestia; secundum Apostolum: sic sunt & oscula terrestria & oscula cælestia. Sed osculum quidem quod a terra est, deorsum declinat ad terram: osculum vero, quod de cælo est rursus trahit ad cælum. *Alia quidem cælestium*, inquit, *gloria, alia vera servestrium*. Alius est amor, qui de inferioribus ingerit terrenas cogitationes, de pecuniis, de prædiis, & passione libidinis: alter

[1] In cod. citat: INCIPIT EXPOSITIO EPIPHANII EPISCOPI CYPRI IN CANTICA CANTICORUM.

Ad Cor. cap. 1. 1.
v. 40.

alter vero, qui circa caelestem vacans ætherio spiritu sensum emanat ad superna volabilem, & dilectionem ad Dominum, qui nos dilexit. Amor igitur mistus est boni, atque mali. Bonus enim est amor circa nuptias, malus vero circa fornicationem. Non enim omnes ad solas conjuges, quæ eis a Deo legitime sunt conjunctæ, suo desiderio protrahuntur. Nam quibus ita sufficiunt, bonum est. Sed multi & cum iniquitate sua furtivos concubitus agunt, in quibus pessime convolvuntur. Hic amor eos, conversus in inimicitias, accusabit, dum judicium Dei, quod occulta reseat universorum, advenerit, reddens unicuique, quæ digna sunt. Amor vero supernarum rerum sanctus est: æternas suavitates habet: emanat letitias incessabiles: infinitas fragrationes inspirat: ineffabilem possidet gloriam: desert honores cum angelis sanctis æquales, ipsumque Dominum, qui nos dilexit, nobis velut ex speculo reseat: excellentis gratiæ dona procurat: fiduciam circa Dominum generat: culmen justitiæ subministrat, & in terra nobis honorem, & in cælis gloriam præparat sempiternam. Audistis quidem *osculi* & *osculi* differentiam, atque judicium. Cognitione discretionem. Elige, quod melius est. Fuge, quod lædit. Tene, quod salvat.

Ad Rom. cap. 2.
v. 16. 17.

Osuletur me osculis, inquit, *oris sui*: ait enim Apostolus: *Quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed spiritus interpellat pro nobis ad Deum gemitibus inenarrabilibus; qui autem perscrutatur corda, novit, qui sit sensus spiritus, quia secundum Deum interpellat pro sanctis*. Et in hoc igitur intellige sanctum Spiritum pro Ecclesia ex tunc præinterpellantem, antequam Domino jungeretur, & velut ex persona ejus ad Deum prona intentione dicentem: *Osuletur me ab osculis oris sui*: vere enim nimis congruam erat, ut tantum quæreret amoris divini pignora, quanto ejus erat indigna; inimica namque facta fuerat propter idolorum vefaniam, & studet reparare concordiam.

Osuletur me, inquit, *ab osculis oris sui*, hoc est, Filius. Ac si diceret: osculari nolo ex ore solummodo Prophetarum; sed ipse adpropinquet, & osculetur me ab osculis oris sui. Sursum habe nunc mentis oculum. Non est carnale, sed spiritale, quod dicitur. Non vult enim per os solummodo Prophetarum doceri;

ceri; sed ipse, inquit, Filius adpropinquet, & doceat me ab osculis oris sui. Mater enim mea Ecclesia aliquando dicebat: pufillis non salvabor: magnum & perfectum medicum requiram, mero perfusa sum, tenebrae sunt lucerna legis, & prophetæ; ait enim: *lucerna pedibus meis lex tua, & lumen semitis meis*, & non valebunt inluminare me; nisi, quod perfectum est, venerit lumen, ut excellentia claritatis excellentiam exterminet tenebrarum, & viam videam, quæ me ad paradysum rursus educat.¹

Osculetur me ab osculis oris sui. Transcendit legem, supergreditur quoque studio suo Prophetas, & in ipso Unigenito osculari se orat Ecclesia; os enim Dei est Filius. Unde etiam cum Deus sit, *Verbum* appellatur, quoniam omnia quæcumque vult, per Filium loquitur Pater. *Osculetur me*, inquit, *ab osculis oris sui*, & non dixit *in osculo oris sui*, sed *ab osculis oris sui*, tamquam ab his osculis, quæ olim jam fuerant. *Ab osculis*, inquit, *oris sui*, hoc est his, quibus antiquos iustos, & Patriarchas, & Prophetas osculatus est, osculetur & me. Antequam congregaretur a gentibus, dicebat Ecclesia: *Osculetur me*: ac si diceret: non solum per Prophetas, sed etiam per Filium; Sicut & Prophetas denique & accepit quod fideliter postulavit. Recede igitur, recede nunc homo, & secundum litteram hæc intelligere ne contendas; *littera enim occidit, spiritus autem vivificat*.² Non enim oportet hoc carnaliter accipi, sed spiritaliter. Osculis enim, quibus osculatus est Abel in oblationibus ovium, osculatus est & hanc, rationales oves Domino, id est, suos filios offerentem. Sed Abel gloriam mortis assumpsit pro amore, quem ad Dominum habuit: & huius martyres similiter pro Domini dilectione defuncti sunt.

Osculetur me ab osculis oris sui. Ab osculis suis, quibus oscu-

[1] S. EPIPHANIUS hær. 66. quæ est Manichæorum §. 64. Oper. tom. 1. p. 678. Cum peccati caligine obsecrata mentes hominum forent, principio Lex est a Deo missa, quia, velut sublata lucerna, collustraret, quod in Epistola sua Petrus indicat his verbis: *Attendentes prophetico sermone, tamquam lucerna lucenti in caliginoso loco, donec lucifer oriatur, & dies illucescat in cordibus vestris.*

(Petr. cap. 1. vers. 19.)

[2] S. EPIPHANIUS in Ancorato §. 22. Oper. tom. 1. p. 27. Quare sacrarum Litterarum vim intelligamus, ne nobis in mortem littera ipsa veritatur. *Littera enim, ait Apostolus, occidit, spiritus autem vivificat.* In Physiologo autem cap. 18. Op. tom. 2. p. 211. Tu vero, o homo, sermones veteres a spiritalibus separa; littera enim interficit.

Pf. 118. v. 105.

Ad Cor. c. 3. v. 6.
Gen. c. 4.

osculatus est Enoch, osculetur & me. Confide O beata! osculatus est enim te, sicut etiam Enoch. Quemadmodum enim ille a Deo transpositus; in terra non est inventus, sic & tu transposita ab ignoratione in Dei solummodo cognitione reperieris. Sed & tu a terra translata es, tibi est enim pulchritudo calorum, de qua dicit Apostolus: *conversatio nostra in caelis est*. Te induit Christus in caelo, & tu quoque eo vestiris in anima, licet esse videaris in terra. Suscipiet autem te totam in caelo sponsus, cum advenerit resurrectionem tibi conferre, & omnia membra dormientia de vaginis propriis suscitare. Tunc ad thalamos caelestes eveheris, & cum Filio sponso, in quoque omnipotenti Patre ineffabiles epulas perenniter possidebis. Tunc etiam universa carnis desideria damnabuntur, dum spirituales nuptiae venerint, tunc inerumpibilibus vinculis, hoc est membris tuis, epulae reserabuntur aeternae.

Osculetur me ab osculis oris sui. Ab osculis, quibus osculatus est Noe, osculetur & me. O fratres, magna, magna Domini circa Noe dilectio, ¹ cuius iudicium sumitur per arcae constructionem. Nam cum omnis mundus fuisset deletus, ipse ad renovationem novae creaturae servatus est. Sed amata Dei Ecclesia majori vinculo caritatis, & plus quam Noe dilecta cognoscitur. Noe siquidem typus fuit Ecclesiae. Ille de diluvio cum filiis per lignum salvatus est: haec autem ex igneo diluvio consummationis saeculi per Crucis Salvatoris lignum cum majori filiorum fecunditate salvabitur. Noe per amicitiam quam ad Deum habuit, suos filios ad semina terrae servabit, haec autem in amicitia Domini constituta cives multos regnis caelestibus procreavit. Vicinus autem testis est nobis de his magnus Elaias, qui fecunditatem ejus de Christo prophetavit dicens:

[1] S. EPIPHANIUS HER. 39, quae est Serapionum 6. 6. Oper. tom. 1. p. 288. Unus ex omnibus Noemus servatus est, qui gratiosus apud Deum existerat, quod aetate sua iustus esset inventus. Et antea, nostrum Oper. tom. 1. p. 4. Unus in Arca Noemus Dei iustus servatus est, in ipso eodem acceptus. Et cum primis apud illum gratiosus.

[2] Frequens est apud SS. Patres Ecclesiae cum Arca Noe comparatio, & apud

S. EPIPHANIUM occurrit HER. 31. quae est Allegorum 5. 2. p. 423, ubi de Haereticis ita loquitur: Quamquam nihil adversus Arcam conatus istorum profect, quam ideo munire ac firmare Sanctus Noe divina voce commonetur. Sic enim Deus praecipit: limas cum bitumine intus & foris. Ut Sancta Dei Ecclesia speciem praeberet, quae bituminis rum habet, quae perniciosa ac lethifera serpentum dogmata propulsantur.

IN CANTICA CANTICORUM. 9

cens: *in morte traditus est, & inter iniquos deputatus: & ipse peccata multorum portavit, & propter peccata eorum traditus* issai cap. 53.
est. Latere sterilis, quæ non pariebas: erumpe vocem: clama, ua. 2, c. 54. v. 3.
quæ non concipiebas, quia multi filii potius deserta, quam habentis virum. Sterilis enim erat hæc aliquando, nec penitus Dei concipiens verbum, deserta autem quia sicut spinis pervertitate, & dogmatibus impiis pullulabat. Dei vero Filio pro ea nunc pascio, & ipsa rursus in ejus latere non carnalibus passionibus, sed spiritalibus participata Sacramentis, multitudinem ei genuit filiorum. Et ultra synagogam Israël, quæ tamquam maritum Legem habere putabatur, hæc autem non Legem, sed Legislatorem habet virum, & ei, qui per Legem in nuptiis spiritalibus prædicatus est, jungi promeruit, sicut alicubi dicit Apostolus spiritalia spiritalibus comparans: *Viri debent diligere uxores sicut & Christus Ecclesiam.* Non solum autem hoc, sed etiam Adam introducit, ait enim: *Propter eam relinquet homo patrem suum, & matrem suam, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una: Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christum & Ecclesiam.* Vere enim magna sunt superna mysteria ab Adam de Christo & Ecclesia dispensata. Sicut enim Adam soporatus est, & accipiens unam costam ejus ei plasnavit uxorem, sic & Dominus noster JESUS CHRISTUS pro nobis soporatus est morte, ut ex ejus latere sanctissima, & ei concorporata fabricaretur Ecclesia. Quia vero sicut ex latere Adam mulier, sic & Ecclesia ex latere Christi facta est, in Evangelio secundum Johannem testimonium firmum nimis habemus: ait enim: *& percussit quidam latus Jesu* (postquam crucifixus est, & quando pro nobis morte soporatus est) *& exiit aqua & sanguis, & qui vidit testimonium perhibuit, & verum est ejus testimonium, & ipse novit quia verax est.* Qui enim percussit latus Jesu, unus fuit eorum, qui crucifixerunt eum, & judicium sumpsit, ait enim: *videbunt in quem compunxerunt: Deus autem Domi-*

Ad Ephes. c. 5. v. 35.

Ibid. v. 31. 32.

Jo. c. 19. v. 34. 35.

Ibid. v. 37 ex Zach. cap. 13. v. 10.

B

[1] Hanc sententiam: *Propter eam relinquet homo patrem suum, & matrem suam, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una,* mutuatus est Apostolus ex cap. 1. Genesios v. 24. ubi interpretes alii dictam putant a Deo, alii a

Moyse libri auctore, & alii ab Adam: S. EPIPHANIVS autem cum his in hoc loco concludit uti etiam in *Panario* h. 48. quæ est *Catap. ryga. farum* num. 6. *Cypri. tem. 1. pag. 408. & h. 64. quæ est* *Origenerum* num. 23. *pag. 146.*

Jo. ep. 1. c. 5.
v. 8.

nus, ut ostenderet eis, quia omnia quaecumque faciebant contra ipsos, hæc & pro gentibus agebantur, fecit illa percussione currere aquam & sanguinem. Cur enim aqua & sanguis ex latere mortui Jesu exibat? Nisi quia jam magnum hoc ædificabatur, & mirabile Sacramentum? Quatenus sicut dormiente Adam accepit unam de costis ejus, & ei fecit uxorem; sic ex latere mortui pro nobis Jesu accipiens aquam & sanguinem in his sibi reedificaret Ecclesiam. Aqua quidem ex ejus carne, qua baptizata est ei atque clarificata: sanguine vero ex ejus latere recurrenti, quo redempta est, eique conjuncta: spiritu autem quo Divinitati ejus compararetur, atque perficeretur; *Quia tres, inquit, sunt, qui testificantur, aqua & sanguis & Spiritus, & quia tres unum sunt.*

Et qui vidit, inquit, testimonium perhibuit, & verum est ejus testimonium, & ipse novit quia vere dicit. Quid est istud, o Christi carissime & sanctissime Johannes? Quid est, quod inter omnia verba tua hoc maxime verbum verum esse confirmas, cum omnia vera atque fidelia te dicere confidamus? quæ est hic abundantia testimoniorum talium? De omni siquidem causa & dispensatione, per quam Christus inhumanatus est, atque passus, testimonium fidelibus exposnebat, & ideo non in se solum modo, sed etiam in his, qui conspexerunt rem adduxit; in ore enim duorum vel trium testimonium stabit omne verbum, & propterea ultra omnia superiorem oportebat esse sermonem de copulatione Christi, & Ecclesiæ. Illa enim aqua, & sanguis de latere progressus

[1] Nota: existant enim plures Codices *Epist. S. JOHANNIS*, qui licet habeant c. 5. versiculum septimum: *Tres sunt, qui testimonium dant in celo Pater, Verbum, & Spiritus: & hi tres unum sunt*; omittunt tamen hunc versiculum octavum: *tres sunt, qui testimonium dant in terra: spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt*; aut in hoc versiculo omittunt ultimum illud membrum: *& hi tres unum sunt*. Præterea notandum quoque est, deesse hic *quod in terra*: & ultimum versiculi membrum ita exprimi: *& quia tres unum sunt*. Verum in *Circo* textu Ep. S. JOHANNIS legitur: *et hi tres*

et hi tres unum sunt. Ubi vulgata rediens verbum verbo habet: *Et hi tres unum sunt*. CALMETUS monet S. ANASTASIUM lib. 3. de Sp. S. cap. 11. & Auctorem libri de *Unica Deitate Trinit.* & libri de *Fide ad Theophyl.* nec non CLEMENTEM ALEX. in *Latinis Cassiodori* legisse: *& hi tres unum sunt in Christo Jesu*. Verum apud CLEMENTEM ALEXANDRINUM, ut videre est *Oper. tom. 3. pag. 1011. edit. Oxon.* ita legitur: *& hi tres unum sunt. In Salvatore quippe ista sunt virtutes salvificæ &c.* Quia etiam alii minus recte a CALMETO ad propositum laudantur.

IN CANTICA CANTICORUM. II

gressus signum fuit, & insolubile vinculum Christi, & Ecclesia, sicut etiam costa, quam accepit Deus ex Adam Sacramentum fuit indivisibile legitimarum, & honorabilium nuptiarum. Sic enim ait: *Et eduxit Deus uxorem Adam, & dixit Adam: hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea, hæc vocabitur mulier, quia ex viro suo sumpta est.* Hoc & Apostolus de Christo, & Ecclesia dicit: quia membra ejus sumus ex carne ejus & ex ossibus ejus: *Et vocavit, inquit, Adam nomen uxoris sue vitam, quia hæc est mater omnium viventium;* quæto magis hoc Ecclesia congruentius vocabitur? Eva enim e terra sumpta, mater eorum est, qui in terra vixerunt; hæc autem de cælestibus desponsata, mater est cælestium, qui vitam perpetuam perceperunt: propterea dixit: *Relinques patrem & matrem, & adhaerebit uxori, & erunt duo in carne una.* Dixit hoc Apostolus in Christum & Ecclesiam præcipue: namque Christus & Ecclesia cum fuissent duo, facti sunt in unam inviolablen carnem, adsumpsit enim filius Dei de Ecclesia totum hominem, quo indutus est, & retribuit ei rursus ad communionem ejus sanctam carnem suam ad percipiendum eum. Ait enim: *Accipite & manducate: hoc est enim corpus meum,* & iterum: *accipite, & bibite: hoc est enim sanguis meus,* & ita factum est, ut sint duo in carne una incorruptibili, in divinitate inenarrabili, in caritate insolubili, in gloria incomprehensibili, in unitate indivisibili. Hæc est itaque dilectio, hoc est Christi osculum. Intellige quia sanctus Spiritus osculandam orabat Ecclesiam, in hujus enim dilectione illi, qui aliquando fuerant inimici, a clementi Domino in caritate suscepti sunt. Propter hoc osculum cæli Dominus in terram descendit, ut Ecclesiam suam in terra constitutam, glorificatam super cælos eveheret. Propter hoc osculum morte descendit in mortem, ut ejus membra, quæ erant in morte, resuscitaret, eamque Patri integram Christus offerret. Propter hoc osculum principes apostasie, gluttientes illud unde obmutuerunt, confusionis tæbe fluxerunt. Nobis autem, qui aliquando eramus in tenebris, majoris luminis dies effulsit.

Osculetur me igitur osculis oris sui; illud osculum, & illæ nuptiæ omnibus quidem sunt passionibus alienæ, & totius puritatis accommodæ. Pulchritudo enim est etiam præfens con-

Gen. c. 2. v. 19.

Gen. c. 1. v. 28.

Matth. cap. 26.

v. 26. 27. 28. &

1. ad Cor. c. 2.

v. 24.

2. ad Corinth.
cap. 11. v. 2.

Pf. 113. v. 16.

Apocalyp. cap. 7.
& 14.

junctio his, qui bene conversantur; & honorabiles nuptiæ; sed iis in sancta Christi Ecclesia melior est virginitas', ait enim: *Desponsavi enim vos uni viro, virginem mundam præsentare Christo*. Non itaque semetipsam se sic abstinuit mulier a multinubiis, sicut hæc mundam se custodivit a multis Diis. Synagoga Israelitarum omni vituperationi subiacet, a Prophetis arguitur, & propter fornicationem idolorum sæpius increpatur; hæc autem ad confidentiam munditiæ suæ testes habet veritatis, qui pro ea defuncti sunt, & pro pietatis nomine consummati. Hæc igitur audiens nuptias a pollutione quidem carnis extraneas, & immaculatas fece libidinis, spiritalis autem caritatis esse participes, adstipulantes etiam perpetua Sacramenta, a peccatis mundam se continens sponsi cælestis nuptias comparavit, illorum magis corruptis quidem hominum oculis invisibiles, angelis vero, & his, qui post resurrectionem digni fuerint, visibiles. Hujus itaque thalami sublimitatem nimis elatam palliorum varietas non exornat, sed cælum cæli cum gloria, & velamentorum ineffabilem Sacramenta: ait enim: *Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum*. Hymni verò illi magno sponso non a terrena mente, nec a corporalibus desiderijs decantantur, sed a centum quadraginta quatuor millia millibus secundum Johannis Apocalypsim, qui sponsa Ecclesia digni esse noscantur. Et Domino huic, magno sponso,

[1] S. EPIPHANIUS h. 48. quæ est Cathaphrygiarum §. p. Oper. tom. 1. p. 410. Ecclesia, inquit, Catholica & Virginitatem prædicat, & cælibem vitam, ac castimoniam, viduitatemque collaudat, & honestas nuptias colit, & approbat. Et post pauca: Ita deicitur quidem, qui ejusmodi pietatis specimen præstare potuerint, ut virginitatem, castimoniam, continentiamque præferantur: singulares porro nuptias commendat. Et h. 69. quæ est Apostolicorum num. 111. pag. 508. Dei Ecclesia honestas nuptias admittit ac veneratione prosequitur. Nec minus virginitatem habet, eamque magnopere prædicat &c. Et h. 67. quæ est Hieracitarum num. 6. pag. 714. Quod vero de electione plura dicit, qua Salvator virginitatem,

continentiam, & castimoniam elegit, quis hoc non intelligit de eodem delectu gloriari quoque sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam? Sed eadem nihilominus, & eos quoque, qui honestis nuptiis iungati sunt, pro sui conditione status ad salutem pervenire posse non dubitat &c. Denum in Expositione Fidel Catholice num. 21. pag. 103. Fundamentum ac veluti crepidum quoddam in Ecclesia virginitas est, quæ a plerisque colitur, & observatur, & in illustri quadam gloria, ac prædicatione versatur. Et post pauca, in quibus memorat solitariam vitam, deinde continentiam, denum viduitatem, subiungit: Post gradus illos, & ordinis suum quoque locum obtinent honestæ nuptiæ, præsertim singulares &c.

IN CANTICA CANTICORUM. I 3

so, cubicula non terrena, sed cubicula sunt caelestia, quatenus cum latitia dicat sponsa: *Introduxit me Rex in cubiculum suum.* Magno sponso Domino, & sponsa Sanctae Ecclesiae non est desiderii carnalis communio, sed munditia, Dei cultrix, media fiducialiter inter sponfos adfistit. Si quis & nunc eorum, qui in hac Ecclesia degunt, nuptias habeat cum perfecta munditia, imago quaedam, atque figura est aeternarum illius gloriae nuptiarum. In his thalamis non est cultura varia hominum arte confecta, sed velamina sunt caelestis, & ineffabilis Sacramenti. Huic sponsae aromata, non ex terrenis floribus, arboribusque conficiuntur, sed ex pulchritudine paradisi præparantur, animarum sanctarum epulis opportuna. In illo thalamo diademata non de bratteis, pusillam delectationem habentibus, sed una & maxima illic incorruptionis corona consistit, quam reddit Dominus his, qui in eam fideliter permanserunt. Corona enim gloriae illius erit ei, qui permanserit usque ad finem. Gloriae namque huius ubertas non solum in terra est, sed in caelo, & in terra, eo quod huius sponsus caeli, terraeque sit Dominus. Beati, qui sine pollutione vestimentum nuptiarum istarum, quod est baptisma, servaverunt; isti procul dubio cum sponso, & sponsa in conspectu omnipotentis Patris epulabuntur illis ineffabilibus deliciis & aeternis.

II. QUIA BONA SUNT UBERA TUA SUPER VINUM.

Duo ubera, duo Testamenta dicenda sunt, a quibus etiam filii lactantur Ecclesiae, lingua simul & mente, verba veritatis accipientes, & in perfectam vitam, aetatemque crescentes. Hoc poculum super vinum est. Non enim hauritur e terra, sed de calis emanat, ait enim: *Expetetur sicut pluvia eloquium meum, & descendant sicut ros verba mea.* Igitur qui supernam contemplationem habent ex Scripturis, hoc poculo lactantur sicut lingua, sic mente, & sicut in intima ventris, sic hoc fundunt cordibus a tristitiae turba sedatis per poenitentiam, & re-

Dent. c. 32.

[1] COVELLIUS tom. 1. Monum. Ecclesiae Græca pag. 429. Apophthegmata Pa-

trum edidit, inter quæ hæc S. EPYMANIO tribuuntur, quæ cum his plane respondent. Epi-

& remissionem omnium peccatorum . Quod enim cor non letabitur, licet nimis fuisse peccato videatur oneratum, si ad compunctionem venerit, & ex Veteri quidem Testamento audierit dicente Iudice: *Ego sum, qui deleo peccata tua, & non memorabor amplius?* Quis autem non exultabit, cum in Novo audierit Testamento, dicente Domino: *Omnem venientem ad me non abiciam foris?* Quisquis ex istis uberibus spiritalibus biberit, nequaquam saginam impietatis excipiet, & vino inimicorum non inebriabitur, sed eius cor iustitiæ germine sariatur.

Quia bona, inquit, sunt ubera tua super vinum. Sicut enim duo uera ambo inhaerent cordi, sic & duo Testamenta ex S. Spiritu adsunt, & spiritalia dona nobis emanant. Ex his bibentes sapientiam temperatam satiabiliter inebriabuntur, ut de terrenis nequaquam debeant esse solliciti, sed caelesti spiritu ferventes. Imaginari & reor hoc, est, quod in Davidico scriptum est: *Poculum tuum inebrians me quam praeclarum est!* Praeclarum autem pro fortitudine posuit, non enim solvit velut ebrietas, ut obscuratus quis corruat, sed exultatione magis impinguat, & inde corroborat, quatenus aliquis in terra non corruat, sed consistat in indeclinabili rectitudine ad Deum, sicut Hieremias in Veteri dicit: *Factus sum sicut vir contritus, & sicut homo compressus a vino a facie Domini & a facie decoris gloriae ejus.* Sicut enim qui ex ebrietate contriti sunt, nec quando conteruntur, aliquid pati videntur, vincit enim ebrietas dolorem contritionis, & vino doloris sensus expellitur, sic & Propheta a facie gloriae Domini super omnia gaudio inebriatus inlatus sibi ab adversariis contritiones, non velut vulnera, sustinebat: vincebat enim laetitia, quæ ei ex decore Domini inerat; & gaudium, quod habebat ex Domini gloria, dolores ab ejus mente pellebat. Talis est ergo Sanctorum ebrietas. Hac est ebrietas cum sponso cœnantium; hoc poculum

Dei

Epiphanius dixit: necessaria est iis, qui comparare possunt, Christianorum librorum possessio. Iste enim per se librorum conspectus nos erigit seigniori ad peccatum, invitaturque ut ad iustitiam magis erigamur Dixit adhuc: magna cautio est, ne peccemus, lectis Scripturarum. Non abisimilia legimus in Physiologia

cap. 5. ubi S. Epiphanius hominem, ita adloquitur: Si quando serpentem, idest peccatum, intra cordis recessus deprehenderit, ad fontes aquarum, hoc est, ad Scripturarum scaturigines statim confugo, sanctam videlicet gratiam (quemadmodum Prophetam interpretantur) hauri etc.

IN CANTICA CANTICORUM. I 5

Dei scientiæ, & caritatis. Hac ebrietate & Sanctus Apostolus inebriatus, alia omnia damnum putabat propter excellentiam scientiæ Dei. Hac ebrietate & Sancti Martyres inebriati in dolore levigabantur supernæ lætitiæ muneribus impinguati. *ad Philippenses c. 1. v. 8.*

III. ET ODOR UNGUENTORUM TUORUM SUPER OMNIA AROMATA.

Ad exhortationem Ecclesiæ Sanctus Spiritus tali Domino utitur melodia, ut nos hunc odorem sentientes fœtorem quidem sceleratorum peccatorum omnino respuamus, bonum vero odorem Christi iustitiæ in nos hauriamus.

Odor, inquit, unguentorum tuorum super omnia aromata. Unguentum, fratres carissimi, in honore regali, & Sacerdotali fuisse constitutum a Sanctis didicimus Scripturis. Non enim vobis multificiis ignotum hoc iudico, quoniam secundum Scripturas, Reges per unctionem regnare constituebantur, sed etiam illud vobis clarum esse conspicio, quoniam & tunc Sacerdotes unguento uncti Sacerdotio fungebantur. Quoniam igitur secundum legem unguento Sacerdotes ungebantur, & Reges: clare jam indumentum regni & Sacerdotii Unigeniti Scriptura divina designat. *Odor, inquit, unguentorum tuorum super omnia aromata*, ac si diceret: odor regni tui, & Sacerdotii super omnes unctiones. Sicut & Daniel:

Suscipiois, inquit, Deus regnum, quod transcendat omnia regna terra: propterea inquit: *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata.* *Daniel c. 2. v. 44.*

Unguentum siquidem, fratres, quocumque loco fuerit illic & odorem dextra lævaque diffundit. Christus igitur quæ in cælo & in terra, & in mari sunt cuncta complectens regnum suum & dominationem ubique suavitatis odore complet. Huius regni odor super omne regnum est, nam si Salomon, qui magnus rex ab Scriptura prædicatus est, cui omnes reges dona obtulerunt, neque sicut unctus lili gloria circumamictus est, secundum Christi responsum; quanto magis ceteri *Matth. cap. 6. v. 38. 39.*

Reges

[1] S. EPIPHANIUS aduento J. Ch. comparat in *doctrina* S. 40. *Oper. tom. 2. pag. 45.* & inter cetera hæc habet, quæ cum his optime quadrant: Nam unguentum de uno vase in aliud exinanitum vasa omnia

sui fragrantia perfundit: ita Christi e cælo delapsus terram omnem quadam sanctitate consecravit; hoc est eos, qui sancti ex animo ipsam susceperunt.

Reges summo Regis cælestis honore discreti sunt. Sicut enim major est domo is, qui fabricavit eam, sic major est Christus Regum omnium terrenorum. Ille siquidem fecit eos, illi verò ab eo sunt facti.

III. UNGUENTUM EFFUSUM NOMEN TUUM.

Jam hic clare, & nimis aperte divinorum & latentium Sacramentorum repleta Scriptura, etiam nomen magni regis ostendit dicens: *unguentum effusum nomen tuum*.

V. IDEO ADOLESCENTULÆ TRAXERUNT TE POST TE.

Dicens Scriptura divina *unguentum effusum nomen tuum*, Christum eum, idest, unctum denominat: unguentum enim effusum significat ad unctionem proficere, nam & Sacerdotale unguentum dicitur unctio, & antiqui Reges unguento uncti regnare constituebantur. Quando ergo dicit, *unguentum effusum nomen tuum*, duos modos significat; sicut enim unguentum effusum domum odorificat, ita Domino nostro Jesu Christo in terram descendente, & cælesti virtute super Apostolos veniente, totus mundus bono pietatis odore repletus est; sicut unus eorum clamat dicens Sanctissimus Paulus Apostolus: *Christi bonus odor sumus in his, qui salvantur, & in his, qui disperiunt: aliis quidem odor de morte ad mortem, aliis autem odor de vita ad vitam*. Ipse denique suavitatis odor, aliis quidem est ad mortem, aliis verò ad vitam. Odor enim mortis erant Apostoli persecutoribus suis, & tribulantibus eos, & allegantibus. Odor autem vitæ rursus fidelibus, & his, qui prædicationem suscipere merebantur, & fidem operibus justitiæ confirmabant.

2. ad Cor. c.3.
v.19.16.

Unguentum effusum nomen tibi. In eo ipso & illum prophetico modum Mariæ significat, quæ confringens alabastrum unguenti, unxit Dominum nostrum Jesum, qui dicebat: *Amen, amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo dicetur, & quod fecit hæc in memoriam ejus*. Hos ergo duos modos arbitror significare hanc Scri-

Matth. cap. 26.
Jo: cap. 12. v.3.

Matth. cap. 6.
v.13.

IN CANTICA CANTICORUM. 17

Scripturam divinam, quæ dicit : *Unguentum effusum nomen suum*.

Ideo adolescentula dilexerunt te. Ac si diceret, quia re-
gnum tuum, & incarnata præsentia, unguenti instar effusi, sua-
vitatibus odore totum mundum implevit, ideo *adolescentula di-*
lexerunt te, quæ sunt animæ fidelium; non enim solummodo
putes, mulieres adolescentulas indicare sanctam Scripturam,
sed inter mulieres quidem adolescentulas invenimus, non cor-
pore, sed potius fide: non enim eas solummodo, quæ cor-
poris sunt, quæruntur; caro enim nihil prodest: spiritus est
qui vivificat. Inter adolescentulas ergo respice illam adolescen-
tulam, corpore quidem debilem, anima verò fidelem, atque
fortissimam, hoc est illam, quæ sanguinis profluvio laborabat,
quæ dum a tergo vestem contigisset Christi, sanguinis fluxum
repente damnavit, non corporis fortitudine, sed fidei magna
virtute. Non enim, adolescenti corpore, sed adulta pruden-
tia fidei terminum posuit passioni. Hæc adolescentula traxit
eum post semetipsum, fimbriam vestimenti ejus retro contin-
gens, quatenus in illa compleretur, quod scriptum est : *Ideo*
adolescentula dilexerunt te, traxerunt te post se. Unde qui-
dem & alia adolescentula post Jesum clamabat, idest Chana-
næa, Syrophenicissæ genere¹, & adolescentula fide, quando
discipuli dicebant, *dimitte eam, quia clamat post nos*. Et hæc
retro trahebat Jesum, ad quam dixit : *Non est bonum tollere pa-*
nem filiorum, & mittere canibus; illa tamen adulta spiritu,
& fide nimis adolescentula dicebat : *Utique Domine, nam &*
catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suo-
rum. Considera ergo adolescentiam fidei, humilitatisque vir-
tutem. Istæ itaque duæ adolescentulæ, idest, quæ in profluvio
sanguinis erat, & Chananaea Syrophenicissæ genere, quarum
alia quidem erat immunda secundum Legem, ut dono Domini
mundaretur, alia verò alienigena, ut salutem filix reporta-
ret, ambæ traxerunt retro Jesum, virtutis ejus samulæ con-

Matth. c.9.

Matth. c.15.

C

fisten-

[1] Sic etiam nonnulli Ms. Codd. *Evangelii secundum MARCHIUM* cap. 7. vers. 26. *συροφηνικισσα ὡς γυνή*, ubi editi ha-
bent *σιροφηνικισσα*. Verum hæc mulier a
S. MARCO nequaquam etiam Chananaea

dicitur, sed *ἡλυσι*. Chananaeam nun-
cupat cap. 15. v. 22. S. MATTHÆUS, qui
tamen quod ἡλυσι ad patriam haud aliter
se explicat, quam eam dicens egressam
a finibus illis, nempe Tyri, & Sidonis,
quas

sistentes, quæ virtute fortissimæ, licet essent infirmæ corpore, meruerunt tamen de fonte ejus haurire medicinam; quoniam in earum robustissima fide vere dictum esse videbatur: *Cum infirmor, tunc fortis sum*. Corporis enim infirmitas in talibus fidei virtutem valde demonstrat.

2. ad Cor. c. 12.
v. 10.

Ideo adolescentula dilexerunt te: Non solum quæ curatæ sunt, fidei prudentia adultæ mulieres, sed etiam aliæ adolescentulæ majores, & validiores earum, quæ prædictæ sunt atque curatæ, idest animæ Sanctorum Martyrum, quæ nimis adulta prudentia, exuta diabolo, sua corpora durabili prudentia, & sustentationis virtute tradiderunt; & inexpugnabili fortitudine, & invincibili fidei thorace vestitæ palmam victoriæ perceperunt, adultam fidei virtutem servantes, & certaminis studium velociter percurrentes, & proclamantes illud Apostoli verbum: *Cursum consummavi, fidem servavi: de cetero reposita mihi est corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus Judex, non solum autem mihi, sed etiam omnibus, qui diligunt adventum ejus*.

2. ad Timoth.
cap. 4. v. 7. 8.

VI. IN ODOREM UNGUENTORUM TUORUM CURREMUS.

Una est Ecclesia, & pluraliter, ait, *curremus*. Quia licet multi esse videamur, unum tamen sumus in Christo. Vide currentes omnes in odorem unguentorum Christi. Ubi enim reliquæ jacent martyrum, ibi concurrere festinamus, quia ad odorem unguentorum Christi ire contendimus. Deinde jam gaudens multitudine fidelium Christophora mater Ecclesia, circa sponsum suum læta consistens, in eo gloriatur, & dicit:

VII. IN-

quas urbes superiori versiculo memoraverat. Crediderim tamen idem sonare Chanaan apud S. Mattheum, quam apud S. Marcum *Ἰλνυρ*, nempe idololatras etenim quicumque erant a Legē alieni a

Judeis dicebantur *Graeci*, ut videre est Joann. cap. 7. v. 22. & alibi passim, nec non etiam Chanaan, Chanaan enim pro idololatris sathore habitus est.

VII. INTRODUXIT ME REX IN CUBICULUM SUUM : ET EXULTEMUS, ET JUCUNDEMUR IN TE.

Cubiculum Regis est, ubi omnes sunt thesauri reconditi. Cælestis enim Regis sine dubitatione cubiculum est, primum quidem corpus, quod ædificavit sibi, deinde etiam cælorum Regnum, quando dicit Salvator : *Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Recte ergo & consequenter prædicta est ista vox : ipsi enim intraverunt in regnum cælorum, quoniam ipsi persecutionem passi sunt propter justitiam ; ideo & exultant in ea, & in jucunditate sua dicunt : *Exultemus, & jucundemur in te,* videntes æternam gratiam nuptiarum, quæ præparata sunt ab origine mundi, & quæ eis sunt compromissa recipientes. Deinceps adiciunt, atque dicunt :

VIII. DILIGEMUS UBERA TUA SUPER VINUM.

Hoc est, diligemus duo Testamenta, per quæ nos Rex erudiens in cæleste cubiculum introduxit. Quia enim per duo Testamenta regnum cæleste meruimus, vide Vetus & Novum Testamentum quemadmodum adhortantur volentes pro justitia, & pro nomine Christi pati, & ad angustum atque contritum iter accedere. Ex Veteri quidem Testamento Sapientiam audi dicentem : *Usque ad mortem certare pro veritate.* Eccl. 2. 10. 33. Similiter autem & in Novo reperies ; & in Evangelii ipsam Dominum audi dicentem : *Non timeatis ab his, qui videntur corpus occidere, animam autem non possunt ledere.* Deinde rursus ex Veteri Testamento : *Audite Verbum Domini ; qui timeatis Verbum ejus ; propterea dicite fratres nostri odio vos habentibus, & abominantibus, & cetera :* rursus audi in Novo Testamento in Evangelii ex ore Dominico dictum : *Diligite inimicos vestros ; & iterum : benefacite odio vos habentibus.* Iterum in Lege similiter audi dictum : *Si obviaveris jumentum inimici tui, quod corruit sub onus suum, non prætereas, sed allequa illud.* Quid est hic aliud, nisi illud : *Benefacite odio vos habentibus.*

habentibus † Unus enim, & idem Legislator in utroque Testamento consistit. Unde & duo Testamenta ex uno perenni fonte vocata sunt, affluentiam spiritalis lactis habentia. Ideo dicunt, qui in cubiculum Regis ingressi sunt: *Diligemus ubera tua super vinum*; quid enim tale facit vinum, quod dum sine mensura potatur, tenebras magis adfert. Splendida verò Testamenta mentem confortant, in fide fundant, & corroborant ad regna caelestia.

VIII. ÆQUITAS DILEXIT TE.

Omnes equidem Scripturarum divinarum sermones æqui sunt, iste vero de æquitate præcipuus. *Æquitas*, inquit, *dilexit te*, nisi enim quis æquus fuerit, Unigenitum diligere non valebit: *Abominatio est enim peccatori sapientia*. Æquus autem est, qui malis omnibus privatur; condelectatur vero in Lege Dei, & mandata ejus studet corde diligere. Sicut ait & David: *In consilio aquorum, & congregatione magna opera Domini*.

*Ecclesi. cap. 1.
v. 26.*

Ps. 110. v. 1.

X. FUSCA SUM ET FORMOSA, FILIAE HIERUSALEM.

Fusca propter peccata: Formosa propter poenitentiam. Non est autem corporis fuscatio: neque carnalis hujus sponse iterum putetur pulchritudo. Sed fuscam eam dicit propter iniquitates, quoniam in ipsis erat fuscata per idololatriam, ceterasque fallacias.

Fusca sum & formosa filia Hierusalem; filias vocat animas Prophetarum, & confitetur quidem peccata, splendescit autem sponsi clementia: quoniam ei datur poenitentia peccatorum. Considera itaque vere hanc fuscā, atque formosā, dum inter ipsa principia ab eunucho Æthiope prædicationem suscepit Unigeniti per Philippum Apostolum †. Unde & David, ait: *Æthiopia præveniat manus ejus*.

*Act. Ap. cap. 8.
vs. 67. v. 32.*

XI. UT

[1] Cum hoc loco nullatenus pugnat illud S. EPIPHANII h. 22. quæ est *Simonia-*

normum §. 2. *Oper. tom. 1. pag. 22.* ubi salummodo Diaconum fuisse traditur Philippum,

XI. UT TABERNACULA CEDAR, UT PELLIS SALOMONIS.

Cedar interpretatur Regio Ostracinarum¹. Ubique Cedar-
renenses in Scriptura divina de idololatria culpantur, sicut ait
& Hie-

rum, qui multos in Samaria baptizavit,
& quem facile probatur eundem fuisse Phi-
lippum, qui baptizavit etiam Regiar Can-
daciis eumuchum. Sic Apostolum vocant
hunc Philippum Auditor *Conj. Apost. lib. 1.
cap. 7.* & S. Jo: CHRYSOSTOMUS *in cap. 13.
Gen. hom. 33. Oper. tom. 4. pag. 311.* Il-
cet ille Diaconum deinde vocet *Conj. l. 8.
cap. ult. & hic hom. 18. in Acta Apostol.
Oper. tom. 9. pag. 145.* Inter Latinos quo-
que S. AUGUSTINUS Apostolum nuncupat *in
lib. de Doctr. Christi. in princ. & tamen
solummodo Diaconum fuisse scoticbat, ut
constat ex ferm. 99. in Luc. cap. 7. §. 10.
& 11. Oper. tom. 1. pag. 535. & 530.* nec
nec *ex ferm. 266. al. 5. in vigiliis Pente-
costes §. 4. Oper. tom. 5. pag. 1086.* Io quo
tandem §. 5. solum ex concessione, ac in
aliam questionem ad propositum non ne-
cessariam descenderet, scribit: Forte ali-
quis dicat de contentioso, quia Philippus
non erat Diaconus, qui baptizaverat in
Samaria, sed Apostolus erat *Chr.* Sed
suspicionem quod voluit: cito solvo qua-
sitionem. Apostolus fuit, an Diaconus,
quod lectio tacuit, sit hoc incertum. Il-
lud tamen scriptum est, quia *Chr.* Poterit
certum est Apostolicos viros saepe Apostolos
dictos reperiri apud veteres, ut multis ex-
emplis videre est comprobatum apud SO-
CRATUM *in Theoph. v. A. 259. §. 11. m. 3.*
& ita locutus fuisse arbiter aciam TRITUS-
TANUM de Baptismo *cap. 18.* & CLEMEN-
TEM ALEX. *strom. 3.* qui pariter hunc
Philippum dixerunt Apostolum, cum pla-
ce evidens sit fuisse Philippum Diaconum, ut
pro certo habent S. CYRILLUS *Epist. 7.
Eusebium lib. 2.* S. HIERONYMUS *contra
Luciferianos cap. 34.* LAODICEUS *Pelusiota
lib. 1. Ep. 448. & 449. & 4.*

[1] Cedar, seu Kedar, ubi vim com-
muni spectes, sonat *nigredo*: regionem autem
Ostracinarum esse Cedar haud memini me
legisse alibi. S. HIERONYMUS de locis Hebr.
scribit: Cedar est regio in creta Saracen-
orum a filio Ismaelis Cedar ita cognomi-
nata. Io Isaiam vero 42. 1. Cedar ioha-
bitabilis fuit regio trans Arabiam Sara-
cenorum: & Isaias 60. 7. Cedar regio
Saracenorum est. S. HILARIUS in Psal. 139.
Cedar, inquit, genus est Ismaelitarum,
deserta incolens, cuius haec usque ad
Medas & Persas proferuntur. . . . hi sunt
nunc Saraceni nuncupati. Verum PLINIUS
lib. 5. cap. 14. docet in eo consilio Arabie
fuisse oppidum Ostracinae. Ostracinae Ara-
bis finitur, a Peliis LXV. millibus pas-
suum. Videtur itaque ab hac limitanea
urbe, Arabia Petrae populos, inter quos
numerabantur Cedrei [sic enim eos PLI-
NIUS vocat lib. 5. cap. 11. quos Kedarenos
BOEHARTUS lib. 4. Phaleg. cap. 2. & vult
interpretari Cedarenses] Ostracenos fuisse
dictos, qui postea Saraceni sunt vulgo vo-
cati. Præterea hinc colligendum etiam
esse videtur, Ostracinen, quam Ægyptiam
urbem Geographi dicunt, habitam potius
fuisse aliquando a nonnullis tamquam Ara-
bicam, & quidem PLINIUS non Ægyptiam ab ea
ineipere, sed finiri Arabiam scripsit. De-
mum hinc constat non anam SOLIMUM, eade
vulgaris a SALMANO in Extremis, *Plinianis
pag. 401.* Io eadem enim sententia fuisse
etiam S. EPIPHANIUM modo comperimus: ne-
que est insolens regiones circumpositas ab
arabum nomine fuisse dictas. Meminit urbem
Ostracinen etiam JOSEPHUS, *l. 4. B. J. c. 115.*
& ANTONIUS Itinerarium: & bene con-
venit cum Plinio, quod pertinet ad distan-

tiam

Pf. 110. v. 5. & Hieremias : *transite insulas Chetim, & Cedar mittite, & intelligite vebementer, si facta sunt talia, si mutant gentes Deos suos.* Quoniam igitur ex idolorum illorum vesania converti coepit, confitetur & dicit : *sicut tabernacula Cedar, & pelles Salomonis* : hoc est : de semetipsa dicit, ut ostendat, quia & ex Judæis & ex Gentibus constat, eos enim, qui ex Gentibus venerunt tabernaculis Cedar adsimilat : per pelles verò Salomonis similiter eos, qui ex Judæis crediderunt : & omnes per sacrum Confessionis placantes Deum.

XII. NE VIDEATIS ME QUONIAM EGO SUM INFUSCATA, QUIA DESPEXIT ME SOL.

Ac si diceret : non me despexeritis propter fuscationem delictorum, quia despexit me Christus iustitiæ sol, non enim erat sensibile, quod dicebat, sed de isto erat sole, quod loquebatur. Nam non diceret, *quia despexit me sol.* Non enim fuscantur, quos despicit sol iste, sed magis dum umbra patescuntur, candidiores fiunt. Illa verò in idolorum vesaniam ante fidem conversata, & a iustitiæ sole despecta, fusca consistebat, donec *speciosus forma præ filiis hominum* veniens, suam speciem in ea formaret, sicut & David ex persona ejus gratias agit dicens : *Signatum est enim super nos lumen vultus tui Domine, & alibi : Erit claritas Domini Dei nostri super nos.*

XIII. FI-

tiam a Peluso, ac recte monet CELLARIUS *Geogr. Antig. lib. 4. cap. 1. §. 12.* Meminerit etiam AMMIANUS *lib. 22. cap. 16.* PTOLEMIUS *lib. 4. cap. 5.* MARTIANUS CAPRELLA *l. 6.* & HIEROCLES in *Symerdemo*, apud quem vocatur in *Vet. Ed. Oxyrinus* sed ibi quoque legendum est *Oxyrinus*, uti testitur ex *Ms. Leidensi P. 7. v. 776.* Westengelius. Demum memorat S. GREGORIUS NAKIANS. *Ep. 12. tom. 3. pag. 776.* neque enim ullo jure JACOBI BILLIUS in scholio ad hunc locum dabitur ne GREGORIUS de hac Ostracina loqueretur, scribens, postquam PLINIIUM, & AMMIANUM citaverit : *An autem ea sit, de qua Gregorius mentionem hoc loco facit, haud scio.* GREGORII verba hæc sunt :

*Απερ πιν ἐκ τῆς αἰνῆς ἀπὸ τοῦ ὕδατος ὕδωρ, ἀπὸ τοῦ ὅτι Οὐρακινὸς ἀνίσταται : Πάντες αὖτε non possunt vivere, ut nec aquam ab eis, qui Ostracinen incolunt. Proxibialiter loquitur GREGORIUS, erat enim mansio lapsus aque Ostracine. De ea sic JOSEPHUS loco citato : Οὐρακινὸς δὲ αἰνῆς ὕδωρ. Hæc mansio iniqua. Fuit autem olim Ostracine Episcopalis sedes, ejus Episcop. Theodotus in Concilio Seleuci. an. 339. subscripsit, & in Concilio, non Chalch. ut scribit HANSELIUS in notis ad PLINIIUM, sed *Episc. an. 431.* Episcopus nomine Abraham. Hinc consilias vicum non fuisse Ostracinen sed urbem.*

Pf. 44. v. 3.

Pf. 4. v. 7.

Pf. 89. v. 17.

XIII. FILII MATRIS MEÆ DIMICAVERTUNT
IN ME.

Filios matris suæ, hoc est cælestis regni, dicit Sanctos Apostolos, ut clarius ostendatur, bonam, magnamque dimicationem pace crevisse, & zelo inspirante divino, idest, quam beati Apostoli perfecerunt. Vide enim quid Paulus dicit: *Coram omnibus dixi Petro*¹, *si tu cum Judæis sis, Gentiliter, & non* *Ad Galatas c. 2. v. 14.* *Judaice vivis, quomodo gentes cogis judicare?* Hac igitur vera² dimicatione dimicaverunt in ea, unde dicit: *Filii matris meæ dimicaverunt in me.*

XIII. POSUERUNT ME CUSTODEM
IN VINEIS.

Vinea multis quidem modis in Scriptura divina refertur: sed in brevi dicendum est illud, quod in Evangelio fertur de illis, qui non reddebant fructus his, qui missi fuerant: Ait enim: *Veniet Dominus vinea, & malos male disperdet, & vineam tradet aliis cultoribus, qui facient fructus suos in tempore suo.* Dominus autem confirmabat verbum ad eos, dicens: *Auferetur a vobis regnum Dei:* deinde dicit de ista sponsa, quam sciebat in Canticis sibi loqui: *Dabitur genti facienti fructus suos.* Hæc igitur ab Apostolis posita est custos in ista vinea fidei multos uvarum fructus habenti. Deinde Judæorum Synagoga, quæ particulariter cucurrit ad Ecclesiam, confitetur, & dicit.

XV. VI-

(1) Utrum Cephas, quem hoc nomine ter nuncupat S. PAULUS in Ep. ad Galatas cap. 2. v. 9. 11. 14. idem sit ac Petrus, cuius meminit bis, nempe v. 7. & 8. ejusdem cap. 2. non est una omnium sententia. Porro ex eorum opinione, qui adfirmabant, etiam in ipsum Apostolum Genæam textum v. 11. & 14. Petri nomen irreplisse videtur. Deum quod S. ВЕРИЖАНОВ; constat etiam ex h. jo. quæ est *Ebionæorum* S. 15. *Opus. tom. 1. pag. 149.* ubi ita scribit: *Sed & Paulus vicissim de Petro testatur*

his verbis: & Jacobus, & Joannes, & Cephas, qui videbantur esse columna, dextræ dederunt mihi, & Barnaba societatis.

(2) Testatur S. ИВАНОВИЧЪ in *Proleg. in Ep. ad Galatas* Porphyrium ex hac historia voluisse R. Petro erratis maculam inurere, & D. Paulo procacitatis, Christianæ autem Ecclesiæ mendacii, cum ipsi Principes Ecclesiæ inter se discrepant. ОИКОДРОС (cum quo inter ceteros Græcos Patres conveniit Didymus, Apollinarium, Euse-

Matth. cap. 21.
v. 41. 42.

XV. VINEAM MEAM NON CUSTODIVI.

Hoc est ea, quæ mihi in Lege præcepta sunt, non servavi, ut per confessionis modum remissionem impetret peccatorum.

XVI. ANNUNTIA MIHI, QUEM DILEXIT ANIMA MEA, UBI PASCIS, UBI CUBAS IN MERIDIE.

Psalm. 119.

*Ad Epiph. c. 1.
v. 3.*

Prius in David hoc dixit verbum: *Diligam te Domine virtus mea*: ante enim dilecta hæc a Domino iterum meruit cum diligere, sicut Paulus dicit Apostolus non quia nos dileximus; sed quia ipse dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Dilecta igitur iterum diligit, & dicit: *annuntia mihi, quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie*. Hoc est: secundum horam passionis, quando ab hora sexta, usque ad nonam tenebræ factæ sunt, ideo dixit: *ubi pascis, ubi cubas in meridie*; potest enim & temptationum incendium nimis exurere.

XVII. NE FORTE EFFICIAR SICUT OPERTA SUPER GREGES SODALIUM TUORUM.

Hoc est, ne forte cum Judaicis hæresibus efficiar adoperata; propterea respondit ei dicens.

XVIII. NISI

Eusebium Edestinum, Theodorum Hieracleensem, Jo: Chrysostomum, & Theodorem testatur S. Hieronymus *Proleg. in Ep. ad Galatas*, & Latinos inter convenerunt Cassianos *collat. 17.* & ipse S. Hieronymus atque de sententia moveretur a S. Augustino) ea conditio factam fuisse docuit eam; Pauli adversus Petrum reprehensionem, & verbo tenus. Antioxi-

nista EPIPHANIUS hæc ita sensisse videtur, sed potius ut scelerunt S. CYPRIANUS, TERTULLIANUS, & præcipue S. AUGUSTINUS, nimirum vero zelo ferventem insurrexisse Paulum adversus Petrum, ita tamen ut neutri res cederet in dedecus: *Est enim*, inquit S. Augustinus, *laus iuste libertatis in Paulo, & sancta humilitatis in Petro*.

XVIII. NISI COGNOVERIS TE PULCHRAM
INTER MULIERES:

Hoc est, nisi cognoveris, qualis fuisti & qualis facta sis. Bonam enim eam inter mulieres dicit: quoniam inter omnes hæreses & Synagogas hæc sola pulchra est, non ex semetipsa pulchritudinem habens, *sed ex specioso forma præ filiis hominum*. Nam figurando in ea propriam pulchritudinem Unigenitus per lavacrum regenerationis, utiliter culpans eam, dicit: *nisi cognoveris se*.

XVIII. EGREDERE TU IN VESTIGIIS GREGUM
ET PASCE HÆDOS TUOS.

Si enim non cognoveris ubi fuisti prius, & ubi nunc es; si non cognoveris pulchritudinem, quam percepisti a me; *egredere in vestigiis gregum, & pasce hædos tuos*, Comminativus sermo, & increpativum verbum, ubi enim puritas est, illic increpatio quoque subsequitur; quia enim prædixit, *ne forte efficiar sicut aperta super greges sodalium tuorum*, propterea velut comminative increpat ei dicens: *Nisi cognoveris pulchritudinem, quam ex me possides, egredere de gregibus tuis, & pasce hædos tuos*, hoc est, peccatorum animas. Nisi enim cognoveris iustitiam per gratiam, quam tibi ego ipse donavi, pasce hædos tuos.

XX. IN TABERNACULIS PASTORUM.

Hoc est, super tabernacula Regum Israël, secundum verbum Apostoli clamantis: *Si enim illi non effugerunt respuentes eum, qui in terra prædicatus est, & cetera*.

Ad Hebr. c. 12.
v. 25.

XXI. EQUITATUI MEO IN CURRIBUS
PHARAONIS ADSIMILAVI TE,
PROXIMA MEA.

Equitatum suum dicit multitudinem iustorum propter ve-

D

loci-

locitatem eorum ad comprehendendam justitiam, in curribus enim Pharaonis illud significat, quoniam in Pharaonis intelligibilibus curribus erat aliquando hæc turba conjuncta, dum ab eo idololatriæ cursu flagellaretur. Ergo ait, talem te adhuc existentem equitatu meo assimilavi non reputans peccata, quæ in idololatriæ fecisti vesania, sed continuo per lavacrum regenerationis nostro te equitatu comparavi, hoc est, gregi justorum velocem cursum habenti in studio pietatis, sicut & in Evangelii Dominus his, qui unam horam laboraverunt solum, mercedem similem condonavit cum illis, qui totius diei onera portaverunt.

Matth. cap. 20.

XXII. QUAM SPECIOSÆ FACTÆ SUNT GENÆ TUÆ, TAMQUAM TURTURIS.

Hoc animal castitati devotum est, quod licet ferum sit, tamen in una conjunctione perdurat. Sicut etiam hæc sancta Ecclesia, quæ olim quidem erat fera, solum tamen Christum sponsum habebat & virum, qui eam sic alloquebatur: sicut & Apostolus dicit: *Desponsavi vos uni viro, virginem mundam Christo.*

2. ad Cor. 11.
v. 2.

XXIII. CERVIX TUA UT REDIMICULA.

Stupor est, quemadmodum consequentia dictorum spiritalis intellectus hanc cognitionem firmat. Dum enim comparasset turturi gentes propter ferocitatem, mox eos, qui ex Judæis collecti crediderunt, insinuavit. Postquam dixit: *Genæ tuæ sicut turturis*, mox intulit, *cervix tua sicut redimicula*, ut aperte monstraret eos, qui ex Judæis crediderunt, commemorando redimiculum, quod datum est Thamar ab Juda; palam est enim quia ex Juda ortus est Dominus noster Jesus Christus, secundum Apostolum. Deinde cum generationem ejus narrasset sponsus, simul ei & ornamenta condonat. Unde & Apostoli inferunt, atque dicunt.

Gen. cap. 38.

Matth. cap. 1.

XXIV. SI-

IN CANTICA CANTICORUM. 27

XXIV. SIMILITUDINES AURI FACIEMUS TIBI CUM STEGMATIBUS ARGENTĪ.

Similitudines igitur auri non aliud arbitror esse quam sanctos Martyres Dei, quoniam per ignem probati clariorem fidem suam demonstraverunt, aut enim Scriptura: *Sicut aurum constat probavit eos, & sicut holocaustum sacrificij susce-* Sapient. cap. 3.
pit eos. Ut autem per suam consequentiam panderetur, quia v. 6.
de Martyribus dictum est, vide quid sequitur: *Cum stigmatibus argenti.* Stigmata vero aperte sunt Martyres, qui flagella & tormenta pro Christo sunt passi. Sicut & Paulus testatur dicens: *Ego autem stigmata Jesu porto in corpore meo.* Subsequitur autem sermo dicens. Ad Galat. c. 6. v. 17.

XXV. QUO AD USQUE REX SIT IN RECUBITO SUO.

Ac si diceret: usque ad regenerationem per epulas nuptiarum usque tunc has auri similitudines congregari. Hoc est: eos, qui pro fide patiuntur, & non solum hoc, sed etiam qui pacis tempore per angustiam, & contritam viam currunt, & Martyres actibus imitantur. Deinde sponsa respondit, & dicit.

XXVI. NARDUS MEA DEDIT ODOREM SUUM.

Cum enim sponsus diceret de Martyribus, respondit sponsa gratias ei agens, & dicit: *Nardus mea dedit odorem suum;* hoc est, tu mihi hæc bona fecisti, per nardum enim commemorat alabastrum unguenti, de quo & Dominus dicit: *Dimittite, & quid molesti estis mulieri? bonum enim opus operata est in me.* Matth. cap. 26. v. 10. & 12.
Sumens enim hæc unguentum hoc in diem sepulture mee fecit hoc. Sponsa igitur veluti gratias agens, dicit: tu mihi odorem suavitatis dedisti Martyrum. *Nardus*, enim, *dedit odorem suum;* hoc est, tuum martyrium, & tuus bonus odor invitavit Martyres pati pro te, quoniam primus passus es pro nobis. Per consequentiam itaque rei congruentia declaratur.

D 2

XXVII. FA-

XXVII. FASCICULUS GUTTÆ FRATRUELIS
MEUS MIHI.

Per guttam itaque commemorat & sanguinem, & aquam, quæ fluxerunt de latere Jesu. *Fasciculus*, inquit, *gutta fratruelis meus mihi*, ac si diceret ex aqua, vel sanguine, quæ stillavit ex eius latere, ipse mihi factus sponsus est, & ego ei sponsa, sanguine quidem ex ejus latere profluente, quo ei redempta & coëquata sum, aqua vero carnis ejus, per quam ei baptizata sum, atque clarificata. Spiritu vero, quod Divinitati ejus copulata sum & consummata dinoscor².

XXVIII. IN MEDIO UBERUM MEORUM
COMMORABITUR.

Hoc est in medio duorum Testamentorum testimonium Sacramentorum istorum commemorabitur, & ex Veteri quidem illud, quod in Esaia refertur: *Sicut ovis ad occisionem ductus est*. Ex Novo vero, quod per Philippum eunicho in Christum interpretatur.

XXIX. BOTRUS CYPRI SIVE FLORIS FRATRUELIS
MEUS MIHI.

Botrum cypri ipsum characterem humanum Unigeniti nominavit.

XXX. IN

(1) Eadem sententia jam est supra ab autore latius explicata: neque est omittendum hæud absumilia docere S. EPIPHANIUM etiam in Panario b. 73. quæ est *Antidicomarianitarum Oper. tom. 1. pag. 1051.* ubi postquam ad Ecclesiam accomodatam docuerit Genesios verba cap. 2. v. 24. *Propter hoc relinquet homo &c.* secundum illud Apostoli ad Ephesios cap. 5. v. 32. *Sacramentum hoc &c.* adfert illa alia verba Gene-

leos: *Sumpsit enim unam de costis illius, & edificavit ipsi in mulierem*; indeque subdit fuisse hoc ita scriptum, quo illud intelligeremus, Dominum sibi ipsi corpus & Maria sumpsisse: Ecclesiam vero ex ipso latere velut edificatam fuisse, cum ejus latus est cuspide sauciatum; ab eodemque sanguinis & aqua ad lotionem nostram profusisse mysteria.

XXX. IN VINEIS ENGADDI.

Gaddi præceptum interpretatur *. Sicut enim botrus, quando redolet florente vinea, tunc fit delectabilis intuitibus: sic & hi, qui in Christum credentes, initium fidei perceperunt, nondum maturum fructum habentes florenti botruo comparantur: Quia vero adepti sunt, qui ex gentibus crediderunt in Christum, testatur mihi Apostolus dicens: *electio adepta est*: hoc est: quia ex Gentibus & ex Judæis electi sunt, & quia sponsus in eis, qui baptizantur, figuratur, propterea laudans eum sponsa dicit: *Botrus cypri (sive floris) fratruelis meus mihi* (in Ecclesiis) *In vineis Engaddi*. Hoc est in his, qui adepti sunt maximum huius fidei donum. Deinceps recompensans eam præconia, & mulcans eam spiritali pulchritudine dicit.

Ad Rom. c. 11.
v. 7.

XXXI. ECCE SPECIOSA PROXIMA MEA,
ECCE SPECIOSA.

Per geminam laudem duplicat ejus pulchritudinem, quando secundo dicit: *Ecce speciosa proxima mea, ecce speciosa*: ut ostendat eam speciosam non solum intrinsecus, sed etiam extrinsecus existentem; & intrinsecus quidem intelligentis fidei a corde venientibus, extrinsecus autem oculorum honestate & compositione greisuum, & ceterorum iustitiæ convenientium actionum, quia vero hæc ita sunt, vide quid sequitur.

XXXII.

(1) Locus hic, ut puto, aut interpretis, aut descriptoris incuria viciatus est: neque enim video, quæ ratione Gaddi interpretari quis possit præceptum, aut quomodo ad propositum potuerit adduci hæc interpretatio. In catena in Cantica Canticorum sub EXIBUIT DOMINUS edita a MUSEO in hunc versiculum 'Εν αμπελίσκῳ' 'Engaddi' in vineis Engaddi: existat hæc Anonymi ejusdem nota, ut videre est t. 8. p. 150. Oper. MUSEI, quorum collectionem adossat Florentia literatissimus Jo: Lamius.

'Αμπελίσκος δ' ἀλυσθὲν τῷ Γαδ. ἐρμηνεύεται ὅτι ἐπιτύγνα. ἐπιτύγνα ὅτι ἔστ' ἡ. Vitisfera fori Engaddi. Interpretatur autem lucrum sacerdotis. Adsequuta autem sunt Gentes. Eandem fuisse arbitror ΕΞΙΒΗΚΑΤΙ: ostri sententiam & scripsisse: Γαδὲ ἐρμηνεύεται ἐπιτύγνα. Gad interpretatur adeptio: id enim facile est sibi persuadere ex integro contextu sermonis. Si quis velit descriptiorem Codicis scripsisse præceptum, interpretem autem perceptum, non obibo.

XXXII. OCULI TUI COLUMBÆ.

Matth. cap. 2. v. 96. Columbæ siquidem non simpliciter sensibiles oculos dicit, sed Spiritus Sancti, qui super Dominum in specie columbæ descendit: acumen enim visus intelligentiæ ejus spiritali columbæ mirifice comparavit: deinceps sponsa ad sponsum dicit:

XXXIII. ECCE BONUS FRATRUELIS MEUS,
ET QUIDEM SPECIOSUS, CUBILE
NOSTRUM UMBROSUM.

Ad Rom. cap. 10. v. 15. ex Isaiæ cap. 52. vers. 7. Matth. c. 1. 15. Et hæc iterum multipliciter sponsi pulchritudinem laudat, ac si diceret speciosus in Evangeliiis, bonus in Prophetis, & quidem speciosus in Apostolis; *speciosi enim pedes evangelizantium bona*. Bonus in adiutorio temporalium bonorum, & quidem speciosus in bonorum promissione perennium. *Cubile*, inquit, *nostrum umbrosum*, quando enim in morte declinamus, præsentij jam seculo liberati, tunc nostra umbra magis enascitur ex intelligibili igne secundum Prophetam dicentem: *In scapulis suis obumbravit tibi, & sub pennis ejus sperabis*; præ-
Psal. 90. v. 4. Psal. 22. v. 4. cipue tamen in David dicit: *Nam si ambulem in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es*.

XXXIV. TIGNA DOMUUM NOSTRARUM
CEDRI.

Consequentiam contemplare dictorum, postquam enim dixit: Ecce bonus in Prophetis, & quidem speciosus in Apostolis, ait: *Tigna domuum nostrarum cedri*; ac si diceret: quia & Prophete tigna sunt Ecclesiarum. Scriptum est enim: *Justus ut palma florebit, sicut cedrus, quæ in Libano est, multiplicabitur*.
Pf. 91. v. 13.

XXXV. TRABES NOSTRÆ CUPRESSI.

Per has sanctos monstrat Apostolos secundum Italiam dicentem: *Pro conspersione oriatur cupressus*. Quoniam igitur tigna

IN CANTICA CANTICORUM. 31

tigna^a a trabibus interius componuntur, atque celantur, pulchritudo verò domus trabibus indicatur, propterea prius Prophetas tignis comparat. Deinde propter splendidum ornamentum Ecclesiæ per Apostolos ei collatum dixit: *Trabes nostræ cupressi*, ut illud interpretaretur Apostoli: *Posuit Dominus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas*. Super splendens enim Apostoli Prophetis in Ecclesia, quoniam per eos sponsa vocata est. Unde & consequenter ait.

1. ad Corinth. c. 12. v. 28.

XXXVI. EGO FLOS CAMPI, ET LILIUM CONVALLIUM.

Exultans sponsa circa sponsum suum in iisdem adhuc moratur florem agri semetipsam diceus. Dum enim prophetica dogmata meditatur, audit Esaiam dicentem: *Latere deserti faciens. Exultet eremus, & latetur lilium & floreat*. Deserta enim tunc erat, nunc vero non solum redolet floribus, sed etiam iustitiæ fructibus suaviter multiplicata latetur. Quando ergo dicit: *Ego flos campi*: prophetica verba proponit; quando vero ita dicit, *& lilium convallium*: verbis Evangelicis benevolentibus, & salutaribus sponsi proprii delectatur, quibus dicebat suis discipulis: *Considerate lilia agri, quomodo crescunt, non laborant, neque nent*; deinde eam sponsus eloquitur.

IN VULO. HIC INCIPIT CAP. 2.

Isaias c. 35. v. 1.

Matth. cap. 6. v. 28.

XXXVII. SICUT LILIUM IN MEDIO SPINARUM, ITA PROXIMA MEA IN MEDIO FILIARUM.

Ostendens eam iustam in medio impiorum in hoc mundo conversari, ad quam & Apostolus ait: *Ut efficiamini filii Dei immaculati in medio generationis pravae, & perversa*; rursus sponsa ad eum dicit.

Ad Philipp. c. 2. v. 15.

XXXVIII.

(1) Tigna dicit Interpres, quod melius dixerit *conignationes*, id est tignorum, & trabium teneuram. Differunt tigna a trabibus, unde LUCANUS lib. 2. v. 191.

Et ceteri flamma degustant tigna trabisque.

sed tigna trabibus non componuntur, quin potius teste FASTO *trabs sunt duo tigna adificii gratia simul coaptata.*

Nec cum subsiliunt ignes ad tellus domorum.

XXXVIII. SICUT ARBOR MALI IN MEDIO SILVÆ,
ITA FRATRUELIS MEUS IN MEDIO FILIARUM.

Arbor mali in fructu suo & cibum habet & potum; ut er-
Matth. cap. 26. go mysticam panderet ubertatem, quam Ecclesiæ donavit spon-
vers. 26. &c. sus dicens: *Accipite, & manducate, hoc est enim corpus meum*. Et
Marc. cap. 14. iterum: *Accipite, & bibite: hoc est enim Sanguis meus, qui*
ad Corinth. 1. *pro vobis effusus est*; propterea dixit: *Sicut arbor mali*. Habet
cap. 11. autem arbor mali & tertium bonum, hoc est, odorem suavem
 per hoc etiam fidem significavit. Arbor ergo mali est homo,
 Christi domus inter ligna silvæ, sic in medio Judæorum existens,
II. cap. 1. v. 2. sicut de ipsis dicit Esaias: *Filios gennæ & exaltavi, ipsi autem*
me repulerunt.

XXXVIII. IN UMBRA EJUS CONCUPIVI, ET SEDI.

Umbra siquidem Unigeniti lex est, quam desiderabiliter
 servandam suscepit Ecclesia. Nam in ejus præceptionibus dele-
Exod. cap. 20. ctatur, quoniam peccata prohibet. Præcepit enim dicens: *Non*
Dent. 5. 5. &c. *adulterium facies: non furabis: non falsum testimonium dices: ho-*
nora patrem tuum, & matrem tuam, & cetera mandata. Hæc
 autem omnia faciens Ecclesia recte dixit: *In umbra ejus concu-*
Ad Roman. 10. *pivi, & sedi*. Lex enim umbram habuit futurorum bonorum,
v. 4. secundum quod ait Apostolus: unde consequenter edicit.

XL. ET FRUCTUS EJUS DULCIS IN FAUCIBUS MEIS.

Qui enim sub umbra legalis arboris confident, certum
 est quia & suavissimos Sanctorum fructus ex Evangeliiis carpunt
 sacrosanctis. Cum ergo dixisset de lege, & de ejus observationi-
 bus, quas concupivit, velut ad Apostolos loquitur dicens.

XLI. INTRODUCITE ME IN DOMUM VINÆ.

Hoc est ad Corpus Domini, ac si diceret: coaptate me ei
 per lavacrum regenerationis.

XLII. OR-

XLII. ORDINATE IN ME CARITATEM.

Idest: date mihi caritatem Unigeniti Filii, de qua scriptum est: *Ita dilexit Deus mundum, ut filium suum Unigenitum daret, Jo: cap. 3. v. 16. ut omnis, qui credidit in eo, non pereat, sed habeat vitam eternam.*

XLIII. CONSTIPULATE ME IN UNGUENTIS,
STIPATE ME MALIS.

In unguentis dicit, in omnibus sacris Dei sermonibus. *Stipate me in malis.* Hoc est, sepelire me in numero justorum.

XLIV. QUIA VULNERATA CARITATIS EGO.

Idest per martyres, per quos, diligens Christum, vulnerata sum, mortem pro eo suscipiens.

XLV. LÆVA EJUS SUB CAPITATE MEO, ET
DEXTERA EJUS COMPLECTETUR ME.

Læva præsens adsimilat sæculum: dexteræ vero futuram piorum, perpetuamque vitam. Ait enim: *Longitudo dierum, & anni vitæ, & pacis in dextera ejus. In læva vero ejus divitiæ & gloria.* Hoc est & hic non deficientia bona præstat Ecclesiæ sapientia secundum Prophetam dicentem: *Dominus non fraudabit bonis ambulantes in innocentia.* Et in futuro sæculo longitudinem vitæ, beata germina, & exultationes Sanctorum in dextera sua sapientia possidens præbebit. Unde ad sponfam suam in Evangelio dicit: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* Vere etenim ejus me dextera complectetur, dum me constituerit a dexte-
Proverb. cap. 3.
v. 16.
Ps. 13. v. 13.
Matth. cap. 25.
v. 14.

XLVI. ADJURAVI VOS FILIÆ HIERUSALEM IN VIR-
TUTIBUS ET VIRIBUS AGRI, ELEVAVERITIS
ET EXCITAVERITIS CARITATEM QUO
AD USQUE VELIT.

Filiæ Hierusalem animas sanctorum Prophetarum & Apo-
stolorum dicit, & eas in virtutibus, & in viribus agri conjurat;
hoc est in signis, quæ fecit in mundum Unigeniti virtus. Cam-
pus enim mundus est, sicut Dominus ait. Conjurat ergo ani-
mas eorum, ut exsuscitent in eam sponsi desiderium, aliquan-
do quidem intercedentes pro ea, aliquando vero, quæ illi pla-
ceant, disponentes in ea; unde sapienter subsequitur dicens:
quoadusque velit.

XLVII. VOX FRATRUELIS MEI.

Ac si diceret, quoad usque velit vox ejus, per quam præ-
cepit, ut bonis operibus ejus caritate potiamur, sicut & in
Joan. cap. 14. Evangelio dicit: *Qui diligit me, mandata mea custodit.*

XLVIII. ECCE HIC VENIT SALIENS
SUPER MONTES, TRANSILIENS
SUPER COLLES.

Saliens enim super montes, hoc est super Prophetas: &
iterum inde: Transiliens super colles; hoc est super Apostolos.
Ait enim: per generationes, & generationes sapientia in animas
sanctas transiliens, amicos Dei & Prophetas efficit. Quia vero
Prophetæ montibus comparantur, & Apostoli collibus, clare in
Esaiæ prophetia positum est: ait enim: Erit in novissimis diebus
manifestus mons Domini paratus super vertices montium, quod est
circa finem Prophetarum: Et exaltabitur, inquit, super colles,
qui sunt Apostoli. Montibus enim recte comparantur Prophe-
tæ: collibus autem Apostoli. Sicut enim sol oriens in montibus,
deinde in collibus radiorum lumen emittit, sic etiam Christus
justitiæ sol coruscans, & lumen in totum mundum emittens
primum velut super montes & colles in Prophetas & Apostolos
reflplen-

IN CANTICA CANTICORUM. 35

resplenduit, per quos ex universo orbe terrarum ignorantis tenebras effugavit.

XLIX. SIMILIS EST FRATRUELIS MEUS. CAPREÆ, VEL HINNULO CERVORUM IN MONTIBUS BETHEL.

Caprea animal est habens visum nimis acutum: unde & feronime¹ vocatur caprea, sive hinnulus cervorum. Hic enim interemptivus est venenosarum bestiarum². Montes enim Bethel sunt summi iustorum ordines, quoniam *Bethel* Dei domus interpretatur. Domus autem Dei sine dubio iusti sunt, propter eum, qui dixit: *Inhabitabo in eis & inambulabo*. Et rursus Apostolus: *Cujus domus*, inquit, *sumus nos*. *Fratrueles* itaque ejus^{3. ad Cor. 6. 6. v. 16.} & Dominus Christus sponfus adsimilatur quidem capreæ, eo^{Ad Hebr. cap. 1. v. 6.} quod acute nimis inspiciat corda hominum. Unde dicebat: *Quid cogitatis in cordibus vestris malis?* Et iterum: *Ego sum Dominus perscrutans renes, & probans corda*. *Quid faciet homo in occulto, & ego non videbo eum?* Recte ergo adsimilatur & hinnulo cervorum; quoniam malignas cogitationes, quas in cordibus hominum Diabolus incit, instar cervorum adgrediens, cæleste verbum, velut gladio acutissimo eas prorsus interimit.

L. ECCE HIC STETIT POST PARIETEM NOSTRUM INCUMBENS PER FENESTRAS.

Arbitror sponfam parietem dicere Legem, sicut ait Paulus Apostolus: *Destruens mœeria medium parietem ad solvendas inimicitias Legis mandatorum in dogmatibus*. Prospiciens ergo^{Ad Ephes. 2. 2. v. 14.} de post Legis tergum venit per fenestras, qui sunt Prophetæ; prius enim in lege per Moſen prædicatus est: deinde per Prophetas, velut de fenestris inspexit: ita dicit.

E 2

LI. EMI-

(1) Habent Græci adverbium *Φερωνίμους*, cui par non habent Latini, & idcirco interpretes Græcum ipsum vocabulum Latine ita intulit: *feronime*. Significat autem *Φερωνίμους* nomine rei vere respondente.

(2) Hanc cervorum virtutem, quæ inferius quoque iterum iterumque ab auctore prædicatur, & cujus frequentissima est mentio apud Historiæ naturalis Scriptores, S. ERYTHMANIUS latine explicat *Physiologi cap. 5.*

LI. EMINENS PER RETIA.

Mirabilis hujus consequentiæ congruentia! *Post parietem* ait, *per fenestras incumbens*, quod est per prophetica dogmata. Per Esaiam quidem prophetizatus est, per Hieremiam vero prædicatus, per Daniel autem revelatus; per omnes hos ergo velut per fenestras incumbens, aliquando quidem semetipsum ostendebat, aliquando vero subtrahebat. Qui vero eminenter inspicit, totum semetipsum ostendit. Sic & Dominus per retia totum semetipsum prodidit, retia enim sunt Apostoli, nam per organa piscatoria vocationem Apostolorum hic prophetare dinoscitur, quibus ipse dixit: *Venite post me, & faciam vos piscatores hominum. Illi autem relictiis retibus secuti sunt eum.* Cum enim dicit sponsa *eminens per retia*, utique per piscatoria organa eos, qui ex piscatoribus sunt vocati, significat, quod clare poterit per consequentia demonstrari.

Marc. cap. 1,
v. 17. 18.

LII. RESPONDIT FRATRUELIS MEUS, ET DICIT
MIHI: SURGE, VENI PROXIMA MEA, SPECIOSA MEA, COLUMBA MEA.

Dum enim per sanctos eam vocasset, erigit eam a peccatis, & dicit: *Surge, veni proxima mea, speciosa mea, columba mea*; suam enim pulchritudinem conformans in eam per lavacrum regenerationis, speciosam eam appellat, & columbam nominat propter donum Sancti Spiritus; unde etiam hortatur eam habere simplicitatem.

LIII. QUONIAM ECCE HIEMPS TRANSIVIT.

Hiemps erat tempore passionis, quo procellam passi Judæi favissimum incurrere naufragium, & perditionem crudelissimam pertulerunt. In eadem vero hieme, seu procella etiam idololatriam, quæ fuit utique procella valde difficilis, a sua sponsa removit. Ex utroque igitur dicit, hiemem, quod est indicium procellæ, transisse. Jam enim nec mortem pro nobis suscepit, cum semel passus sit, secundum quod Sanctus dicit
Apo-

IN CANTICA CANTICORUM. 57

Apostolus. *Mors ei ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel. Quod autem vivit, Deo vivit.* Quia enim vere procella fuit passio: vide fluctuantem tunc Petrum propter timorem Judæorum. Sed etiam hæc transivit: post resurrectionem enim tranquillitas orta est, & inter Apostolos de fide divinitatis Unigeniti satisfactum.

*Ad Rom. cap. 6.
v. 9. & 10.*

LIV. PLUVIA ABIIT ET DISCESSIT SIBI.

Temptationes pluviis adsimilat Dominus, sicut quando dicit de illis, quæ fundata erant super petram, significans esse iustos: *Venerunt, inquit, flumina, & percusserunt domum illam & non coaruit. Fundata enim erat super petram.* Ut ergo diceret transierunt passionones, temptationes, ait: *Hiemps transiit, pluvia abiit, & discessit sibi.*

LV. FLORES VISI SUNT IN TERRA NOSTRA.

Ac si diceret, bonus odor Apostolicæ fidei jam nobis inspiravit.

LVI. TEMPUS SECTIONIS ADVENIT.

Ut quasi palmites incidantur, atque mundentur, idest, filii tui, qui in me crediderunt, a peccatis suis abstergantur. Sed etiam alio modo: *Tempus sectionis obvenit*, idest, quatenus instar intelligibilis messis gentes a terrenis concupiscentiis emundatæ ad cælestis Regis hortem deferantur.

LVII. VOX TURTURIS AUDITA EST IN TERRA NOSTRA.

Vocem hanc Sancti Pauli esse reor Apostoli. Turturi autem eum propter ferocitatem adsimilat, quam olim adversus Ecclesias exercebat, quando credentes in Domino custodiis, & persecutionibus affligebat, sed vox eius postea facta est in terra nostra prædicatrix fidei, ut quod scriptum est impleretur in eo: *Passer invenit sibi domum, & Turtur nidum ubi pos-*

*Ps. 83. v. 4.
nat*

nat pullos suos: hoc est eos, qui per hunc Christo Domino crediderunt.

LVIII. FICUS PRODUXIT GROSSOS SUOS.

Judæorum Synagoga dicit, quæ produxit Sanctos Apostolos, qui grossorum similitudine, diversa Salvatoris verba pronuntiant, de quibus & Sanctus Hieremias propheta dicit: *Ficus optima nimis*. Præcursores autem ficorum grossi sunt. Apostoli denique ad instar grossorum primo prædicaverunt, deinde sapientes ac doctores Ecclesiæ sunt secuti, qui magnam salubritatem dulcedinis fidei, hoc est ipsam sponsam tradidere Judæis.

LVIII. VIRES FLORENTES DEDERUNT ODOREM.

De cetero consequenter Ecclesias vitibus similavit, quæ per doctrinam fidei odorem suavitatis inspirant revera tamquam vineæ in floribus constitutæ. Et sicut ex una vite multi palmites suscepti ad alias plantas proficiunt: sic Ecclesiæ ex spiritali vite, quæ Christus est, ubique vinearum similitudine probantur esse plantatæ.

LX. SURGE, VENI PROXIMA MEA, SPONSA MEA, COLUMBA MEA.

Proximam eam dicit, idest sponsam suam, eo quod e Cælo descendit, & ei per copulationem fidei proximus est effectus: speciosam autem propter poenitentiam: columbam vero propter simplicitatem.

LXI. ET VENI TU COLUMBA MEA IN VELAMENTO PETRÆ.

Velamen autem ejus & petra sponsus est. Velamen quidem quoniam eam omnino custodit, & ab adversariorum semper procacitate defendit. Petra autem, quoniam in ipso fundamento fidei solidata est.

LXII. JU-

LXII. JUXTA PROMURALE.

Promurale hic Legem appellat: muri enim vocantur Evangelia secundum Eſaiæ prophetiam dicentis: *Ponet enim murum & propugnaculum*. Nam murus & propugnaculum duplex custodia est, ne ad civitatis deprædationem hostium possint insidie prævalere. Vere siquidem eam Lex custodivit, dicendo: *Non occides. Non fornicaveris. Non concupisces*, & reliqua his similia. Quia ergo hæc ex Lege percepit, veluti desiderans, ipsum præcipue Legislatorem concupiscere respondit, & dicit.

If. l. 26. v. 1.

Exod. 20. Deuter. 5.

LXIII. OSTENDE MIHI FACIEM TUAM, ET AUDI-
TAM MIHI FAC VOCEM TUAM.

¹ Hoc est per Legem & Prophetas non mihi loquaris, sed temetipsum totum mihi demonstra. Sicut & Moſes tali desiderio comprehensus fiducialiter dicebat ad Dominum: *Ostende mihi teipsum, ut te videam*. Sed tunc equidem dixit ad Moſen: *Nullus videbit faciem meam & vivet*. Sponsa autem suæ volens semetipsum ostendere, instar nubes ² ei se induto corpore demonstravit, per virtutis modum, per sustentationem, & innocentiam tradens ei pietatis aspectum. Ostendit igitur ei faciem suam conceptus in Dei genetrice ³ virgine, & audire eam fecit vocem

Exod. cap. 33. v. 13.

Exod. cap. 33. v. 20.

(1) HADRIANUS I. in libro ad Carolum Regem contra Sicana Symidi oppugnatores in celeberrima Epistolatum Rom. Pontificum collectione Romæ edita Anno 1591. tom. 2. pag. 723. in Collect. Concil. HADRIANI ad Euseb. tom. 4. Cyr. hanc ipsam sub S. EPIDIANI nomine urget sententiam usque ad verba: *Confide filia, fides tua te salvam facit: vade in pace*: quod quidem etiam in Præfatione est adnotatum.

(2) In laudato HADRIANI I. libro legitur, prout est in editis: *Incaratus ei se induto corpore ostendit*: non autem: *instar nubes ei se induto corpore ostendit*. Hanc varietatem editorum libri illius licentia potiusquam ex HADRIANI mente esse factam arbitror. Genuina lectio certe est in-

star nubes; sonant enim idem incarnatus & se induto corpore; in illo autem instar nubes addidit ad ea sacram Litterarum loca, ubi Deus de nube locus dicitur, ne maiestatis gloriaque sue splendoribus videntes obduceret, & opprimeret.

(3) Divinam Mariæ Virginis Maternitatem luculenter adserit S. EPIDIANUS non semel etiam in *Panario*; & licet in Ephesina Synodo duodecim tantummodo Patrum testimonia adlata sint ad eam adhibendam, demonstrandamque, multa tamen alia adferri poterant, ut rectè Synchronus auctor VINCENTIUS Liricensis admonuit in *Comment. 5. 4. Quamquam multis a pleris majorum numerus adhiberi potuerit, sed ne cessè non fuit, quia neque multitudinem*

vocem suam, cum doceret in Oliveti monte discipulos, & rursus dum per eos in universum orbem terrarum prædicationis dogmata destinasset.

LXIV. QUONIAM VOX TUA SUAVIS
ET FACIES TUA SPECIOSA.

Matth. cap. 22. v. 34. Vox ejus vere suavis est, quæ dicit: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est.* Vox tua suavis: hoc est, quæ cæcos videre fecit, cum diceret: *Secundum fidem vestram fiat vobis.* Vox tua suavis: id est dicendo: *Venite ad me*
Matth. cap. 9. v. 39. *omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam.* Vox tua suavis est dicens paralitico: *Surge tolle lectum tuum, & ambula.* Vox tua suavis est dicens: *Confide filia remittuntur tibi peccata tua.* Vox tua suavis est dicens: *Confide filia, fides tua te salvam fecit, vade in pace.* Vox tua suavis est, quæ Lazarum vocavit a mortuis dicens: *Lazare, veni foras.* Vox tua suavis est dicens discipulis: *Ite, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, docentes eos custodire omnia quaecumque præcepi vobis, & ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Vox tua suavis est omnia in omnibus salvans, & facies tua speciosa, quia formam servi

Matth. cap. 22. v. 39.
Matth. cap. 11. v. 28.
Matth. cap. 9. v. 36.
Matth. cap. 9. v. 32.
Marc. 1. v. 34.
Luc. 8. v. 48.
Jo. c. 11. v. 43.
Matth. cap. 28. v. 19. & 20.

testium negotii tempora occupari oportebat, & decem illos (in hoc memorie lapsum passus est Lirioensis) non aliud vere sensit, quam ceteros omnes collegas suos nemo dubitabat. In illo igitur ampliori majorem numero EPIPHANIUS erat tum in Panario, tum in hoc in Canticum Cantorum Commentario, ubi quod ipsa usus fuerit voce ΘΥΡΩΝ & nec foret insolens, eam eodem voce Ephesina Synodus celebrata A. S. cccxxx. haud iocunde, sed approbavit confirmavitque solemniter decreto, atque, ut ita dicam, dedicavit, cum jam antea quoque ita communis esset, ut ejus usum Catholicis JOSTANOS exprobraverit, ut videre est apud S. CYRILLUM lib. 8. contra Julianum pag. 262. Itaque apud omnes Patres familiarem fuisse idem S. CYRILLUS testatur in Epist. ad Acacium Beroensem nec non in lib. de Fide ad Reginas pag. 47.

Oper. tom. 1. par. 2. ubi tres adferuntur auctoritates, quæ hanc ipsam vocem exprimunt, S. ATHANASIUS nimirum, & ANTONIUS, & AMMONIUS Episcopi Adrianopolitani, quibus addit ORIGENEM Hom. 1. inter diversas in c. 1. Matth. nec non tom. 1. Comment. in Epist. ad Romanos secundum Socratem Hist. Eccl. lib. 7. cap. 32. præterea EUSABIUM lib. 3. de vita Constantini cap. 43. S. BASILIUM Hom. 25. de humana Christi generatione Oper. tom. 1. pag. 590. GREGORIUM Nyssensem in Ep. ad Eustathium & Ambrosium Oper. tom. 3. p. 660. GREGORIUM Nazianzenum Orat. 35. & 31. & Alexandrinum Episcopum ALEXANDRUM & DIONYSIUM, alterum in Ep. ad Alexandrum Constantinopolitanum apud THEODORITUM Hist. Eccl. lib. 1. cap. 4. alterum in Ep. adversus Paulum Samosatenum, [1] in laud. lib. HABRIANI I. gradatim.

IN CANTICA CANTICORUM. 41

servi suscepisti, ut nos ad libertatem a servili peccato reduceres, & quia in monte transformatus es, ut Divinitatem propriam demonstrares.

LXV. CAPITE NOBIS VULPES PUSILLAS EXTERMINANTES VINEAS.

Ac si diceret: capite nobis hæreticos, qui instar vulpium nobis latenter vineas pusillas exterminant: hoc est, eos, qui nondum pinguedine fidei pleni, velut aquosi acerbique consistunt, nec vineæ perfectione grandes effecti sunt: sed adhuc fide parvuli, & minime roborati videntur. Hæretici enim istos exterminant, facientes eos a fidei perfectione declinare. Propterea capi eos præcepit, & a vineis valde secari.

LXVI. ET VINEÆ NOSTRÆ FLOREBUNT.

Hoc est: populi nostri suavitate fidei redolebunt.

LXVII. FRATRUELIS MEUS MIHI, ET EGO EI.

Id est: iste mihi sapientia, & ego illi cor, ille mihi de cælis, & ego illi de gentibus.

LXVIII. QUI PASCITUR INTER LILIA DONEC ASPIRET DIES.

Hoc est: inter verba iustitiæ. Qui autem dies aspiret palam est. Quia de Judicii die dicit, in quo bonus Pastor dicturus est. *Venite Benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* *Matth. cap. 8. v. 14.*

LXVIII. ET AMOVEANTUR UMBRÆ.

Quando enim Judicii dies aspiraverit, tunc amovebuntur umbræ sæculi præsentis, hoc est, diversa causa, sollicitudines, & iniusta negotia.

F

LXX. RE-

LXX. REVERTERE, SIMILIS ESTO TU FRATRUELIS
MEUS DAMMULÆ, AUT HINNULO CERVORUM.

Ac si diceret: revertere ab Judæorum Synagoga, & veni ad Gentes, quoniam illi prædicationem fidei non suscipiunt. Revertere dammulæ similis, aut hinnulo cervorum veloci fidei cursu in omnes fines totius terrarum orbis excurrens pedibus speciosis Apostolorum, de quibus Scriptura dicit: *Quam speciosi pedes evangelizantium bona.*

Ad Rom. c. 10.
v. 15.

LXXI. SUPER MONTES CONVALLIUM.

Montes convallium Justorum sunt animæ: montes quidem eo quod universa iustitiæ virtute transcendant: convalles autem, quoniam ad instar convallium, fidei prædicationem suscipiant, & in suo pectore complectuntur. Convallis autem bona est, & in altitudine iustitiæ constituta, in qua Unigenitus requiescit immixtus.

LXXII. IN CUBILI MEO IN NOCTIBUS QUÆSIVI,
QUEM DILEXIT ANIMA MEA. QUÆSIVI EUM,
ET NON INVENI EUM, ET NON
AUDIVIT ME.

IN VOLG. HIC
INCIPIIT CAP. 3.

Quando peccatis ingravati dormimus, & in noctibus, hoc est, in tenebrosis libidinum sceleribus, conversamur, & quasi Christianos esse confidimus, tunc in noctibus quærimus, quem quasi diligere nos putamus. Ille enim non ita requiri vult, sed sicut Esaias dixit: *Querite Dominum, & cum inveneritis eum invocate: cum autem adproximaverit vobis, deserat impius vias suas & vir iniquus consilia sua, & convertatur ad Dominum, & misericordiam consequatur.* Si igitur ita quæramus eum, tunc audiet nos. Si verò in cubili positi peccatorum, & in noctibus tenebrosis consistimus, quærentes non inveniemus, & invocantes non audiemur. Unde dicit: *Namquid non potest liberare?* Sed peccata nostra discernunt inter nos, & illum: propterea in cubili, inquit, meo in noctibus quæsivi, quem

IN CANTICA CANTICORUM.

43

quem dilexit anima mea, quaesivi eum, & non inveni eum, vocavi eum, & non audivit me.

LXXIII. SURGAM ITAQUE, ET CIRCUIBO CIVITATEM IN FORO ET IN PLATEIS, ET QUÆRAM QUEM DILEXIT ANIMA MEA: QUÆSIVI EUM ET NON INVENI EUM.

Neque nunc eum invenisse se dicit, licet surrexerit, & circuierit universa. Cur autem eum iterum non invenerit causam adnuntiat. Dicens enim: *Surgam & circuibo civitatem in foro & in plateis*: ostendit, quia si quis eum quaerit in foro, ubi sunt mundi negotia, aut in plateis, non invenit, quoniam platea, idest, Latine *lata*, illa via est, quæ ducit ad perditionem, angusta vero atque contrita, quæ ducit ad vitam. ΠΡΟΤΙΕ. Matth. c. 7. 13

LXXIII. INVENERUNT ME, QUI SERVANT, QUI CIRQUEUNT IN CIVITATEM. NUMQUID QUEM DILEXIT ANIMA MEA VIDISTI?

* Servantes, & circueuntes in civitatem justos dicit in Ecclesia constitutos: & sicut in civitate servantes, qui sunt Prophetæ, vel Apostoli. Hos ergo percontatur, & dicit: *Numquid quem dilexit anima mea vidisti?* Deinde subsequitur.

LXXV. QUAM MODICUM FUIT CUM TRANSIVI AB IPSIS, DONEC INVENIREM, QUEM DILEXIT ANIMA MEA.

Quando itaque a peccatis nostris transferimus, tunc invenimus, quem diligit anima nostra, secundum quod scriptum est: *Convertere ad Dominum, relinque peccata, & nimis odio habes abominationem*: & iterum: *Cum ad proximaverit vobis, relinquit impias vias suas*. Propterea dixit: *Modicum fuit cum transivi ab ipsis, donec invenirem, quem dilexit anima mea*. Eccli. cap. 17. 20. 21. 23. Iſaias cap. 55. 6. 7.

LXXVI. TENUI EUM, ET NON DIMISI ILLUM.

Tenet eum omnis anima Justorum, cum facit utique, quæ illi sunt placita. Cum enim delectatur Dominus sicut sponsa in animabus Justorum, tenetur virtutis operibus. Non manibus contrectatur, sed detentus castitate, & eleemosyna delectatur: Unde ait: *Tenui eum, & non dimisi illum.*

LXXVII. DONEC INDUXI ILLUM IN DOMUM
MATRIS MEÆ, IN CUBICULUM EJUS,
QUÆ ME CONCEPIT.

Domum matris reor eam dicere, idest sapientiæ cælestis; cor nostrum enim domum divini Verbi, hoc est, sapientiæ cælestis: & *cubiculum ejus, quæ concepit eam*, quisquis cor dixerit, non delinquit. Domum itaque propter quod dictum est: *In-*
2. ad Corinth. c. 6. v. 16. *habitabo in vobis, & inambulabo in vobis.* Cubiculum autem eo quod in eo nobis bona sint cuncta reposita, Fides, Caritas, Spes, pia Cogitatio, Castitas, Virtus, Continentia, Patientia, & his similia, quæ auro, & argento, & lapidibus pretiosis ornamenta pretiosiora consistunt. Sed animæ virtutibus decoratæ hæc esse ornamenta noscuntur.

LXXVIII. ADJURAVI VOS FILIÆ HIERUSALEM IN
VIRTUTIBUS, ET IN VIRIBUS AGRI, SI LEVA-
VERITIS ET EXSVSCITAVERITIS CARITA-
TEM QUOUSQUE VELIT.

Hic, sicut testimonio declaratur, ad patientiam & cooperationem orationum filias Hierusalem cælestis invitat, quæ sunt animæ Justorum, quatenus levant & exsuscitent Unigeniti caritatem. Quod autem ait: *Quoadusque velit*: tale est ac si diceret: meum est perdurare, & sustinere, & longanimiter agere, & in patientia mea consistere, quoad usque ipse velit. Deinde videns eam sponsus dicit:

LXXVIII. QVÆNAM EST ISTA, QVÆ ASCENDIT
A DESERTO SICUT SIMILITUDO FUMI THY-
MIAMATIS MURRHAM ET THUS, AB OMNI-
BUS PULVERIBUS UNGUENTarii.

A deserto enim vidit eam ascendere, hoc est, ab idolola-
tria, & ideo ait: *Quasi similitudo fumi thymiamatis*: murrham
vero, & thus odorem esse arbitror passionis: murrham quidem
propter sepulturam, thus autem propter Divinitatis santinæ po-
tentiam. *Ab omnibus verò pulveribus unguentarii*: ac si diceret:
ab omnibus lectionibus Legalibus, atque Propheticis. Similem
autem eam dicit fumo thymiamatis, sicut & Hieremias pro-
phetando dicebat, homines multos in Christo respiciens: *Be-*
neditus homo, qui confudit in Domino, & erit Dominus spes ejus, Jerem. cap. 17:
& erit sicut lignum fructiferum secus aquam, & super pinguedi- u. 7. 8:
nem mittit radices suas, & erit eis similitudo silvestris. Propte-
rea sicut similitudo fumi thymiamatis appellatur Ecclesia.

LXXX. ECCE LECTUS SALOMONIS.

Adsimilatur lectus Salomonis Ecclesiæ, antequam enim
acciperet eam intelligibilis Salomon dicebat: *Filius hominis*
non habet ubi reclinet caput suum; quando verò accepit eam, Matth. cap. 8
facta est jam lectus Salomonis, hoc est ejus, qui pacificavit cæ- u. 20.
lestia simul atque terrestria.

LXXXI. SEXAGINTA POTENTES IN CIRCUITU
EJUS DE POTENTIBVS ISRAEL: OMNES TE-
NENTES FRAMEAM, EDOCTI BELLUM,
VIR GLADIVS EJUS IN FEMORE
IPSIVS PRÆ PAVORE IN
NOCTIBUS.

Sexaginta potentes circa eam, arbitror dicere de potenti-
bus Israel eos, qui ab origine mundi Deum speculati sunt expo-
sitiones audiendo virtutum, & in hunc solummodo contemplan-
tes: Israel enim est videns Deum. Lectus igitur bene nūnis ap-
pella-

pellatur Ecclesia; circumdant enim eam isti potentes, docentes eam suam unusquisque virtutem. Primus Abel jam non adipem agnorum sensibilem, sed pinguedinem rationabilium ejus ovium Deo eruditiv offerri: Enoch translationem ei a terra portat ad cælum: Noe typum baptismatis: Abraham non parcendo filio propter affectum, quem habebat ad Deum: Isaac alligatus & perdurans quando tanquam immaculatus offerebatur: Jacob dum peregrinaretur simul, & duodecim Patriarchæ: deinde Moyses, & Aaron, qui prævaluerunt in Pharaonem, & populum ex Ægypto reduxerunt: Juciu-Nave, qui terram hereditatis accepit: Samuhel sacerdotali functus officio & virtutes efficiens: Job vincens diabolum, faciensque virtutem: Helias mortuum suscitans, cælum retinens, famem introducens, sacrificium offerens, falsos Prophetas arguens, pluviam petens & accipiens, & multas alias virtutes efficiens: Heliseus similiter: Isaias regalem partum enarrans, faciensque virtutem. Hieremias ovem sine malitia prophetizans esse Jesum: Ezechiel currus Evangelistas exponens, faciensque virtutem: Danihel antiquum hominem manifestans, & filium hominis declarans, faciensque virtutem: Annanias, Azarias, Misahel hymnum in camino ignis Deo dicentes, & magnam facientes virtutem, cum haberent Dei filium in suis passionibus adiutorem: similiter enim & duodecim Prophetæ facientes & ipsi virtutes: Johannes Baptista, factorque virtutum: duodecim Apostoli mundum portantes, & ubique miracula facientes: Lucas, & Marcus cum aliis duobus discipulis evangelizantes, operantesque virtutes: ad ultimum sexagesimus maximus Paulus venit Apostolus. Isti sunt itaque sexaginta potentes circa lectum Salomonis, quod esse probatur Ecclesia. Beatus igitur David spiritaliter sanctam hanc coronam inspiciebat recte clamabat: *Montes in circuitu ejus, & Dominus in circuitu populi sui.* Non enim sufficit in hoc circulo sponsa, quæ est & lectus intelligibilis Salomonis, sed etiam ipsum habet Dominum circumdantem populum, unde & Esaias sic ait: *Ecce civitas munita & salutare nostrum ponet murum, & promurale horum Deus.* Omnes autem istos dicit tenentes frameam, quoniam omnes Dei verbum habere noscuntur. Vivens enim est Dei verbum, & efficax, & acutum, super omnem gladium bis acutum. *Do-*
Bi,

Is. 124. v. 2.

Is. 1. 26. v. 1.

IN CANTICA CANTICORUM. 47

Eti, inquit, *bellum*: non adversus homines, sed adversus malignos spiritus secundum Prophetam dicentem: *Qui mansuetus est, sit pugnator. Vir*, inquit, *gladius ejus in semore ipsius*. Hic viros dicit pios, atque pudicos, abscindentes carnales passionēs, & terræ desideria respicientes. *Præ pavore*, inquit, *in noctibus*: pavefcens enim piorum mens, ne his, in quibus non vult, incurrat; secundum Apostolum dicentem: *Quod nolo hoc facio*. In noctibus: carnales sensus abscidit, quatenus Ecclesiæ filii castitatis thorace muniti inexpugnabilem inveniant in Deo fiduciam. Tangit & aliam hic sermo figuram, dicens enim:

Quenam est hæc ascendens a deserto, sicut similitudo fumi rhyamiamatis: Ecclesiam significat ascendentem a desolata Hierusalem; nam si illi non misissent manus in Salvatorem, ista in ejus fide locuples non fuisset, sicut ait Apostolus: *Si autem peccatum eorum divitiæ mundi, & abjectio eorum divitiæ gentium*, major est hæc quæ ex mortuis est, quam illius desolatio, ex cujus perfidia huic est facta lætitia. Quoniam vero deserta facta sit illa, testis est mihi Dominus dicens: *Hierusalem Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui missi sunt ad te, quotiens volui colligere filios tuos, quemadmodum gallina pullos suos, & non voluisti. Propterea dico vobis, relinquetur domus vestra deserta*. Ex hoc ergo deserta esse declaratur Ecclesia, ideo dicit: *Qua nam est hæc ascendens a deserto sicut similitudo fumi rhyamiamatis, murba & thus a pulveribus argentearii. Murbam autem illam dicit, quæ in nativitate ejus a Magis oblata est*.

Ecce lectus, inquit, *Salomonis*: lectum intellige & sepulchrum Jesu, qui intelligibilis Salomon est, de quo Angeli dicunt: *Ecce locus, ubi jacuit Dominus*. Potentes autem, qui sunt in circuitu ejus, de potentibus Israel illos intellige, qui a Judæis missi sunt custodire monumentum. *Omnes*, inquit, *revertentes frammam, edocti bellam*: armati siquidem erant ad bellandum, & eruditi ab illis, qui eis dixerant: *Dicite, quia nocte nobis dormientibus discipuli ejus rapuerunt eum. Vir*, inquit, *gladius ejus in semore ipsius præ pavore in noctibus*. Revera utique perierunt, qui tunc monumentum servabant. Cum *vespere Sabbati, quæ lucefcit in una Sabbati, terramorus factus est magnus, & Angelus Domini revolvit lapidem, & in ea nocte illi pavefacti fuerant, & facti sunt sicut mortui*; ideo ergo mihi videtur dicere: *præ pavore in noctibus*.

Ad Roman. 7.
v. 16. 19. 20.

Ad Rom. 11.
v. 12.

Matth. cap. 23.
v. 37.

Marc. 16. v. 6.

Matth. cap. 28.
v. 12.

Matth. cap. 28.

LXXXII.

LXXXII. GESTATORIUM SIBI FECIT REX SALOMON DE LIGNIS LIBANI.

Gestatorium intellige ipsam Domini carnem, in qua celando se, ut homo nobis eloquebatur. Sicut enim Consules ordinarii in quodam gestatorio procedunt, & per eos mundi negotia roborantur, dum habitu dignitatis Senatoriæ vestiuntur; sic in Unigeniti carne ascita ei Ecclesia dignitate ejus induitur, non causas mundi continens, sed caelestes promissiones in semetipsa conscribens. Gestatorium autem non solum est caro Jesu, sed etiam ipsa indubitanter Ecclesia, quæ est corpus ejus secundum Apostolum dicentem: *Glorificate igitur Deum in membris vestris*. Hoc ergo gestatorium, quod est caro Domini, fecit sibi Rex Salomon spiritalis. *Sapientia enim edificavit sibi domum*. Unde autem est hoc gestatorium? *De lignis Libani*: ac si diceret: ex generationibus Sanctorum virorum Abraham, Isaac, Jacob, David, & ceterorum.

1. ad Cor. 1. 6.
v. 20.

LXXXIII. COLUMNAS EJUS FECIT ARGENTUM.

Columnas autem non aliud intelligas, quam Sanctos Apostolos, qui instar columnarum gestatorium istud portant. Quia vero columnæ Apostoli sint, ad stipulatus est huius rei Paulus Apostolus clamans, ac dicens: *Jacobus & Johannes, qui videntur columnæ esse, dexteræ dederunt*. Argentum vero eos dicit propter fidei claritatem.

Galatas 2. 9.
v. 9.

LXXXIII. ET RECLINATORIUM EJUS AUREUM.

Aureo reclinatorio Martyres ad similitudinem. Sed ne putes chorum Apostolorum minorem esse Martyribus; nam & ipsi Apostoli martyrium pertulerunt, & facti sunt Christo reclinatorium aureum, nam ante quam isti martyrium sustinerent, Unigenitus dicebat: *Filius hominis non habet ubi caput reclinet*. Ad similitudinem ergo & auro propter fidei probitatem & temptationum

Matth. cap. 2.
v. 30. Luc. 9. 9.
v. 58.

[1] Desiit hic nomen *Petrus*, vel *Cephas* descriptoris incuria. v. sup. pag. 31. p. 11

IN CANTICA CANTICORUM. 49

tionum ignem. *Sicut aurum*, inquit, *in fornace probavit eos*, Sapient. cap. 1. v. 6.
 ☉ *sicut holocaustum sacrificii suscepit eos.*

LXXXV. ASCENSUS EJUS PURPURA.

Purpuræ ascensus innumera est hominum multitudo, quam purpuræ recte nimis adsimilat propter Sancti lavacri tincturam; sicut enim purpura vestis est regia; sic & lavacrum Sancti Regis vestimento regali nos induit. Si autem purpura regia tantam habet in palatiis diligentiam, ut sine pollutione servetur, licet corruptibilem, & ex *marinis* animalibus videatur habere tincturam: quanto magis hoc indumentum spiritale debet a percipientibus diligentissime custodiri? Dico enim lavacrum regenerationis, quod non de marinis animalibus, sed de celestibus thalamis, & ex ipso Sacrosancto Christi sanguine probatur habere tincturam.

LXXXVI. INTRA IPSUM LAPIDIBUS STRATA CARITAS.

Et hic quoque refert scriptura mirabilem characterem totius chori Sanctorum, & eorum pulchritudinem valde declarat. Quia enim de multitudine dixit Ecclesiæ, quæ constat in suis electis, istos intra Unigenitum esse demonstrat dicens: *Intra ipsum lapidibus strata caritas*. Lapidibus enim sanctis justos adsimilat secundum Prophetam dicentem: *Lapides sancti voluntur super terram*, justos ostendens terra recubantes, & genua flectentes, qui per caritatem cunctam legem adimplent, quique intra ipsum sunt, & inseparabiliter in ejus mandato semper & caritate consistunt. Zachar. cap. 9. v. 16.

LXXXVII. A FILIABUS HIERUSALEM.

Hoc est: ab animabus Sanctorum omnium, quæ filię sunt non terrenæ, sed celestis Hierusalem.

G

LXXXVIII.

LXXXVIII. EXITE, ET VIDETE, FILLÆ SION, IN
REGE SALOMONE, IN CORONA, QUÆ
CORONAVIT EUM MATER EJUS IN
DIE DESPONSATIONIS EJUS, ET
IN DIE LÆTITIÆ CORDIS
EJUS.

Exite, inquit, hoc est, a maledictione Legis, ab inobedientia Judæorum, & ab ipsa Hierusalem. *Exite*, inquit, & *videte in Rege Salomone*, idest in Domino nostro Jesu Christo, foris portas enim passus est. Unde Apostolus ait: *Exeamus igitur ad eum foris tabernaculum*. In corona, inquit, qua coronavit eum mater ejus; quando enim crucifixerunt eum, coronam de spinis super caput ejus posuerunt; mater autem carnis ejus est synagoga, quæ secundum carnem ex Judæis est. Videte quando eum coronavit mater ejus. In diebus, inquit, desponsationis ejus, hoc est, in diebus passionis. Tunc enim sanctam hanc desponsabat Ecclesiam, quando in cruce pendebat. Sicut Oseas Propheta dicit; & desponsabo te mihi in fide, & cognosces Dominum. Quod autem ait: *Et in die lætitiæ cordis ejus*, in illa die Paschæ dicit, in qua Jesus dum lataretur cum discipulis suis, ait: *Desiderio desideravi hoc pascha comedere vobiscum*: bonum utique desiderium! celebrata est tunc magnaque lætitia.

LXXXVIII. ECCE ES FORMONSA PROXIMA MEA,
ECCE ES FORMONSA, OCULI TUI COLUMBÆ
PRÆTER TACITURNITATEM TUAM.

Laudat ejus speciem proprius sponsus, non semel dicens: *Ecce formosa es*: sed etiam secundo. *Formosam* enim non solum pinguedine, sed etiam actibus justitiæ eam esse significat. *Oculi*, inquit, *tui columbæ*: simplicitatem & innocentiam laudat intellectualium oculorum. *Præter taciturnitatem*, inquit, *tuam*: aliam definit ejus pulchritudinem, hoc est, taciturnitatis, frequenter enim multi piorum ore tacentes, corde obediēte orationem apud Deum probantur effundere. Sicut beatus Moyses audivit a Deo: *quid clamas ad me*; & sicut Anna

IN VULG. NIC
INCIPIIT CAP. 4.

Exod. cap. 14.
v. 15.

na

IN CANTICA CANTICORUM. 51

na beata inter mulieres, quæ dum tacite peteret auxilium a Domino, beatum Samuelem, fructum orationis, accepit.

LXXX. CAPILLATURA TUA SICUT GREGES CAPRARUM, QUÆ ASCENDERUNT DE GALAATH.

Capillaturæ adsimilat multitudinem populi secundum Apo-
stolum dicentem : *Si nutriet eam mulier gloria est ei* ; sic & Sancta Ecclesia multitudinem populi comam habet. Coma au-
tem pro velamine datur sponsæ, ergo velamen est populus Deo
devotus secundum Prophetam dicentem : *Omnibus eis indueris* 1. Reg. c. 1.
& *constitues eos sicut ornamentum Sponsæ*. Quod autem ait : *Qui*
ascenderunt a Galaath : Galaath interpretatur habitatio testimo-
nii. Isti utique ascenderunt de habitatione testimonii, hoc est
Prophetarum & Apostolorum testimonium de Unigeniti præ-
dicatione reddentium. Propterea ergo psallit David dicens :
*Et testimonia tua meditatio mea est, & consolatio mea iustificatio-
nes tue sunt. Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu Re-*
gem, & non confundebar. 1. ad Corinth. cap. 11. v. 15.
Ps. 118. v. 14.
Ps. 118. v. 46.

XCI. DENTES TUI SICUT GREX DETONSARUM, QUÆ ASCENDERUNT DE LAVACRO, UNIVERSÆ GEMELLOS HABENTES, ET INFECUNDA NON EST INTER ILLAS.

Iste versus confirmavit ea, quæ prædicta sunt, dicens :
Dentes tui sicut greges detonsarum, hoc est, exuentium se vete-
re homine cum actibus suis atque concupiscentiis. Quod au-
tem ait : *ascendisse eas de lavacro*. Palam est quia baptizatas
asserit animas, quæ detonsæ sunt terrenis actibus, clarificate
vero per fidem. *Omnes, inquit, gemellos habentes, & infecunda
non est in eis*. Descenderunt enim solæ in aquam, & ascende-
runt

G 2

(1) Respicit hoc loco auctor ad Baptis-
mum per immersionem, ad quod incipien-
dam descendebant Cathecumeni in aquas
aut fluminem, aut fontem, aut in conchis
ad hoc paratis exceptas 3 de quo ritu consule

CIAMPINIUM *Vet. mon. par. 2. c. 2.* quem
potissimum laudo, nam cum ritum non solum
describit, sed etiam ex antiqua monumentis
expressum in tabulis ponit ob oculos.

runt cum Sancto Spiritu. Horum autem filii sunt, qui per eos iterum imbuuntur ad salutem fidei venientes¹.

XCII. SICUT RESTIS COCCINEA LABIA TUA.

Iosue 2. 3.

Resti coccineæ adsimilat labia sanguinem Christi confitentium, & eorum, qui baptizantur in eo, per quem & salus est humano generi contributa. Quia enim Rahab meretrix signum de fenestra ligavit velut restem coccineam, per quam salus est omni domui ejus effecta; sic & nos oportet, ut velut in fenestra oris coccineam hanc restem, idest, confessionem Patris & Filii & Sancti Spiritus habeamus; ut autem clare possit ostendi, quoniam hæc ita sunt, vide consequentiam, & crede, quæ dicta sunt.

XCIII. ET LOQUELA TUA SPECIOSA: SICUT CORTEX MALAGRANATI GENÆ TUÆ.

Loquela, inquit, tua speciosa: cum dicit per Petrum: Tu es Christus filius Dei. Ideo autem ait: Sicut cortex malagranati genæ tuæ, eo quod similis sit coloris.

XCIV. PRÆTER TACITURNITATEM TUAM.

Non enim oportet tacere, sed semper salutaris spei gratia confiteri.

122. Ουλαγιδ.

XCV. SICUT TURRIS DAVID CERVIX TUA, QUÆ ÆDIFICATA EST IN THALPHIOTH.

Cervicem ejus definit ipsum humanum Christi charactere. Ex David enim Dominus secundum carnem natus est. Adsimilatur enim turri, quoniam refugientes ad se instar turris

(1) Quod esset Fidei dispositio, ad percipiendum Baptisma docet S. EPIPHANIUS etiam in *Anacreto* §. 119. 120. 2. pag. 122. Catholici viri pergit sanctam hanc Ecclesiam conservare fidem, quam

Sacrosancta ac sanguinis Dei Virgo ab Apostolis Domini sibi creditam accepit: idemque Cathedrae omnia, qui ad Baptismum se comparant, inveniunt diligen-

IN CANTICA CANTICORUM. 53

ris ab omnibus protegit inimicis, & a diabolica jaculatione defendit. Quod autem ait: *quæ ædificata est in thalpiotib* celsitudinem ædificii dicit. *Thalpiotib* enim interpretatur: in altitudine: & revera in altitudine ædificata cognoscitur, hoc est, in Dei verbo. Vis nosse celsitudinem ædificii? Considera non solum ædificium, quod in Virgine factum est, sed etiam illud, quod ultra Cælos ascendit, & in dextera Patris sedet, & sic agnoscis in quali ædificata sublimitate sit.

XCVI. MILLE SCUTA SUPER ILLUM.

Hoc est, omnes Sancti, quorum generatio ab eo describitur, aut ex quibus ipsius generatio sancta colligitur. Mille, cum audis, noli numerum considerare, sed numeri perfectionem magis attende.

XCVII. OMNIA JACULA POTENTIUM.

Jacula reor acius, & justitias definisse, per quæ malignus quæsi jaculis confossus obruitur.

XCVIII. DUO UBERA TUA, SICUT DUO HINNULI GEMINI CAPRÆ.

Duo ubera, duo dicens Testamenta, & duos hinnulos definit. Caprea vero animal est visum acutissimum habens, sicut hi, qui spiritalem meditationem duorum Testamentorum obtinent, acutum intuitum in divinis contemplationibus habent. Gemini autem dicuntur, quoniam gemine oportet purissimum intel-

(1) Hebræum vocabulum hoc est, quod in sua versione Græca retinere lxx. interpretes aut quod ejus vim non satis adsequerentur, aut potius quod loci alieulus in Palestina nomen crediderint: prout quidem inter recentiores dubitasse videtur RULANDUS de *Locis Palestinæ* tom. 2. pag. 1030. Vulgatus auctor Latine reddidit: cum *propugnaculis*: quam versionem ogi-

me inter ceteros illustrat HAMMONDUS. Fuit autem aliter quoque tum a Græcis, tum a Latinis hoc nomen Græce & Latine interpretatum, sed modo nihil nostra refert, nobis enim animal *verere* fas est, quod spectat ad Auctoris nostri interpretationem, ceteræ Hebræum nomen *thel*, aut *thal* significare *altitudinem*.

54 S. EPIPHANIUS

intellectum narrationis inspicere. Non solum enim ad litteram attendi, sed etiam spiritu oportet illuminari.

XCIX. QUI PASCUNTUR INTER LILIA DONEC RESPIRET DIES ET AMOVEANTUR UMBRÆ.

Pascuntur enim huiusmodi cordis intellectualis oculi velut inter lilia in divinis eloquiis *donec respiret*, inquit, *dies* & *amoveantur umbræ*, hoc est, huius vitæ.

C. IBO MIHI AD MONTEM MURRHÆ, ET AD COLLEM LIBANI.

Mons murrhæ corpus Christi manifeste dicitur, secundum Prophetam clamantem: *Abscissus est lapis sine manibus & percussit imaginem. Et factus est mons grandis*. Murrhæ autem dicitur mons, quoniam in murrhæ & aloë sepeliit eum Ioseph. Quod autem ait: *Ibo mihi ad montem murrhæ*, spontaneam dicit ejus obedientiam, ac si diceret, sponte consepeliar Christo. Recte etiam collis Libani dictus est, quoniam post resurrectionem instar Libani intelligibilia & vitalia ligna sanctos verbi potentia germinavit.

Daniel. cap. 2.
v. 33.

Joan: cap. 19.
v. 34.

CI. TOTA SPECIOSA ES PROXIMA MEA, ET MACULA NON EST IN TE.

Hoc est, per lavacrum regenerationis non habens maculam de peccatis.

CII. VENI A LIBANO SPONSA, VENI A LIBANO.

Secundo eam vocat a Libano. Quoniam Libanus candor interpretatur. Propterea hoc secundo dicit, significans non solum illos, qui ex Judæis, sed etiam qui ex Gentibus instar Libani per lavacrum regenerationis candidi sunt effecti, & instar plantarum Libani in coplantandi sunt.

(1) Vide supra pag. 7.

CIII.

CIII. VENIES, ET TRANSIBIS AB INITIO FIDEI,
A CAPITE SANIR ET HERMON.

Præsentiam sponsæ significat dicens: *Venies, & pertransibis*. Hoc est, venies quidem a Gentibus; transibis autem per Legem. A capite verò *Sanir, & Hermon* initium fidei fieri dicit. *Sanir* enim interpretatur rubus; *Hermon* spiritus, sive lumen. Apex ergo, seu initium fidei, est ab eo, qui locutus est in sublimitate luminis populis Israel, quando egrediebatur ex Ægypto. Genus autem ejus non ab uno populo, neque ab uno loco, sed ex diversis regionibus colligere comprobatur, unde subsequenter dicit.

CIV. A CUBILIBUS LEONUM, A MONTIBUS
LEOPARDORUM.

Ac si diceret a palatiis regum, & a varietate peccatorum egressos. Deinceps post generationis ejus collectionem hæc dicit.

CV. VULNERASTI COR NOSTRUM IN UNO
OCULORUM TUORUM, IN UNO ORNA-
MENTO COLLI TUI.

In amorem ejus venit sponsus, unum oculorum ejus inspicies. Si esset carnale, quod dicitur, non diceret: *in uno oculorum tuorum*. Sed quoniam duos habemus oculos in carne, in corde verò unum habemus, hoc est, mentem, propterea lumen animæ principale respiciens, & piam cogitationem intuens, oculum eam appellat dicens: *Vulnerasti nos, soror mea sponsa, in uno oculorum tuorum*, quoniam intelligibilia contempletur. Et subsequitur: *in uno ornamento colli tui*: significans ornamenti similitudine collo ejus impositam castitatem.

CVI.

(1) Scilicet ferarum rex est Leo: unde ad 110 *Physiologum* etiam suum exorditur

9. *EPITHAMUS*, & alii: *De Leone ferarum atque animalium rege dicere incipimus* &c.

CVI. SPECIOSA FACTA SUNT UBERA TUA, SOROR
MEA SPONSA. QUAM SPECIOSA FACTA SUNT
UBERA TUA A VINO, ET ODOR VESTI-
MENTORUM TUORUM SUPER OMNIA
AROMATA.

Speciosa enim facta sunt testimonia tua spiritali vino, hoc est, sanguine Christi: Et *odore*, inquit, *vestimentorum tuorum super omnia aromata*, ac si diceret, odorem suavitatis Evangelicorum mandatorum, quæ transcendunt Legis universa præcepta.

CVII. FAVUM DESTILLANT LABIA TUA,
SOROR MEA SPONSA.

Labia verò ejus sunt Doctores, qui instar favi suaves illi effundunt sua doctrina sermones, sicut dictum est: *Favum mellis sermones boni*.
Prov. 16. 22.

CVIII. MEL ET LAC SUB LINGUA TUA.

Mel poenitentiae dulcis est prædicatio. Lac verò imbutio Legis existit.

CIX. ET ODOR VESTIMENTORUM TUORUM
TAMQUAM ODOR LIBANI.

Hoc est, actio mandatorum tuorum: odor suavitatis est Christus.

CX. HORTUS CLAUSUS SOROR MEA SPONSA.

Clausus quidem diabolo, apertus verò caelesti sponso.

CXI. HORTUS CLAUSUS: FONS SIGNATUS.

Signatus Christi signaculo: hoc est regenerationis lavacro.
CXII.

CXII. EMISSIONES TUÆ PARADISUS
MALAGRANATORUM.

Animæ Apostolicæ tamquam paradisum epularum habentes lavacri fontem.

CXIII. CUM FRUCTU POMORUM, CYPRI CUM
NARDIS, NARDUM ET CROCUM, CALAMUS,
ET CINNAMOMUM CUM OMNIBUS
LIGNIS LIBANI.

Hoc dictum est, ut per aromata sensibilia spiritalem sanctorum præceptorum intelligamus odorem. Fructus pomorum germina sunt sancta justitiæ. *Cypri*, inquit, cum nardis, hoc est, verba redolentia pietate cum nardo fidei. Nardus enim & crocus fides est cum abrenuntiatione mundana, nam remunerantes sæculum comparat croco, qui corpora sua abstinenter conversatione mortificant, & croceo colori consimilant. *Calamus*, inquit, & *cinnamomum cum omnibus lignis Libani*. Hic in istis præcipuis aromatibus, Petrum, Paulumque demonstrat cum

H

omni-

(1) Haud absumptè veteris Auctoris in Dialogo, cui titulus *Philopatris*, §. 43. Christianos dicere homines, αὐτὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς πρὸς τοὺς ἁγίους, & πᾶσι τοῖς ἁγίοις ὡς πρὸς τοὺς ἁγίους.

(2) Petrum & Paulum solummodo nominat tamquam *Sanctorum Coriphæos*, ut verbis utar S. JO: CHRYSOSTOMI in *homil. contra Judos & theatra*, §. 1. *Oper. tom. 6. pag. 273.* Scilicet nam sicut ille potentia, hic scientia ceteros omnes Apostolos antecivit. Porro S. EPIPHANIUS in Panario h. 27. quæ est *Carpo-cryatianorum* §. 6. videtur utrique Apostolo adscribuisse etiam Romanum Episcopatum. Roma, inquit, *primi omnium Petrus & Paulus Apostoli pariter atque Episcopi fuerunt*: quæ quidem sententia cum illa convenit S. IERONIMI, qui lib. 3. *cap. 3.* ait *a gloriosissimis Apostolis Petro & Paulo Ro-*

ma fundatam & constitutam Ecclesiam fuisse. Est autem adnotandum bicipitem igitur esse Ecclesiam, auctis hinc esse dicere nonnullos Heterodoxos homines, & hos inter recentem auctorem JOANNEM RUDOLPHUM KIRKLINGIUM in *Præfatione suarum Exercitationum adversus Dissertatiōes de cultu sanctorum* CL. VINE JO: CHRYSOSTOMI THOMBELLII §. 13. ubi contra me ipsum disputat. Non est homines huius disputationem agere, nec opus est, cum egerint alii luculenter, ita ut mirandum plane foret, KIRKLINGIUM eruditissimum certe virum, tam immane commentum recantare potuisse, nisi prodidisset multis etiam aliis in rebus, abreptam se habere mentem plurimis omnino ridiculis adversus Roman. Ecclesiam præjudiciis. Verum quam male ex ea Sanctorum Patrum loquendi ratione contra singularem Petri primatum argu-

medo.

omnibus fidelibus : ut omnes , qui Christo in baptismo confepulti sunt , unius esse odoris ostendat . Unde etiam significat consequentia sepulturam .

CXIII. MURRHA ET ALOE CUM OMNIBUS PRIMIS UNGUENTIS .

Ac si diceret : corpus Christi , quod sepultum est in murrha & aloë ab optimo consiliatore Joseph . *Cum omnibus* , inquit , *primis unguentis* , hoc est , cum iustis omnibus , qui primo sepulti sunt .

CXV. FONS HORTORUM , PUTEUS AQUÆ VIVÆ , ET IMPETU DESCENDENTIS A LIBANO .

Ipse fons hortorum spiritalis panis , & spiritalis vini , & puteus aquæ vivæ idem ipse est , sicut in Hieremia Propheta increpans Judæos ait : *Dereliquistis me fontem aquæ vivæ* . Deinde adjecit : *& impetu descendens a Libano* . Vere siquidem instar impetus aquæ descendit a generatione Judæorum , qui intelligibilia ligna sunt Libani . *Libanus* enim candor interpretatur ; isti namque circa eum amicitie jurē candidi fuisse noscuntur .

CXVI.

mentari contenderint KESLINGTON aliquē ex uno S. EPIPHANIO nostro constare potest . Nominat ille hoc loci Petrum & Paulum tamquam ceterorum omnium iustorum principes iustos , & in Panario scribit Romæ pariter Episcopos fuisse ; & tamen quid tum ? Arridebat ut parem fuisse in Ecclesia utriusque dignitatem , potestatemque ? Nihil profecto minus . In *Ancorate* funeam Pauli laudem putat , quod *Petrus Apostolorum Princeps* , qui *Regni claves accepit dignus est habitus* , ipsi dexteram dederit : & 5. 9. *Oper. tom. 2. pag. 14.* Petrum inter *Apostolos primum* fuisse profectus , & super eum fuisse fundatam Ecclesiam , neque

fuse , ut ei hæreses , & Hæresichæ prævalcant : huic (nempe Petro) *germanum suum Filium Pater indicat* , & *beatus idcirco dicitur ... sic enim ei , qui inter Apostolos primus esset , consentaneum erat ; solida* , inquam , *illi petra , super quam Ecclesia Dei est fundata* , & porta inferi non prævalerunt illi : Eandem sententiam repetit etiam in Panario h. 59. quæ est *Caitharorum* 5. 7. pag. 50. *Princeps Apostolorum Petrus ... solida petra instar nobis extitit* , cui , velut fundamen- tum e , *Domini fides innuitur* : supra quam Ecclesia modis omnibus extruitur est .

Expellit cum, qui est ab Aquilone secundum Prophetam Joel. c. 2. v. 29.
centem: *Et Aquilonem expellam a vobis.* Advocat autem Au-
rum, qui est aura spiritus Deificus ait Hambacum: *Deus a Li- Hab. c. 1. v. 1.
mo venies. Inspira, inquit, hortum meum:* hortum hic Eccle-
siam debemus accipere. *Et profuant aromata mea:* hoc est, un-
guenta iustitiæ. Denique Ecclesiam invitans descendere Verbum
Alia dicendo subsequitur.

Quem autem dicat fructum ipse significat. IN VULO. NIO
do dixit: *Mens cibis est, ut faciam voluntatem ejus*; INCIPIT CAP. 5.
Quando enim servi illius voluntatem faciunt illius, *visit me.* Jo. 6. 4. v. 34.
eum, ipse satiatur, & poma carpit de virtute iustorum. *visit*

Sepulturam significat cum Prophetiis, quæ in eo prophetizatae sunt.

Ac si diceret , comedi pascha suaviter .

Hoc quod ait, innocentiaꝝ calicem esse cognosce.

H 2

CXXI.

(1) Намъвасумъ Амъванъмъ, помъ-
наиъ Пророчета ваиго дигъзъ Н а в а с у с

(1) HAMBACUM Ἀμβάκωμ, nominatus Propheta vulgo dictus H A B A C U C etiam in antiquissimo Cod. Vat. vers. LXV. Quod vero pertinet ad lectionem Ἰφν.

CXXI. MANDUCATE PROXIMI MEI, ET BIBITE,
ET INEBRIAMINI, FRATRES MEI.

1. ad Corinth.

c. 11. v. 24. &c.

Hic sacramentum paschalis cibi significat, quando dicebat: *Accipite & manducate*, & iterum: *Accipite & bibite*. Aperte verò per ea, quæ sequuntur, ea, quæ prædicta sunt, comprobantur: ait enim.

CXXII. EGO DOMINIO.

Hoc est: mortem, quam pro vobis sustinuit in cruce significans.

CXXIII. COR MEUM VIGILAT.

Idest, infans divinitate devastat.

CXXIV. VOX FRATRUELIS MEI PULSAT
AD JANUAM.

Aperta valde consequentia: post resurrectionem enim januis clausis venit: unde subsequitur.

CXXV. APERI MIHI SOROR MEA, PROXIMA MEA.

Hic Thomam vocat, & incredulam ejus animam, & dicit: *Aperi mihi*; quatenus aperiret cor proprium, & satisfactionem resurrectionis exciperet.

CXXVI. COLUMBA MEA, PERFECTA MEA.

Columbam eam vocat propter simplicitatem: perfectam verò propter fidei confessionem: quando enim Thomas credit, tunc ait: *Dominus meus*, & *Deus meus*.

CXXVII.

sententia HARABUC, seu HARBACUM, legitur sic etiam apud S. AMBROSIUM in lib. de Noe & Arca cap. 15. Oper. tom. 1. col. 249. & apud S. GREGORIUM Magnum

Moralium lib. 33. c. 1. Oper. t. 3. col. 1075. & in expositione in Cantica Cantie, dummodo S. Gregorius opus illa sit, in proemio cap. 5. Oper. tom. 4. col. 390.

CXXVII. CAPUT MEUM PLENUM EST RORE,
ET CRINES MEI GUTTIS NOCTIS.

Et nunc resurrectionem nocte factam esse significavit,
quando ros descendere consuevit.

CXXVIII. EXUI ME TUNICA MEA, QUO-
MODO INDUAR EA?

Hoc est, exiit se Adam, suafus a serpente, mandato. Mandatum enim est tunica. Denique, postquam comederunt, confundebantur in invicem se videntes, cum primitus verecundiam non haberent, mandati quippe tunica tegebantur: cum mandato enim corpus pariter amiserunt. Mors enim post commessionem eis illata est. Quoniam igitur de resurrectione erat sermo, perempta mortis causa, resurgens Dominus, & sponsam velut a mortuis resuscitans dicit: *Aperi mihi, soror mea, proxima mea*: illa autem, quod venerat, ingemiscens dicit: *Exui me tu- venerat. nica mea, quomodo induar ea?* Hoc est, de corpore significat anima.

CXXVIII. LAVI PEDES MEOS, QUOMODO
INQUINABO EOS?

Ac si diceret: qui moritur justificatur a peccato. Metuo namque iterum vel resurgere, ne forte in his contingat me rursus incedere, & pedes meos iterum inquinare. Est autem adhuc & ad Thomam iste sermo; nam licet propter utilitatem multiplicetur expositio, tamen consequentiae congruentia in Thomam esse cognoscitur.

CXXX. FRATRUELIS MEUS MISIT MANUM
SUAM PER FORAMEN, ET VENTER
MEUS TURBATUS EST AD ILLUM.

Cum diceret Iesus Thomæ: *Veni mitte manum tuam in Jo. 6. 20. v. 27. latius*

latus meum, & digitos tuos in figuram clavorum. Quando autem hoc fecit eique satisfactum est, tunc dicit Thomas: *Venter meus turbatus est*, quasi propter resurrectionis insigne miraculum. Consequentia vero ea, quæ sunt prædicta, confirmant.

XXXI. SURREXI EGO APERIRE FRATRU-
MEO : MANUS MEÆ STILLAVERUNT
MURRHAM : DIGITI MEI MURRHA
P L E N I .

Et isti sermones Thomæ sunt. Manibus siquidem latus Christi Jesu contingens, recte dicit: *Manus murrha plenas, & digitos.* Non tamen aliam murrham dicit, quam illam, quæ est confespulta Jesu. Mirabiliter autem & in hoc ostendit, quia illud corpus, quod sepultum est, illud denuo resurrexit: propterea murrham sepulturæ inspiravit, quam fudit Joseph ab Arimatia Jesu, unde dicit:

CXXXII. IN MANIBUS CLUSURÆ : APERUI
EGO FRATRU-ELI ME-O.

Dum sponsæ siquidem per incredulitatem Thomæ fuisset resurrectionis fide satisfactum, dicit: *In manibus clusuræ: aperui ego fratru-eli meo.* Hoc est, per Thomam, qui prius incredulitate clauferat, cum ei denuo fide satisfactum fuisset; vere siquidem illius utilis incredulitas perfectam præbuit satisfactionem resurrectionis sponsæ: ostendit enim nobis, per figuram clavorum & murrham, integram, & indubitatam resurrectionem a mortuis.

CXXXIII. FRATRU-ELIS MEUS TRANSIVIT,
ANIMA MEA EXIVIT IN VERBO EJUS.

Transivit ex inferno per mundum ad cælum. *Anima mea,* inquit, *in verbo ejus exivit*, rursus hoc sponsa per filios suos mar-

(1) Adhuc id contra Origenianos egre-
gie S. EPIPHANIUS h. 64. quæ est *Origenia-*
norum 5. 67. *Oper. tom. 1. pag. 398.* & in
Anacratio 5. 89. l. 2. p. 92. V. etiam 2. 1 p. 49.

IN CANTICA CANTICORUM 63

martyres dicit. *In verbo vero ejus quod ait, illud Dominicum* *Matth. cap. 10. v. 28.*
est: *Nolite, inquit, timere ab his, qui occidunt corpus; animam*
verò occidere non possunt, & iterum: Quicumque perdis animam *Jo. 6. 10. v. 51.*
suam propter me in vitam æternam servabit eam.

CXXXIII. QUÆSIVI EUM, ET NON INVENI EUM.

Revera quæsit Ecclesia pacem in tempore temptationis
sue: sed non fuit opportunum. Tunc enim vere fideles per
probationem temptationum clariores ostendebantur: unde
dicit:

CXXXV. VOCAVI EUM ET NON OBAUDIVIT ME: PERCUSSE RUNT CUSTODES CIRCUMEUNTES CIVITATEM: PERCUSSE RUNT ME: VULNERAVERUNT ME.

Custodes hic intellige aperte spiritales Prophetas, & A-
postolos, qui invenientes sanctam sponsam percusserunt eam,
non ut perimerent, sed ut potius emendarent. Percussit
eam Paulus dicens: *Mortificate membra vestra, quæ in terra* *Ad Coloss. c. 3. v. 5.*
sunt. Percussit eam Johannes dicens: *Ipse animam suam posuit*
pro nobis, & nos debemus animas nostras pro fratribus nostris po- *1. Joan. c. 3. v. 16.*
nere. Et Propheta quidem in Regalibus adstanti dixit: *percutite*
me: ille autem noluit, & dixit ei Propheta: *Eo quod non audi-* *1. Reg. cap. 20. v. 15. 16.*
sti me egredietur leo de silva, & comedet te. Quia enim spiri-
talis erat præfigurata percussio, non ad peremptionem animæ
fuit, sed ad salutem, eo quod pro Deo passi sunt. Unde & Pro-
phetica sententia suscepit terminum. Si quis ergo accedat di-
cens: mone me: dicit tibi, *percutite me*, ut carnem ejus per-
monita tua mortifices. Et iterum alibi dicit: *Percute me: &*
vulneravit eam: & per illud vulnus prophetia consummabatur.
Meliora sunt, inquit, *vulnera amici,* quam spontanea oscula
inimici. An non attendis vulnera, quæ fiunt his, qui hodie qui-
dem in multis epulis, & mollibus vestimentis, & in regalibus
honorantur, cras vero propter fidem, quæ ad Deum est, corpus
suum spiritali conversatione mortificant, jejuniis, terrenisque cu-
bili-

bilibus ⁊ vere siquidem hæc vulnera caelestem talibu s provident vitam. Vulnerata est ergo sponsa per Sanctos martyres, & per Paulum dicentem : *Ego stigmata Domini nostri Jesu Christi in corpore meo porto*. Deinde subsequitur.

Ad Gal. cap. 6.
v. 17.

CXXXVI. TULERUNT PALLIUM MEUM A ME
CUSTODES MURORUM.

Pallium est, quod Græce *maforium* ⁊ appellatur. Vulnerata ergo sponsa per proprios filios fiducialiter agit circa sponsum, & sublato velamine, detecto vultu, dicit : *Gloriam meam velus in speculo contemplantur*. Prædicti siquidem custodes velamen ignorantie ab ea tulerunt, de quibus & Hesaias dicit : *Et in muris tuis, Hierusalem, constitui custodes, qui tota die & tota nocte usque ad finem non tacebunt Domini memoriam habentes*.

Is. c. 62. v. 6.

CXXXVII. ADJURAVI VOS FILIÆ HIERUSALEM
IN VIRTUTIBUS, ET IN VIRIBUS AGRI SI
INVENIATIS FRATRUELEM MEUM,
QUI NUNTIETIS EI QUIA
VULNERATA CARITATIS
SUM EGO.

Fiduciam habet in propriis filiis bona, & sancta mater Ecclesia : hoc est, in Sanctis martyribus, per quos percussa est ; & dicit Apostolis, atque Prophetis : *Annuntiate ei, quia vulnerata caritatis sum ego*. Illi verò rursus interrogant eam.

CXXXVIII. QUI FRATRUELIS TUUS A FRATRUELI
O SPECIOSA INTER MULIERES ?

Ac si diceret, quid sponsum, qui processit secundum carnem ex Israelitico populo ⁊ Speciosam autem eam inter mulieres dicit, quia hæc speciosa est inter omnes tribus Israel. Illæ enim omnes

(1) Capitis mulierum operimentum, atque ornamentum dictum est *μαφόριον* *maforium*, nec non *μαφοριον*, *mafortune*, *mafortune*. Quæ de eo disputari possent

facile est invenire apud SOCRUM, PRISCUM, DOCAZORUM exquisitissimos lexicographos, quos consulere juvat, expilare autem putidum est.

IN CANTICA CANTICORUM. 65

omnes fornicatæ sunt, caelestem relinquentes sponsum: hæc autem conjuncta ei insolubilem copulam in perpetuum habebit ad eum.

CXXXVIII. QUID FRATRUELIS TUUS FRATRUELIS, QUIA SIC ADJURASTI NOS.

Jusjurandum ejus in virtutibus & in viribus agri fuit, hoc est, in signis, quæ fecit Jesus, velut in agro, in mundo; ager enim est mundus secundum Dominum. Respondit itaque eis sponsa significans sui fratruelis speciem, & dicit: Matth. c. 13.

CXL. FRATRUELIS MEUS CANDIDUS ET RUBICUNDUS.

Candidus eo quod peccatum non habuit: *peccatum enim non fecit*. Rubicundus autem eo quod sanguis ejus effusus sit, 1. Petr. cap. 2. v. 22. propterea rubicundus.

CXLI. ELECTUS EX MULTIS MILIBUS.

Hic iterum de corpore dicit, quod participatus est ex Virgine Maria: electum autem a multis milibus, non solum hominum dicit, sed etiam Angelorum & Archangelorum.

CXLII. CAPUT EJUS AUREUM CÆPHAZ. Kαφαζ.

Hic caput humanæ figuræ Patriarchas determinat, qui instar auri purgati clari sunt facti per fidem, quæ ad Deum est: *Cæphaz* autem dixit propter fortitudinem, nam *Cæphaz* interpretatur *petra*.

CXLIII. CRINES EJUS ABJECTI, NIGRI SICUT CORVUS.

Crines ejus dicit omnes, qui in Dei iustitia & sanctitate constituti sunt, idest, Apostolos & Martyres; quia enim adfirmantur capiti Patriarchæ eo quod ab eis ipse processerit secundum

dum carnem, competenter Apostolos erinibus comparat. Ab-
jectos autem eos dicit, quoniam flagellati in persecutionibus
agebantur a locis ad locum, & a civitatibus ad civitates tran-
seuntes; ait enim eis: *Si vos persecuti fuerint in hac civitate*

*Matth. cap. 23.
v. 10.*

fugite in aliam. Nigros autem dicit eos, quod affligeretur hic
vita eorum. Corvos autem dicendo securam cibi eorum de-
nuntiat actionem, quia corvus Sancto Heliae ministrasse co-
gnoscitur.

3. Reg. c. 17.

CXLIII. OCULI EJUS SICUT COLUMBÆ.

Oculi siquidem Unigeniti, columbæ adsimilati sunt, qui
in ecclesiis ordinati sunt, Sacerdotes, quibus etiam donum san-
cti lavacri commissum est. Virtus enim Sancti Spiritus colum-
bæ, secundum Evangelium, comparatur.

*Matth. cap. 3.
v. 16.*

CXLV. SUPER PLENITUDINES AQUARUM.

Vides quemadmodum consequenter ea, quæ prædicta
sunt, comprobantur. Super plenitudinem enim aquarum dicit:
hoc est, super plenitudinem sancti lavacri, quod per Sacerdo-
tes tribuitur, & ut apertius hoc intelligatur, rursus infert, &
dicit.

CXLVI. LOTÆ IN LACTE. SEDENTES SUPER PLENITUDINES AQUARUM.

Quod ait *in lacte*, innocentia probatur significare candore-
rem. *Super plenitudines*, id est, super Legis desideratas observa-
tiones; *plenitudo enim Legis est caritas*. Sacerdotes igitur ocu-
li sunt. Isti autem per virtutem sancti Spiritus super ple-
nitudines sedent sanctarum Ecclesiarum.

*Ad Rom. c. 13.
v. 10.*

CXLVII. MAXILLÆ EJUS SICUT PHIALÆ AROMA- TIS GERMINANTIS UNGUENTA.

Maxillas dicit duo Testamenta, quæ unguento fidei odorem
suavitatis inspirant; germinant autem & unguenta phialæ, id est,
sancta

IN CANTICA CANTICORUM. 67

sancta Evangelia ex confectione Prophetarum & Legis, quibus unguentis utentes odorem naribus ingerunt, quatenus factorem sceleratorum respuant peccatorum.

CXLVIII. LABIA EJUS LILIA DESTILLANTIA MURRHAM PLENAM.

Hic doctos viros, quibus doctrina injuncta videtur, *labia ejus* appellat propter eorum monitionem. *Lilia* vero eos dicit propter munditiam. *Destillant* autem labia murrham, quando ornant Ecclesiam ex oblata. Magis murrha, & de ejus pretiosissima sepultura.

CXLVIII. MANUS EJUS TOR. PLENÆ THARSISILES, AUREÆ,

Clare iam & satis aperte scriptura divina clav.
Domini positionem exponit. Quando extendit manus Crucis
ce Dominus, tunc tornatiles factæ sunt clavis. *Aureæ* ru-
propter hoc quod sine peccato fuerunt: *plenæ* vero *tharsis* Gen-
tilium conversionem prophetice declaravit; *tharsis* enim in-
terpretatur conversio; sic enim, Christo extendente manus in
Cruce, sancta hæc Ecclesia ex Gentibus est conversa ad sponsum *Psal. 96. v.*
dicens: *In protectione alarum tuarum sperabo*, & iterum: *In* *Psal. 146. v. 9.*
umbra alarum tuarum protege me.

CL. VENTER EJUS BUXIS EBURNEA SUPER LAPIDEM SAPPHIRUM.

Ventrem ejus chorum Sanctorum appellat: eburneum au-
tem eum dicit, sicut elephantinam buxidem, eo quod sorditiem
non recipiat. In hoc ebore codicelli scribuntur, non admi-
nistrationis terrenæ, sed cælestis imperii. *Super lapidem* au-
tem *sapphirum* eum dicit, quoniam supernus sapphirus ad se-
metipsum trahit. Sic ergo & Sanctorum chorus appropinquan-
tes sibi per fidem & justitiam haurit ad cælos.

CLL TIBIÆ PEDUM EJUS COLUMNÆ
MARMOREÆ.

Tibiæ pedum corpus omne supportant: sicut & Apostoli columnarum instar portare probantur ecclesiam: *Marmorea* vero dicuntur propter fortitudinem atque soliditatem, sicut & Paulus ait: *Jacobus & Cæphas* qui videbantur columna esse.

*Ad Gal. cap. 2.
v. 9.*

CLII. FUNDATÆ SUPP^{ra} BASES ARGENTÆAS.

Hoc est super Dei: fundata, quæ argenti similitudine purissimæ esse noscitur.

CLIII SPECIES EJUS LIBANUS, ELECTUS
UT CEDRI.

*v. Pet.
v.*

Ipsum iterum Deum Verbum factum hominem dicit, & speciem ejus similem veteribus iustis insinuat: perfectus enim & in nullo mutatus est, verumtamen præter peccatum; peccatum enim non fecit, nec inveniens est dolus in ore ejus.

CLIIII GUTTUR EJUS DULCEDO, ET TOTUS
CONCUPISCENTIA.

*Matth. cap. 22.
v. 28.*

Matth. p. v. 1.

Considera jam ex Scripturis divinis, quæ sit ejus clementia, quando ab ejus gutture, idest ex uno membro, dulcia verba proferuntur, non enim cunctas ejus suavitates intelligere prævalemus. Guttur ejus dulcedo, dum dicat: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam*. Guttur ejus dulcedo cum diceret: *Confide filia, remittantur tibi peccata tua*. Guttur ejus dulcedo quando dicebat: *Surge, tolle*

(1) Nota quod supra ad v. 28. notavi idem locum adferre deest nomen *Cephas*, modo vero dicit, certe, ut arbitror, descriptoris incuria, nomen *Joannis*. Præterea animadvertas oportet in hoc Ep. ad Galatas loco

esse quendam Græcæ exemplar, quæ habent nomen *Petrus*, pro nomine *Cephas*. S. EPIPHANIUS tamen nomen *Cephas* in eo retinere etiam in *Panario* h. 30. §. 25. Consul: quæ adnotavimus p. 23. n. 2.

IN CANTICA CANTICORUM. 69

le lectum tuum, & ambula. Guttur ejus dulcedo cum leproso diceret: *Volo, mundare.* Guttur ejus dulcedo cum diceret habenti profluvium sanguinis: *Filia, fides tua te salvam fecit.* Guttur ejus dulcedo in eo quod dictum est: *Sic dilexit Deus mundum, ut Filium suum unigenitum daret pro nobis, ut omnis, qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam aeternam.* Guttur ejus dulcedo quando clamat Lazarum a sepulchro dicens: *Veni foras.* Guttur ejus dulcedo & totus concupiscentia, ait enim discipulis suis: *Concupiscentia concupivi hoc pascha manducare vobiscum.*

*Marc. c. 11. v. 9.
Matth. 8. v. 3.
Matth. cap. 9. v. 12.
Joan. c. 3. v. 16.
Joan. cap. 11. v. 43.
Luc. c. 2. v. 15.*

CLV. HIC FRATRUELIS MEUS, HIC PROXIMUS MEUS, FILIÆ HIERUSALEM.

Fratrueles eo quod de Patriarcharum genealogia veniret: *proximus* autem quoniam de caelo descendit, & ad eam adpropinquavit. Sed hic jam, cum indicasset filiabus Hierusalem omnia signa sponsi, respondent ei, & dicunt.

CLVI. QUO ABIIT FRATRUELIS TUUS, O SPECIOSA INTER MULIERES? QUO RESPEXIT FRATRUELIS TUUS? ET QUÆREMUS EUM TECUM.

Docet autem, hoc est, speciosa inter mulieres, quo modo oporteat quæri caelestem sponsum, ait enim: *Quærite per scripturas Dominum omnes humiles terra, & in operatione judicii facite justitiam:* ait enim sponsa: sic cum pro me quærite; tamen & quo abiit non vos celabo, filiæ Hierusalem.

CLVII. FRATRUELIS MEUS DESCENDIT IN HORTUM SUUM IN PHIALAS AROMATIS.

Hic descensum Domini ad infernum dicit, sicut ipsa consequentia designatur: *phialas* enim *aromatis* antiquos justos appellat, Abraham, Isaac, Jacob, Danihel, David, Samuel, Heliseum; isti enim omnes phialæ sunt justitias virtutum suarum aromatibus spirantes. Quia vero in infernum descendens in hortum abiit ipse Dominus testificatur cum dicit

*IN YERO. MIC
34-3737 CAP. 6.*

Luc. 23. v. 43.

La-

Larroni: *Hodie mecum eris in paradiso*¹, græce enim hortus *Capitulum* *paradisus* appellatur.

CLVIII. PASCERE IN HORTIS, ET COLLIGERE LILIA.

Pascere in hortis ac si diceret: per diversas Ecclesias. Nisi enim prius in unum hortum descendisset, & mortis aculeos contrivisset, in multis hortis nequaquam pavisset: hoc est, in ecclesiis per loca diversa fundatis, de quibus & lilia colligit, hoc est, Sanctorum actus, ubi & rationales pascuntur oves; deinde sequenter ait.

CLVIII. EGO FRATRUELI MEO, ET FRATRUELIS MEUS MIHI.

Ac si diceret: ego illi actus iustitiæ, & ille mihi virtutem mercedis, ait enim: *Ecce merces ante faciem ejus, & opus* *11. c. 40. v. 10.* *coram eo.*

CLX. QUI PASCIT INTER LILIA.

Hoc est, in splendore Sanctorum; sed repente Christus, cum vocaretur, exaudiens, & exultans dicit ad eam.

CLXI. SPECIOSA ES PROXIMA MEA TAMQUAM COMPLACENS, FORMOSA UT HIERUSALEM.

Vere complacere fecisti, Domine, terram tuam. Unde & *Luc. c. 2. v. 14.* Sancti Angeli dicunt. *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Complacentia vero est quando quis voluntarie quicquam facit: sicut alibi Scriptura testatur: *Voluntarie benedicite Dominum*, & iterum: *Voluntarie sacrificabo tibi, Domine.* Ut ergo monstraret spontaneam sponsæ voluntatem ait: *Speciosa proxima mea sicut complacens*: ac si diceret: Spontanea voluntate. Formosa, *sicut Hierusalem*, hoc est,

(1) Eodem plane modo hunc locum ex *secundit Fratruelis meus in hortum suum.*
cap. 23. Evangelii secundum Lucam cum
hoc versibus *Cantici Canticorum*: De- *comparat S. EPIPHANIUS, in Ancorato*
5. 54. tom. 3. pag. 58.

IN CANTICA CANTICORUM. 71

est, cælestis civitas, quoniam accessisti cum tuis nutrimentis ad montem Sion, & civitatem Dei vivi Hierusalem cælestem.

CLXII. STUPOR, UT ORDINATÆ.

Stupor est utique vere dum conspiciuntur in ipsum, idest, animæ Sanctorum, quæ Deo fide conjunctæ sunt, de quibus dictum est : *Et crediderunt quicumque trans præordinati in vitam æternam.* Ad. c. 13. v. 48.

CLXIII. CONVERTE OCULOS TUOS CONTRA ME, QUONIAM IPSI SUSCITAVERUNT ME.

Ac si diceret sponsus sponse : quia jam coram me es, averte oculos tuos a priori conversione tua, meas custodiant vias, & in me semper attendant oculi cordis tui, quoniam ipsi suscitaverunt me, hoc est, ad amorem tuæ pulchritudinis transtulerunt.

CLXIII. CAPILLATURA TUA SICUT GREGES CAPRARUM, QUÆ REVELATÆ SUNT DE GALAAT.

Multitudinem hic dicit populorum, qui ante fidem equidem assimilantur gregi caprarum, post fidem vero ascendent de Galaat, hoc est de habitatione martyrii. Hæc est enim interpretatio *Galaat*.

CLXV. DENTES TUI SICUT GREGES DETONSARUM.

Dentes ejus sunt, qui mysticum panem edant : detonsos autem eos dicit, eo quod exuerint se *vetere homine cum afflictibus & concupiscentiis suis* in lavacro regenerationis ; unde consequenter eos dicit. Ad Gal. 6. v. 9. &c.

CLXVI.

CLXVI. QUÆ ASCENDERUNT DE LAVACRO
OMNES GEMELLOS HABENTES, ET IN-
FECUNDA NON EST IN EIS.

Sic enim geminata animæ ascendunt de sacro lavacro, quoniam solæ descendentes cum Sancto Spiritu simul ascendant. *Infecunda*, inquit, *non est in eis*, hoc est, quia omnia mandata pariunt & quodquod bonitatis est opus.

CLXVII. SICUT RESTIS COCCINEA LABIA TUA.

Pœnitentiam ejus laudat, per quam salutem a Deo promeruit, sicut & Raab meretrix, quæ per coccineam restem, quam appendit per fenestram, legitur esse salvata.

CLXVIII. ET LOQUELA TUA SPECIOSA.

Fidem hic dicit, quàm loquendo pronuntiavit per Petrum dicens: *Tu es Christus filius Dei vivi*; hanc ergo loquelam laudat.

CLXVIII. TAMQUAM CORTEX MALAGRANATI GENÆ TUÆ.

Hoc ait propter similitudinem coloris sanguinis Christi.

CLXX. EXTRA TACITURNITATEM TUAM.

Hic enim taciturnitatem aliam pulchritudinem esse definit, tacet enim ab indecoris verbis, & clamat in Christi confessione. Recte ergo mirabilis est apud sponsum etiam cum tacere videatur.

CLXXI. SEXAGINTA SUNT REGINÆ, ET OCTOGINTA CONCUBINÆ, ET ADULESCENTULÆ, QUARUM NON EST NUMERUS.

Sexaginta dicit *reginas*, hoc est, animas sexaginta potentium¹, quæ sunt in circuitu lecti Salomonis; *Octoginta vero concubinas*, idest, animas Prophetarum, qui non aperte prophetaverunt, sicut Helias, & Hefaias, & Hieremias, & Ezechiel, Danihel, David, Helifeus, & duodecim: sed quicumque in Regum libris per *transitum* leguntur fuisse Prophetæ, istos arbitror dici, *concubinas*. Adulescentulæ autem innumerae sunt iustorum animæ, de quibus & David dicit: *Dinnerabo eos, & super avenam maris multiplicabuntur*. Omnibus ergo in ipsum collectis dicit: *Una est columba mea, perfecta mea*: in sancta enim Ecclesia ipsius omnes perfecti fiunt; fides enim columba est non sensibilis, sed intelligibilis, quoniam illius, quæ Jordane apparuit, simplicitate vestitur².

Psalm. 132, v. 10.

Matth. cap. 13, v. 16.

CLXXII. UNA EST MATRI SUÆ: ELECTA EST GENITRICI SUÆ.

Idest, cælesti sapientie una est catholica Ecclesia: electa autem vere dum regenerationis lavacro renata est.

CLXXIII. VIDERUNT AUTEM EAM FILIÆ, BEATAM DICUNT EAM REGINÆ, ET CONCUBINÆ LAUDABUNT EAM.

Idest, Sanctorum, qui prædicti sunt, animæ, per inhabitantem in eis Sanctum Spiritum, viderunt eam olim. Vidit eam Moyses in monte: vidit eam Hefaias aliquando tamquam desolatam; vidit eam Zacharias: vidit eam David, &

K

dixit:

(1) Vide quæ Auctor supra commentatus est ad v. LXXXI.

(2) Non est silentio prætermittendum aliam hanc versiculæ Cantici Canticorum explicationem dedisse S. EPIPHANIUM in

Panario, nempe sub hæreseum LXXX. descriptioni accommodatam. V. h. 33. §. 3. tom. 1. pag. 261. & in *Expositione Fidei* §. 3. & c. pag. 1089. & c.

Pfal. 31. v. 13. dixit : *Annuntiabitur Domino generatio ventura* : vidit Salomon ex tunc ædificatam : viderunt eam omnes iusti spiritalibus oculis , & beatam dixerunt eam , & superlaudaverunt eam ; audierunt enim sponso dicente : *tota speciosa es, & macula non est in te* ; unde & admirantes eam dicunt .

CLXXIII. QUÆ EST ISTA QUÆ PROSPICIT SICUT DILUCULUM .

Diluculum enim effulgit & ex tenebris , sicut etiam ista ab intelligibilibus idololatriæ tenebris exorta est, unde in Hefaiâ dicit sponsum : *Ex nocte surgit diluculo Spiritus meus ad te* .
11. cap. 36. v. 9. *Deus , quoniam lumen est præcepta tua .*

CLXXV. SPECIOSA SICUT LUNA , ELECTA UT SOL .

Lunæ autem Ecclesia prophetice comparatur , eo quod perveniat ad temptationes, & renovetur denuo cum temptationes evincit . Non autem in hoc solummodo , sed etiam eo quod perveniat usque ad mortem , & renovetur sicut sol : hoc est , propter immensam fidei lucem , & quia iustitiæ sol formavit semetipsum in ejus filiis , sicut amicus sponsi Paulus dicit :
Ad Gal. cap. 4. *Quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis .*
v. 19.

CLXXVI. STUPOR UT ORDINATÆ .

Hunc stuporem dicit propter signa , quæ faciebant ejus Apostoli ; vere enim stupuerunt populi , quando viderunt clodum a nativitate exilientem , & Dorcadam a mortuis resurgentem , & infirmos umbram Petri salvantem . Hæc aspicientes stupuerunt , & crediderunt quotquot erant præordinati in vitam æternam . Deinceps sponso ait .

CLXXVII. IN HORTUM NUCIS DESCENDI
VIDERE IN GENERATIONE
TORRENTIS.

Hortum nucis recte quilibet dicit Hierusalem, quoniam virga Aaron ibidem germinavit¹. Nux germinans in generatione, illequit, torrentis, idest in tempore passionis, de quo torrentes dicit David: *Torrentem pertransiit anima nostra.* Psalm. 123. v. 5.

CLXXVIII. VIDERE SI FLORUISSET VINEA.

Vinea vero dicitur populus. *Vinea*, illequit, boni palmitis Hierusalem; & alibi: *Vineam ex Aegypto transiisti.* Descendit autem videre generationem, hoc est, quantum. Dominus misit filium suum, ut acciperet de fructu vineæ: illi autem eicientes eum extra vineam occiderunt eum, idest extra Hierusalem crucifixerunt Christum. Matth. 23. 31.

CLXXVIII. FLORUERUNT MALAGRANATA.

Res valde mirabilis: descendit enim videre si floruisset vinea, & dicit: *Floruerunt malagranata.* Quæ est hæc consequentia? Sed si spiritaliter intelligamus, dispensationem videbimus, quoniam ex vineis fructum non fecerunt, sed potius secundum Hesaiam, spinæ germinaverunt, ex quibus coronaverunt Dominum: propterea malagranata floruerunt, hoc est, per loca singulæ Ecclesiæ constitutæ sunt. Sicut enim malagranata flavum colorem habentia & saporem vini innumera grana intra semetipsa concludunt, sic & Ecclesiæ per Christi flavescunt sanguinem, & iterum per eundem spiritale vinum possident, & multorum hominum gentes ad instar malagranati intra semetipsas recondunt simul & alunt. De cetero, exultans sponsa cum descendisset, sponsus ait.

K 2

CLXXX.

(1) Virga Aaron germinans est hic Sango EPIMANUS J. Ch. ex mortuis resurgens in vicinis Jerusalem. Similitudinis ra-

tionem vide apud S. GREGORIUM MORAL. lib. 14. NUM. 48.

CLXXX. ILLIC DABO UBERA MEA TIBI.

Cum dicit *illuc*, designat Ecclesias, quæ populum inftar malagranati continent, atque florent. Ubera vero sua definit duo Testamenta. Hæc autem ubera sponsi sunt sicut ipsa dicebat: *bona ubera tua super vinum*. Dedit autem sponsæ propriæ, ut per ea filios lactaret Ecclesiæ. Quando ergo dicit *sponsa, dabo ubera mea tibi*, commemorat omnia in Ecclesiâ permanens omne mandatum, quod per uirum a didicit, offerre promittit sponso. Ita rursus ipsa sponsa dicit.

CLXXXI. POSUIT ME CURRUS AMINADAB.

Aminadab interpretatur patris bona voluntas. Patris igitur bona voluntas posuit Ecclesiam in Evangeliorum currus: qui verò illis ascendit cælestem adorabit sine dubio Patrem.

CLXXXII. CONVERTERE CONVERTERE
SALAMITIS.

Salamitis dicitur, quæ testificatur in aqua. Quoniam igitur hæc in aqua lavacri testificatur se credere in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, ideo eam Salamitidem vocant omnes Sancti. Quod autem secundo dicunt *convertere, convertere*, hoc ostendunt, quia non solum ex Gentibus, sed etiam ex Judæis colligitur; & ut non solum ore, sed etiam corde se credere fateatur, inquit.

CLXXXIII.

(1) Sic Codex. Veteres Codices adnotant MARTIANUS in sua Opusculi Sancti HARRONYMI editione, necnon editiones Sixtinae aliique complures habent *Sunamitis*, ut legitur etiam in libris Liturgicis. At secundum textum Hebraicum po-

tior lectio est *Sulamitis*, & quoniam hoc nomen ex Salomonis nomine exoriri aliquid visum est, ita ut significet *Sponsa Salomonis*, haud mirum est, quod noster Codex non habeat *Sunamitis*, aut *Sulamitis*, sed *Salamitis*.

CLXXXIII. CONVERTERE, ET VIDEBIMUS
IN TE.

Ac si diceret, convertere a fornicatione in castitatem : ab ira in mansuetudinem : a furore in mitigationem : a multis Diis ad unius Dei cognitionem, & videbimus in te Christum.

CLXXXIII. QUID VIDETIS IN SALAMITIDE?

Hic sermo sponsi mihi esse videtur ; quia enim San-
clorum chorus dicebat : *Convertere & videbimus in te* : IN VULG. HIC INQUIRIT CAP. 7.
ipse Dominus dicit : *Quid videtis in Salamiside ?* Deinde re-
spondent illi quod in psalms dictum est : *Quia apud te est fons* ps. 35. v. 10.
vita, & in lumine tuo videbimus lumen.

CLXXXV. QUÆ VENIT TAMQUAM
CHORI CASTRORUM.

Post baptisina enim, velut chori castrorum sunt. Sicut Angeli enim Dei ita constituuntur nuper baptizati propter munditiam ; quia enim Dei castrum Angelis plenum est, Jacob patriarcha testatur : cum enim Angelis occurrisset dicebat : *Hoc castrum Dei est.* Genes. c. 28.

CLXXXVI. QUID SPECIOSI FACTI SUNT
GRESSUS TUI IN CALCIAMENTIS
FILII AMINADAB.

Admiratur enim etiam indumenta filiarum, quæ Patri com-
placuit. De his autem indumentis dicit & Paulus exhortando
filios Ecclesiæ : *Calciantes pedes in præparatione Evangelii* Ad Ephes. c. 6. v. 15.
pacis ; miratur autem & gressus ejus, qui sunt Apostoli, ait
enim : *Speciosi pedes evangelizantur pacem.* Ad Rom. c. 10. v. 15.

CLXXXVII.

CLXXXVII. MODULI FEMORUM TUORUM
SIMILES REDIMICULIS, OPERE
MANUUM ARTIFICIS.

Hic pudicitiam ejus laudat Scriptura dicens: *Moduli femorum tuorum similes redimiculis*. Et unde ei sunt hæc ministrata? Significat dicens, quia non aliunde nisi *ab opere manuum artificis*, qui fabricavit cælum & terram & omnia, quæ in eis sunt.

CLXXXVIII. UMBILICUS TUUS CRATER
TORNATILIS NON DEFICIENS MIXTO.

Jam mihi videtur dignitates inspirare sacerdotales. Cum enim dicit *umbilicus tuus crater tornatilis non deficiens mixto*, ostendit illos, quia numquam perennis fontis fructiferæque vineæ mixtione deficiunt: tornatilem verò craterem hunc dicit, quoniam instar artificum pincernarum Sacerdotes inculpabiles existentes ad miscendum poculum consecrantur, secundum Apostolum dicentem: *Probentur & sic ministrent*.

1. ad Timoth.
c. i. v. 10.

CLXXXVIII. VENTER TUUS ACERVUS
FRUMENTI SEPTUS LILIIS.

Ventrem ejus dicit magnam hominum Dei multitudinem; quoniam frumenti similitudine populus velut acervus congeritur. Septum verò illum dicit in liliis, eo quod in divino suavitatis eloquio undique velut circumseptus maceria custoditur.

CXC CERVIX TUA, UT TURRIS EBURNEA.

Cervicem denuo dicit mundissimum Diaconorum officium, quia enim caput Ecclesiæ Christus est, isti verò & corpus & sanguinem baptizant, recte capitis Ecclesiæ, idest Christi cervix esse dicuntur. *Sicut turris* autem ait, quoniam eos,
qui

IN CANTICA CANTICORUM. 79

qui refugiunt ad Ecclesiam, muniunt velut in turre cauti-
 llima, sicut scriptum est: *Turris fortitudinis a facie inimici*. E-
 burnea verò eo quod nullam recipiat immunditiam, sicut & San-
 ctus Paulus ait: *Diaconos similiter honestos, non bilingues, non*
vino multo deditos, adscendentes mysterium ex munda conscien-
tia, quoniam qui bene ministrant, gradum sibi bonum possunt
acquirere inculpabiliter caput Ecclesiæ sustententes.

Pf. 66. v. 4.

*1. ad Rom. c. 1.
v. 8. 9.*

CXCI. OCULI TUI SICUT STAGNA IN ESEBON IN PORTIS FILIÆ MULTORUM.

Esebon interpretatur cogitationes; ubi enim conscientia
 puritas, illic cogitationum est æquitas. Quia enim ex cordis
 obtutu solummodo interiores sunt oculi, qui non solum visibi-
 lia, sed etiam intelligibilia contemplantur, isti, velut stagna,
 repleti ex intelligentia scripturarum, semper emanant. Facili
 sunt autem velut stagna eo quod sapientum cordibus dilaten-
 tur: ait enim: *Scientia sapientis sicut diluvium redundavit*.
In portis, inquit, filia multorum, quoniam filia multarum gen-
tium Ecclesia facta est, & ex centum viginti, qui ex ipsis duo-
decim tribubus erant, sicut & in Hefaiâ dicit: Venient alieni-
genæ, qui pascant oves tuas, & alienigenæ, qui arent & co-
lant vineam.

Ecd. c. 21. v. 26.

Is. c. 61. v. 5.

CXCII. NARES TUI SICUT TURRIS LIBANI PROSPICIENTES FACIEM DAMASCI.

Nares sponse tropice Sanctum Paulum designant Aposto-
 lum, quoniam duorum Testamentorum respiramenta ipse ei
 contra dicit. Nares enim duobus ribulis spiritum adtrahentibus
 vitam largire probantur hominibus; similiter & Sanctus Apo-
 stolus tamquam duobus naribus, veteri novoque Testamento
 universum orbem terrarum quodammodo vivificare dignoscitur.
 Turris etiam Libani dicitur iste: Libanus enim, sicut præ-
 dictum est, candor interpretatur; quicumque enim Sancto
 sunt candidati lavacro, protectione Apostolica custoditi mu-
 nus aternæ festivitatis adepti sunt. Consequentia verò mon-
 strabunt nobis, quia vere Paulus nares sunt. *Prospicientes,*
 inquit,

Ad. cap. 8. inquit, *faciem Damasci*: tunc enim iste in Damascum ibat infecutor discipulorum, qui ibidem erant, quando illam caelestem meruit visionem.

CXCIH. CAPUT TUUM IN TE SICUT CARMELUS.

Carmelus interpretatur agnitio circumcisionis. Caput autem Ecclesiae Christus est. Quoniam igitur & ipse justitiam circumcisionis agnovit, propterea dixit: *caput tuum in te sicut Carmelus*.

CXCIII. ET ORNATUS CAPITIS TUI, UT PURPURA.

1. ad Corinth. c. 11. v. 15. Ornatum capitis plebem dicit Ecclesiae; quia velut capilli ad ornatum necluntur Ecclesiae. Sicut ait beatus Apostolus. *Mulier si comam nutriat gloria ejus est, quia coma pro velamine data sunt.* Ecclesia verò multitudine plebis pro crinibus operitur, secundum Hesaiam dicentem: *Omnes eis indueris, & appones eis velus ornamentum sponsae.* Hoc autem ornamentum esse sicut purpura, dictum est; spiritale namque erat hoc quod prophetabatur, sicut enim purpura conchyliorum sanguine tingitur, sic & ornatus sponsae, idest multitudo plebis, sanguine Christi lavatur, quatenus Ecclesia intelligibili purpura vestiatur, sicut & Patriarcha Jacob de ista re prophetizans dicit: *Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvae amictum suum.* Stola verò ejus & amictus haec esse probatur Ecclesia.

CXCV. REX VINCTUS IN TRANSCURSIBUS.

Pf. 93. v. 1. Iste est itaque rex, de quo & David dixit: *Dominus regnavit; decorem induit.* Vincit autem ipse non sponsae suae necessitate, sed voluntate clementiae, sicut dicebat Apostolus: *Ecce vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* In *transcursibus* autem dictum est, quia de caelo trans-

IN CANTICA CANTICORUM. 81

transcurrens in terram venit, & iterum in infernum transeurrens, & mortuos resuscitans, rursus transcurrens in cælos abiit, *ps. 17. v. 11. & ascendis super Cherubim & volavis.*

CXCVI. QUAM SPECIOSA FACTA ES, QUAM SUAVIS.

Vere speciosa facta est, & vere suavis, non divina virtus (neque enim augmentum recipit, nec detrimentum Divinitas) sed humilitas ejus speciosa facta est, atque suavis pulchritudine Divinitatis, cum sedisset in regno cælorum in dextera Patris.

CXCVII. CARITAS IN DELICIIS TUIS: MAGNITUDO TUA SIMILIS EST PALMÆ, ET UBERA TUA BOTRYONIBUS.

Caritas revera in deliciis non carnalibus, sed quæ ex fide sunt, & ipse, de quibus deliciis etiam David dicit: *Delectare in Domino, & supplica ei, & dabit tibi petitiones cordis tui.* *ps. 16. v. 4.* Quod autem hæc magnitudo palmæ adsimilatur? Multis modis sponsæ magnitudo adsimilata est intelligibili palmæ, de qua videtur mihi & David dicere: *Justus ut palma floriet.* *psal. 91. v. 12.* Palma verò candidissimum cor habet, sicut sunt justorum splendida valde consilia, quæ non circa terram pascuntur, sed cælestia circumeunt. Nam etsi aculeos videtur habere palma, sic ut palmæ aculei avium vastationem repellant, sic & justorum increpationes injustos viros amoveant, ne injuriam alienæ conversationi inferre moliantur. *Verba enim sapientum velut boum stimuli, & tamquam clavi igniti de notis unius pastoris:* de notis autem dicit duorum Testamentorum: de pastore vero uno, idest Deo. Istæ sunt increpationes justorum, ut unusquisque percussus in his corde compungatur, & abstineat ab omni peccato. Deinceps ait: *Et ubera tua botryonibus.* Sicut enim palmarum botryones fructu pleni dulcem præbent comedentibus cibum, sic & hæc duo ubera præceptis dulcibus comantia volentibus satietatem maximam largiuntur. *Eccles. 1. v. 11.*

L

CXCVIII.

CXCVIII. DIXI : ASCENDAM IN PALMAM ,
TENEBO ALTITUDES EJUS.

ad Philip. c. 3.
v. 7.

Delectatum est cæleste Verbum puritate iustorum, & exiit se principiis & potestatibus, & servi formam accipiet, unde dicit : *Ascendam in palmam tenebo altitudines ejus* ; quando vero altitudines iustorum ipse tenuerit, tunc sine ruina permanent, dum semper ab eo servantur, & ventorum inmissiones, hoc est, temptationes facile sustinebunt. Deinde consequenter adicit.

CXCVIII. ET ERUNT UBERA TUA , SICUT
BOTRYONES VITIS.

Sicut enim botryones vitis conculcati, & contriti emanant poculum vini lætificantis, sic & iusti in temptationum compressionibus instar botryonum contriti sua victoria spiritalem lætitiā Ecclesiæ præstant.

CC. ET ODOR NARIUM TUARUM SICUT MALA .

c. ad Corinth.
v. 2. v. 13.

Hic odorem fidei a Paulo, qui naribus comparatus est, traditum ei significat ; ipse enim dixit : *Christi bonus odor sumus*. *Sicut mala*, inquit, quoniam mala in semetipsis habent simul duo bona : cibum & potum ; sicut & fidei bonus odor per spiritalem comestionem nobis præparavit Christi corpus & sanguinem.

CCI. ET FAUCES TUÆ TAMQUAM VINUM
BONUM, VADENS FRATRUËLI MEO IN
DIRECTIONEM, SUFFICIENS LABIIS
MEIS ET DENTIBUS.

Hebr. cap. 16.
v. 22.

Vere Domini fauces sicut vinum bonum, ait enim Scriptura : *Mens verba discernit : fauces autem cibos gustant*. Ergo spiritales cibos, corporis, dico, Christi ac sanguinis gustans

IN CANTICA CANTICORUM. 83

stans Ecclesia fauces habet. *Tamquam vinum* : vinum enim cum bibitur tristitiam sedat, & cor ducit ad gaudia, sic etiam hoc Sacramentum mox ad remissionem peccatorum datum fuerit, dolorem quidem, qui provenit ex peccatis, sedat, & a curarum onere relevat, sicut ipse Dominus dicit: *Accipite & bibite, hic est enim sanguis meus, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Matth. cap. 26. v. 18. Mirabile autem est quod ait: *Vadens fratri meo in directionem*, rectis enim convenit hoc accipere, sicut Apostolus dicit: *Probet semetipsum homo prius, & sic de pane edat, & de calice bibat*, ut cum rectitudine pergat ad spiritum nostrum fratrualem, ipse enim dixit: *Jam vos non dico servos, sed fratres.* 1. ad Corinth. c. 11. v. 28. Bene autem hujus mysticæ perceptionis quantitatem nobis exposuit dicendo: *Sufficiens labiis meis & dentibus*, per hoc enim quod ait hoc sufficere labiis ac dentibus, perfectam nobis salutem donare cognoscitur solummodo si cum rectitudine capiatur. Jo. c. 15. v. 15.

CCII. EGO FRATRUELI MEO. ET IN ME CONVERSIO EJUS.

Ac si diceret: ego culturam exhibeo ac deservio fratri meo: Mili ait: *Adhære Deo bonum est, ponere in Deo spem meam*; & iterum: *Adhæsit anima mea post te, me autem susceperis dextera tua.* Ps. 73. v. 27. Ps. 63. v. 9. Ego fratri meo adhærens non recedam, sicut Judæorum synagoga. *Et erit in me conversio ejus*; dum in secundo adventu venerit, & me de totius terræ finibus congregarit.

CCIII. VENI FRATRUELIS MEUS, EXEAMUS IN AGRUM, MANEAMUS IN VICIS: DE LUCE VIGILEMUS AD VINEAS.

Ab isto loco sponsa vocat sponsum, ut cum eo exeat in agrum; hoc est, in mundum; mundus enim est ager: & maneat cum ipso Unigenito, quoniam in universam terram, & civitates, & vicos Ecclesiæ Christi, similitudine vineæ, sunt plantatæ, sicut & Propheta dicebat: *Dilata funiculos mansionum*. Is. c. 54. v. 3.

fronum tuarum : fuge , noli parcere , & palos tuos conforta ad huc in dexteram , & sinistram evola unde exultaris. Sponsa in mirabili creatura ait ad sponsum : *Maneamus in vicis : diluculo vigilemus ad vineas .* Quod autem ait *diluculo vigilemus*, hoc modo disseritur , ac si diceret : de nocturnis tenebris transeamus ad lucem ; sub nocte enim Dominica Resurrectio diluculo facta est .¹

CCIII. VIDEAMUS SI FLORUIT VINEA.

Hoc est , si prædicatio fidei a fidelibus reddit odorem suavitatis .

CCV. FLORUIT ODOR SUAVIS, FLORUERUNT MALAGRANATA.

Hic nuper baptizatos dicit , qui instar vineæ suaviter redoluerunt , & suavitatis odorem inspiraverunt ; & horum animas malagranatis assimilat , eo quod & ipse concoloræ factæ sint , tinctæ sancto Christi sanguine .

CCVI. ILLIC DABO UBERA MEA TIBI.

Hoc est : quotquot per ubera mea inluminavi , & in ipsis eos informavi , hos tibi dabo signatos . Quod autem ait *illuc* , magnum nobis diem significavit , ac si diceret : ut tu accipiens eos dicas : ecce ego & puri , quos mihi dedit Deus .

CCVII.

(1) Qua nocte hora J.C. a mortuis resurrexit non est in sacris Literis traditum , & idcirco non est una omnium antiquorum scriptorum sententia . Alii sub noctem contigisse ferunt , alii nocte media , alii sub auroram . Cum his , qui probabiliorem opinionem sequi videntur , concinât hoc in loco Auditor , nec secum ipse pugnat eo quod supra dixerit ad v. cxxvii. *Resurrectionem factam esse quando res defenderet a insuetis* . Scilicet , ut Cleonici usurpam verficulum ex lib. 1. de Divina.

Quæ primùm gelidos rores Aurora remittit .

Petavius Joân. 3. Oper. 3. EPIPHANII pag. 276. Orationem quamdam edidit in sanctam Christi Resurrectionem in Mss. Cod. EPIPHANIO adscripam , in cuius principio diserte idipsum adseritur , nimirum mane diluculo J. C. a mortuis resurrexisse , verum alias EPIPHANII factus esse videtur Oratio illa , non S. EPIPHANII nostri ; complures nam recensentur hujus nominis ecclesiarum viri , & in ipsa etiam Cypri Episcopalli sede duo ab illi sacre EPIPHANII præce notrum .

CCVII. MANDRAGORÆ DEDERUNT ODOREM.

In Lege dictum est, quia mercis mandragoræ Hifacar facta est; & iterum in benedictionibus Patriarcharum dixit Jacob: Hifacar bonum concupivit. Intelligibiles ergo mandragoræ sunt Ecclesiæ filii, & isti bonum concupiverunt: & ita convenit hoc, quod dictum est: *Dederunt odorem*, hoc est, suavitatem fidei. Dicamus autem de mandragoris aliquid naturale, istæ siquidem radices sub terram habentes, velut in hominis imaginem eas explicant. Hoc autem non est præter figuram mysticam, portantes enim sub terram mortuorum imaginem in resurrectionis tempore odorem fidei dabunt, crediderunt enim illi resurrectioni, & ita dormierunt.

CCVIII. ET JANUAS NOSTRAS OMNIA POMA.

Hic Ecclesia animas sanctorum adsumens dicit: *Et in januas nostras omnia poma*. Januæ siquidem animarum sunt aures, & ora, & oculi, per quæ animæ poma dicit procedere: per oculos equidem honesta mandata: per aures autem divinatorum præceptorum ordines: in ore autem nostro est hymnodicæ Veteris Novique Testamenti meditatio. Hæc membra nobis januæ sunt, quas nos omnes claudere debemus corruptibilibus & libidinosis seductionibus: & oculis quidem expellamus concupiscentiam, ori vero non permittamus, ut loquatur incongrua, secundum Apostolum dicentem: *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat*. Unde & beatus David, ait: *Pone Domine custodiam ori meo, & januam circumstantiæ labiis meis*; aures vero ut claudamus, ne audiant judicia sanguinum, & obloquentem occulte proximo hunc persequamur. Si sic fecerimus Deum laudamus, Christum glorificamus, Sanctum Spiritum, qui in Veteri & Novo Testamento locutus est, in nobis sanctificamus, unde & consequenter dicit.

CCVIII.

CCVIII. NOVA AC VETERA, QUÆCUMQUE
DEDIT MIHI MATER MEA, FRATRUELI
MEUS SERVAVI TIBI.

Novum dicit & Vetus Testamentum, in quibus & iustitias & præcepta sponso suo servavit, ac si diceret: ex Lege evangelii audi: *Non adulterabis*, & custodivi; ex Novo vero Testamento in Evangelii audi: *Abscide concupiscentiam*, & hoc quoque per feci. Rursus ex Lege: *Non peierabis* audiens; & ex Evangelii: *Neque omnino iurabis*, hæc omnia proprio sponso & fratri servavi, ut per tales actus oleum portans & lampadam fidei in manibus habens, in occursum præpararet sponsi. Unde & Dominus dicebat ad Scribas, præcepta Legis simul & Evangelica facientes: *Simile est regnum celorum homini proferenti de thesauro suo nova & vetera*. Nova quidem Evangelii præcepta: vetera vero Legis mandata, dicens.

CCX. QUIS DABIT TE, FRATRUELEM MEUM,
SUGENTEM UBERA MATRIS MEÆ.

Magna & valde mirabilia sacramenta, quæ in hac sancta Scriptura continentur! Non enim dixit *Sugentem ubera mea*: sed *ubera matris meæ*. Quomodo vero possibile est fratri ejus grandem jam, atque perfectum, iterum carnaliter matris ubera sugere? Quod enim ait *Sugentem*, non est hoc perfectorum virorum, sed nimis infantium; ait autem Sponsa ad Sponsum. *Quis dabit te fratriuelem meum sugentem ubera matris meæ*? Mater autem sponsæ sapientia est: fratriuelem vero Dominus Jesus incarnatus & factus perfectus homo, qui est ante sæcula Deus Verbum. Quando ergo ipse Dominus Jesus in his, qui nuper baptizantur, conformatur in infantibus modo genitis Ecclesiæ, tunc per illos ipse fratriuelem Jesus sugit ubera matris sponsæ, audiunt enim ex uno ubere, quod in Veteri Testamento conscriptum est per Zachariam dicentem: *Unusquisque malitiam proximi sui in cordibus suis non reputet*. Similiter Hesaiæ dicente: *Audite Verbum Domini, qui timetis sermonem ejus, dicite odio habentibus & abominantibus: vos fra-*

1111

Zachar. cap. 2.
v. 17.

Is. cap. 66. v. 5.

IN CANTICA CANTICORUM. 37

tres nostri vos . Ecce lac bonum fugite . Et iterum ex Evangeliiis audiunt velut ex alio ubere illud perfectum verbum : Dile- Matth. cap. 5.
gite inimicos vestros , benefacite odio habentibus vos , & orate v. 44.
pro eis , & pro persequentibus vos . Item ex Apostolo Paulo : Ad Rom. c. 12.
Nulli malum pro malo reddentes , sed semper facientes bona . v. 17.

CCXI. INVENIENS TE FORIS , OSCULABOR TE , ET QUIDEM NON DESPICIENT ME .

Quoniam foris Hierusalem crucifixerunt Dominum , & per Crucem osculata est eum Ecclesia , quem foris videbat crucifixum , ut a peccato liberaretur , ait : *Inveniens te foris osculabor te & quidem non despicient me .* O speciosa , ac si diceret , quoniam spiritalis osculum sacramenti pronuntio , quod est inculpabile , & a vitio maculæ carnalis immaculatum , magis in hoc admirabilis apparebo *Sanctis omnibus .* Quia ergo de cruce sermo fuit consequenter dicit .

CCXII. ASSUMAM TE , ET INDUCAM TE IN DOMUM MATRIS MEÆ , ET IN CUBICU- LUM EJUS , QUÆ ME CONCEPIT .

Hic ipsum corpus , hoc est , plenitudo Ecclesiæ dicit ad Deum Verbum : *Assumam te , & inducam te in domum matris meæ .* Mater autem corporis terra est , & cubiculum infernus : Genes. cap. 3.
 ait enim : *Terra es , & in terram ibis .* Cubiculi enim similitu- v. 19.
 dine mors animas retinebat , ait enim : *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen , & in eos , qui non peccaverunt pravaricatione .* ad Roman. c. 5.
 Ergo facta caro Verbum induxit velut in domum pro nobis in mortem ubi erat , & cubiculum terræ , quæ concepit nos . v. 14.
 Induxit ergo eum ibi , ut iterum ille , solvens dolores mortis , omnes exinde liberaret : qui enim sedebant in tenebris & in umbra mortis lumen viderunt per lucem ineffabilem , qui iustitiae Sol est .

CCXIII.

CCXIII. POTUM DABO TIBI DE VINO
UNGUENTARIO.

Deinceps Sponsus ad Sponsam dicit : *Potum dabo tibi de*
Matth. cap. 26. vino unguentario ; potavit enim eam revera per Apostolos di-
v. 27. &c. ceps : *Accipite & bibite* . Et non simpliciter vinum ait , sed
 vinum unguentarium ; vere siquidem unguentarium vinum est
 spiritale vinum , quod Spiritu Divino conficitur .

CCXIII. A FLUXU MALAGRANATORUM
M E O R U M .

Utique ab ejus divino fluxu malagranata sunt facta , ex
 latere enim ejus defluxit sanctus sanguis , & aqua , ut per hæc
 potaret & sanctificaret sponsam .

CCXV. LÆVA EJUS SUB CAPITE MEO, ET DE-
XTERA EJUS COMPLECTETUR ME.

Lævam semper præfens sæculum dicit , dexteram vero
Vid. supra ad futurum secundum Scripturam dicentem : Longitudo dierum
n. XLV. *& anni vitæ & pacis in dextera ejus : in sinistra vero ejus divi-*
Proverb. cap. 3. tia & gloria ; ac si diceret sponsa : quia & in præfenti sæculo
v. 26. bonis ejus omnibus non fraudabor , & in futuro ab eo denuo
 glorificabor , dum bonus pastor filios meos , velut oves vocans ,
Matth. cap. 25. in dextera constituerit dicens : *Venite benedicti Patris mei ,*
v. 34. *percipite regnum , quod vobis paratum est ab origine mundi* .

CCXVI. ADJURAVI VOS, FILIÆ HIERUSALEM, IN
VIRTUTIBUS, ET IN VIRIBUS AGRI, QUOD
LEVASTIS ET QUOD SUSCITASTIS DILE-
CTIONEM USQUE QUO VOLUERIT.

Ineffabiliter instat sæpe rogans atque conjurans animas
 Sanctorum , ut pro nobis ejus filiis intercedant , quatenus di-
 lectionem suam Christus confirmet in nobis , quousque volue-
 rit assumere nos . Sicut & David personam ejus assumens dicit
 exorans :

IN CANTICA CANTICORUM. 89

exorans: *Es in umbra alarum tuarum sperabo donec transeat iniquitas*. Transiet enim quando ipse veniens ab ista nos vita vocaverit, unde & Paulus dicebat: *Qui moritur, justificatur a peccato*. Psal. 36. v. 2

CCXVII. QUÆ EST ISTA, QUÆ ASCENDIT DEAL- BATA, INCUMBENS SUPRA FRATRUELEM S U U M.

Hic jam vident eam omnes iusti ascendentem de Baptismate dealbatam. Quod autem ait: *incumbens supra fratruelem suum*, firmitatem eam in ipsum habere significat. Unde dicit ejus sponsus.

CCXVIII. SUB ARBORE MALI SUSCITAVI TE.

Quando ipse Dominus, velut *malum* in arbore, ita in patibulo Crucis suspensus est, tunc eam suscitavit, idola dei-iciens inimici. Quia vero malo confimilatur testis est Scriptura dicens: *Sicut malum in media silva, sic fratruelem meus in v. sup. v. CCXVIII. medio filiarum*.

CCXVIII. IBI PARTURIVIT TE MATER TUA: IBI GENUIT TE MATER TUA.

Vere ibi parturivit Ecclesiam mater ejus. Ubi hoc est? in Cruce. Mater autem est ipsa caro Unigeniti, & ibi parturivit eam quando dolores pro ea sustinuit cum crucifigeretur, & clavis perforaretur, & lancea latus ejus percuteretur; quatenus sicut Adæ ex latere ejus uxor est facta, sic etiam hic ex sacro latere Christi fingeretur Ecclesia, per aquam illam, quæ exinde fluxit, regenerationis munere baptizata.

CCXX. STATUE ME UT SIGNACULUM IN CORDE TUO, UT SIGNACULUM SUPRA BRACHIUM T U U M.

Signaculum Crucis præcepit constitui prius in corde, se-
M cundo

cundo vero in brachio, ut corde credentes hymnos offeramus Deo, brachio vero, ut quæ sunt utilia faciamus.

CCXXI. QUIA VALIDA EST, UT MORTIS DILECTIO.

Hic sponsus confortans sponsam dicit: *Sic valida est dilectio tua*, ut usque ad mortem pro te venerim sustinendam. Sic itaque & tu dilige me, & usque ad mortem certa pro veritate. Unde & moriuntur ejus filii, qui sunt Martyres Dei, quique pro eo suas animas posuerunt.

CCXXII. DURA UT INFERUS ÆMULATIO.

Ac si diceret, quoniam tanta pro te pertuli, ut per justitiam te desponsarem mihi, & ab idolorum fallacia liberarem. De cetero me respice, & secundum David: *Obliviscere populum tuum & domum patris tui*, quatenus Synagogæ crimen effugas. *Ipsi enim zelati sunt in ... Diis, exacerbaverunt me* Pf. 44. v. 11. *in idolis suis*, & ego zelabo eos in te. Durus vero factus est utique zelus ille sicut inferus, præsumpserunt etenim post resurrectionem *dissuadere* militibus, dantes eis pecunias, ut mentirentur, & dicerent: *Quia nobis dormientibus nocte discipuli ejus rapuerunt eum*. V. Pf. 77. v. 33. Eszech. cap. 20. Matth. cap. 28. v. 15.

CCXXIII. CIRCUMSEPTA EJUS CIRCUMSEPTA IGNIS FLAMMÆ EJUS.

Circumsepta sponsæ sanctos vocat Apostolos, in quibus totius orbem terræ transcurrit. Ignem autem flammæ eos dicit. Ipse namque est, qui *facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem*: ministri vero ejus sunt secundum David, qui ejus faciunt voluntatem, ait enim: *ministri ejus, qui faciunt voluntatem ejus*; quis ergo plus ab Apostolis voluntatem Domini fecit? vis autem eos revera ignem factos agnosceret? Adtende quemadmodum in Actibus Apostolorum apparuit eis Spiritus Sanctus divisus linguis igneis, & prophetabant, & loquebantur magnalia Dei. Pf. 103. v. 4. Pf. 102. v. 31. Act. Ap. cap. 2.

CCXXIII.

CCXXIII. AQUA MULTA NON POTERIT
EXTINGUERE CARITATEM.

Qui secundum Deum possident caritatem, licet temptationes super se videant venientes, tamen, instar aquæ, non extinguuntur a Christi dilectione: ait enim Apostolus: *Quis nos separabit a caritate Dei? tribulatio, an angustia? persecutio, an fames? an periculum, an gladius?* & reliqua. *Ad Rom. cap. 8. v. 35.*

CCXXV. ET FLUMINA NON INUNDABUNT
E A M.

Vox est dominica dicens: *omnis enim qui audit verba mea, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui edificavit domum suam super petram.* Descenderunt pluvie, venerunt venti & perculserunt domum illam, & non cecidit, fundata enim erat super petram, propterea siquidem flumina inundare non poterunt caritatem Christi, quæ est tanquam petra valde firmissima. *Matth. cap. 7. v. 24.*

CCXXVI. SI DEDERIT VIR UNIVERSUM VI-
CTUM SUUM IN CARITATE, CONTEM-
PTU CONTEMNENT EUM.

Hæc prophetia de illis est, qui in mundo sunt divites & abrenuntiantes sæculo propter spiritalem caritatem, omnem victum suum pauperibus præbent, ut domini verba conservent. Isti siquidem ab insipientibus contemuntur, sicut Paulus, qui omnia damnum esse credidit, ut Christum solummodo lucraretur: dixit enim: *velut purgamenta facti sumus.* Sicut & Dominus Jesus omnem vitam pro caritate nostra dedit, exiit enim se principiis & potestatibus, & propter nos pauper effectus est, formam servi accipiens, & contemptus est ab Scribis Phariseis, & ab Herode Rege, sicut scriptum est: *contemnens autem Herodes remisit eum ad Pilatum.* *1. ad Corinth. cap. 4. v. 13. Luc. c. 23. v. 12.*

CCXXVII. SOROR NOSTRA PUSILLA, ET UBERA NON HABET.

Quando anima parvula in Christo crediderit, & divinorum præceptorum nondum integritatem perceperit, neque ducrum Testamentorum cognitionem habuerit, de ista hoc verbum recte poterit dici, quoniam nondum crevit fide duorum Testamentorum. Verumtamen non ab hoc abicitur, sed etiam ipsam proficere deprecatur, ut possit esse perfecta. Si enim solummodo timorem Domini habuerit anima, licet scientia minor sit, non tamen propterea reprobabitur, ait enim: *Melior est timoratus, qui sapientia minor est, quam abundans malignitate; & transgressor legis.* Cur hoc? quoniam non auditores legis apud Deum iusti sunt, sed factores. Caritatem ergo habeat anima, & Soror vocabitur Unigeniti; licet non habeat scientiam multo experimento collectam. *Scientia enim inflat; caritas autem edificat.*

Ecclesi. 9. v. 1.
1. ad Corinth. cap. 8. v. 1.

CCXXVIII. QUID FACIEMUS SORORI NOSTRÆ IN DIE, QUÆ LOQUENDUM EST IN EA?

Hic Prophetæ & Sacerdotes tristes de Synagoga dicunt: *Quid faciemus sorori nostræ in die, qua loquendum est in ea?* hoc est, quando iratus Dominus ei dicturus est: *Hierusalem Hierusalem, quæ Prophetas occidis, & eos, qui ad te mittuntur lapidas, quotiens volui colligere filios tuos quemadmodum gallina pullos suos sub alas suas, & noluisti? ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Videntes ergo eam spiritu desertam hoc jam ex tunc recte dicebant.

Matth. cap. 23. v. 37. 38.

CCXXVIII. SI MURUS EST ÆDIFICEMUS SUPER ILLAM LAMINAS ARGENTEAS.

Ac si diceret, si per incredulitatem desolata non est, sed fide murata fuerit antiquorum patrum, *laminas argenteas*, idest Apostolos super ædificemus ei, quos propter splendorem eorum & munditiam sic vocavit.

CCXXX.

CCXXX. ET SI OSTIUM EST DESCRIBAMUS
SUPER ILLAM TABULAM CEDRINAM.

Sed neque ostium est, quando eum qui dixit : *Ego sum Io. cap. 10. v. 9.*
janua, non suscipit. Ut autem scias quia neque ostium est, vide
 quia & velum templi scissum est, dum enim januam foris por-
 tam suspenderunt ostium probatur esse superfluum. Quod au-
 tem ait : *describamus super illam tabulam cedrinam*, tale est ac
 si diceret : corpus Unigeniti imputrescibile & incorruptibile
 figuremus in ea, nunc autem neque murus neque janua, sed
 deserta est. Hic itaque sponsa extra opprobrium illud existens
 emergit & dicit.

CCXXXI. EGO MURUS ET UBERA MEA
SICUT TURRES.

Ac si diceret : ego firmitas fidei, & opera mea, quæ ex
 duobus facere didici Testamentis, velut turres, in sublimitatis
 culmine sunt erectæ. Sicut audivit Cornelius : *Orationes tue Alt. c. 10. v. 31.*
et elemosinæ tue ascenderunt in memoriam coram Domino.

CCXXXII. EGO ERAM ANTE OCULOS EJUS
TAMQVAM INVENIENS PACEM.

Pacem utique invenit Ecclesia quando audivit ab eo : *Pa-*
cem meam do vobis ; pacem meam relinquo vobis. Jo. c. 14. v. 27.

CCXXXIII. VINEA FACTA EST SALOMONI
IN BEELAMON.

Rurfus Prophetæ postquam viderunt desolatam Hierusa-
 lem, Ecclesiamque plantatam, dicunt : *Vinea facta est Sa-*
lomonis. Salomon autem est Christus, qui pacificavit univer-
 sa. Non autem tacet de vinea, sed dicit etiam ubi sit facta :
 idest, in Beelamon, quod interpretatur, vir justus. Vir autem
 justus factus est Sermo Dei incarnatus ; in illo siquidem viro
 tota

tota vinea esse videtur secundum Hesaiam dicentem: *Vinea Domini Sabaoth domus Israel est*. Propterea etiam dicebat Apostolis: *Ego sum vinea, vos vero palmites*, qui per loca singula cultore Patre plantati sunt in Beelamon, idest in Christo.

CCXXXIII. DEDIT VINEAM SUAM CUSTODIENTIBUS.

Hoc est, mandata servantibus, sicut in Evangeliiis, ait ad Judæos: *Auferetur a vobis regnum, & dabitur genti facienti fructus ejus*.

CCXXXV. VIR ADVERT IN FRUCTU EJUS MILLE ARGENTI.

Hoc est, mente ipse sapiens custodiens vineam, idest omnis doctor in suo magisterio fructificavit Ecclesiæ perfectum numerum: hoc est, *mille argenti*.

CCXXXVI. VINEA MEA MIHI IN CONSPECTU MEO, MILLE TUI SALOMON, ET DU- CENTI HIS, QUI SERVANT FRU- CTUM EJUS.

Hic Dominus dicit: Ecclesia mea & populus meus coram me; ait enim: *oculi Domini super timentes eum & anves ejus ad preces eorum*; quod autem ait: *mille Salomoni, & ducenti his, qui servant fructum ejus*; perfectionem fructuum patrifamilias adsignavit, partem vero custodibus, hoc est Apostolis sicut dixit eis: *Sedebitis & vos super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel*.

CCXXXVII. QUI SEDES IN HORTIS.

Postquam monstravit Apostolis eorum fidei dignitatem, tunc etiam excitat singulorum locorum Episcopos dicens: *qui sedes in hortis*, velut excitans eos ad Apostolicum cursum, sicut & Paulus ait: *imitatores mei estote, sicut & ego Christi*.

CCXXXVIII.

CCXXXVIII. SODALES ATTENDENTES EUM.

Non solum autem Episcopos, sed etiam Presbyteros & Diaconos exhortatur, secundum Apostolum, ut in eorum vestigia ambulantes, & illos imitantes cum eis regnum mereantur. Deinde sponsa faciens omnem dialogum ita loquitur.

CCXXXVIII. VOCEM TUAM AUDITAM FAC.

Ac si diceret, non enim sufficit istorum doctrina solummodo, sed etiam praesidio tuæ vocis induci in die novissimo, quando tuba concinerit, & omnia membra mea surrexerint ^{1. ad Cor. 15.} e sepulchris, in lætitia sempiterna; ait enim: *Surgens mortui*: ^{11. 12.} & suscitaverunt, qui in sepulchris sunt; & lætabuntur. enim quod abs te est salus eis est.

CCXL. FUGE FRATRUELIS MEUS.

Hoc est: in cælum e mundo accelera rursus ascendere.

CCXLI. ET SIMILIS ESTO CAPRÆ, AUT HINNULO CERVORUM AD MONTES VALLIUM.

Cervorum ad montes vallium. Hoc est, quasi caprea sic coram Apostolis relinquens terram cælos ascendit. Hinnulus autem cervorum venenosarum bestiarum interemptor est. Sic & omnem adversarium virtutum calliditatem solvens supra convalles montium habitabit. Hoc est amœnitatem suorum, dicebat enim Deus & inhabitabo in illis: sic & inambula inter suos in secula seculorum. Amen.

EXPLICITUNT COMMENTARIA EPIPHANII EPISCOPI
IN CANTICA CANTICORUM.

ET

Mementote mei in lectione : & si quid transiit me velut hominem, emendantes ignoscite domini mihi & opto vos valere, Fratres. Salutatio mea secundum Apostolum ' Gratia Sancti Spiritus vobiscum, Fratres carissimi. Amen. Deo Gratiar.

INDEX

(1) S. EPIPHANIUS similiter Panarium, hunc, & Aneoratum suum. In expositione Fidei, quo ultimum locum in Panario tenet. §. 19. hæc sunt, Verum id a vobis omnibus, qui hæc nostra lecturi estis, magnopere precor, ut menti, mea tenuitati, imbecillitatiq. condemnare velitis &c. Ultima autem totius operis verba hæc sunt : Pax Domini nostri Iesu Christi, gratia, & veritas, secundum ejus mandatum, cum omnibus vobis perpetuo sit, honestissimi & carissimi fratres. Amen. Aneoratus vero ita desinit: Ego vero, Fratres Carissimi, quamvis tenuissi-

ma facultate & imbecillis viribus ingenui sum præditus ad ea me conferre, humanitatis probitatisq. vestra cohortatione sum coactus: qua nos, licet minime idoneos, supra captum modumque nostrum offerri compulsi, adeo ut in tanta contentione singulari quodam præsidio nobis opus fuerit. Verum novit omnia qui in celo fidelis est. Attamen pax omnibus esto qui hæc regula vera ac Catholica fidei hujus, incedant & super Israel Dei. Salute sanctos omnes in Domino &c.

I N D E X

LOCORUM S. SCRIPTURÆ.

G E N E S I S

- C** AP. I. *vers.* 19. *Pag.* 11.
 CAP. III. v. 19. *p.* 87. *et* v. 20. *p.* 11.
 VI. *p.* 8.
 XXVIII. *p.* 77.
 XXX. v. 15. *p.* 85.
 XLIX. v. 11. *p.* 80. *et* v. 15.
p. 85.

E X O D U S

- CAP. XIV. *vers.* 15. *pag.* 50.
 XV. *p.* 3.
 XX. *p.* 32. *et* 39.
 XXIII. v. 5. *p.* 19.
 XXXIII. v. 13. *et* 20. *p.* 39.

D E U T E R O N.

- CAP. V. *pag.* 32. *et* 39.
 XXXII. *p.* 13.

J O S U E

- CAP. III. *pag.* 52.
 VI. *p.* 72.

I. R E G U M

- CAP. I. *pag.* 51.
 II. *pag.* 3.

III. R E G U M

- CAP. XX. *vers.* 35. 36. 38. *pag.* 63.

LIB. PSALMOR.

- PS.** IV. *vers.* 7. *pag.* 22.
 X. v. 28. *p.* 63.
 XVI. v. 9. *p.* 67.
 XVII. *p.* 24. *et* v. 11. *p.* 81.
 XXI. v. 32. *p.* 74.
 XXII. v. 5. *p.* 14. *et* v. 4.
p. 30.
 XXXIII. v. 16. *p.* 94.
 XXXV. v. 10. *p.* 77.
 XXXVI. v. 4. *p.* 82.
 XLIV. v. 3. *p.* 5. 22. *et* 25.
 v. 11. *p.* 5.
 LI. v. 8. *p.* 70.
 LIV. v. 11. *p.* 90.
 LVI. v. 2. *p.* 67. *et* 89.
 LX. v. 4. *p.* 79.
 LXII. v. 32. *p.* 20. *et* v. 9.
p. 85.
 LXXII. v. 27. *p.* 83.
 LXXIX. v. 9. *p.* 75.
 LXXXIII. v. 4. *p.* 37. *et* v. 13.
p. 33.
 LXXXIX. v. 17. *p.* 22.
 LXXX. v. 4. *p.* 30.
 LXXXI. v. 13. *p.* 81.
 LXXXII. v. 1. *p.* 80.
 c. v. 5. *p.* 85.
 CII. v. 21. *p.* 90.
 CIII. v. 4. *p.* 90.
 N

CX.

cx. v. 11. p. 20.
 cxiii. v. 16. p. 12.
 cxviii. v. 105. p. 7. v. 165.
 p. 4. *lra* v. 24. 46. p. 51.
 cxx. v. 5. p. 22.
 cxxiii. v. 5. p. 75. *lra* v. 18.
 p. 73.
 cxxiv. v. 2. p. 46.

PROVERB.

CAP. i. *vers.* 16. *pag.* 33. *lra* 88.
 xvi. v. 24. p. 56.

ECCLESIASTES

CAP. xii. v. 11. p. 81.

ECCLESIASTIC.

CAP. i. *vers.* 26. *pag.* 20.
 iv. v. 33. p. 19.
 vi. v. 14. 16. 17. p. 5.
 xvii. v. 21. 23. p. 43.
 xix. v. 21. p. 22.
 xxi. v. 16. p. 16.
 xxxvi. v. 21. p. 82.

SAPIENTIA

CAP. iii. *vers.* 6. *pag.* 27. *lra* 49.

ISAIAS

CAP. i. *vers.* 2. *pag.* 32.
 v. v. 7. p. 3. 75. 94.
 xxvi. v. 1. p. 39. *lra* 46. v. 9.
 p. 74.
 xxxv. v. 1. p. 31.
 xl. v. 10. p. 70.
 xlix. v. 18. p. 51. v. 11. p. 80.

liii. v. 12. p. 9. *lra* v. 2. p. 83.
lra v. 7. p. 28.
 liv. v. 3. p. 9. *lra* v. 2. p. 83.
 lv. v. 7. p. 43. *lra* 43.
 lxi. v. 5. p. 79.
 lxii. v. 5. p. 5. *lra* v. 6. p. 64.
 lxiii. v. 1. p. 5.
 lxvi. v. 5. p. 19. *lra* 86.

JEREMIAS

CAP. i. v. 10. p. 22. *lra* v. 13. p. 58.
 xvii. v. 7. *lra* 8. p. 15. v. 10.
 p. 35.
 xxiii. p. 14.
 xxiv. v. 3. p. 38.
 xxxi. v. 34. p. 14.

DANIEL

CAP. ii. *vers.* 44. *pag.* 15.
 xix. v. 33. p. 54.

OSEAS

CAP. i. *vers.* 20. *pag.* 50.

JOEL

CAP. ii. *vers.* 20. *pag.* 59.

HABACUC

CAP. iii. *vers.* 3. *pag.* 59.

ZACARIAS

CAP. viii. *vers.* 17. *pag.* 86.
 ix. v. 16. p. 49.

EVANG. MATTH.

CAP. i. *vers.* 15. *pag.* 30.
 v. v. 10.

V. v. 10. p. 19. v. 27. 28. 33.
34. p. 86. v. 44. p. 19. 87.
 VI. v. 13. p. 16. v. 28. 29.
p. 15. v. 28. p. 31.

VII. v. 24. p. 91.

VIII. v. 3. p. 96. v. 20. p. 48.

IX. v. 2. p. 40. 68. v. 6.
29. p. 40. v. 4. p. 31. v. 15.
p. 17. v. 22. p. 40. 62.

X. v. 28. p. 19.

XI. v. 28. p. 40. 68.

XIII. v. 5. p. 86. v. 16. p. 73.

XVI. v. 16. p. 71.

XIX. v. 28. p. 24.

XXI. p. 75. v. 41. p. 23. v. 43.
p. 23. 62.

XXIII. v. 10. p. 66. v. 37. p. 47.

62. v. 38. p. 22.

XXV. v. 34. p. 33. 40. 41.
68.

XXXVI. v. 10. 12. p. 27.

v. 26. p. 11. 32. v. 27.
p. 11. v. 28. p. 11. 83.

XXVII. v. 27. p. 88.

XXVIII. v. 12. p. 47. v. 13.
p. 20. v. 19. 20. p. 40.

EVANG. MARG.

CAP. I. vers. 17. 18. pag. 36.

V. v. 34. p. 40.

XI. v. 2. p. 47. 62.

XVI. v. 6. p. 47.

EVANG. LUC.

CAP. II. vers. 15. pag. 69.

VIII. v. 48. p. 40.

IX. v. 18. p. 48.

XXII. v. 15. p. 50.

XXIII. v. 11. p. 91. v. 43. p. 69.

EVANG. JOANN.

CAP. III. vers. 16. pag. 33.

IV. v. 34. p. 59.

VI. v. 37. p. 14.

X. v. 2. p. 23. v. 25. p. 63.

XI. v. 43. p. 40. 62.

XIV. p. 34.

XV. v. 5. p. 24. v. 15. p. 83.

XIX. v. 34. p. 2. 54. v. 35.
37. p. 2.

XX. v. 27. p. 61. v. 28. p. 60.

XXVIII. v. 20. p. 80.

ACTA APOST.

CAP. II. pag. 20.

III. v. 4. p. 74.

V. v. 15. p. 74.

VIII. p. 20. 80. v. 32. p. 28.

IX. v. 36. p. 74.

X. v. 31. p. 23.

XIII. v. 48. p. 71.

EPIST. AD ROM.

CAP. III. vers. 9. pag. 79.

V. v. 14. p. 87.

VI. v. 2. 10. p. 37.

VII. v. 16. 17. p. 47.

VIII. v. 26. 27. p. 6. v. 35.
p. 91.

X. v. 1. p. 32. v. 15. p. 30.
42. 77.

XI. v. 7. p. 22. v. 12. p. 47.

IX. v. 17.

XII. v. 17. p. 87.

XIII. v. 10. p. 66.

1. AD CORINTH.

CAP. I. v. 1. p. 94. v. 24. p. 11.

II. v. 6. p. 7.

IV. v. 13. p. 91. v. 16. p. 94.

VI. v. 20. pag. 48.

VIII. v. 1. p. 22.

XI. v. 1. p. 94. v. 15. p. 51.

et 80. v. 24. p. 60.

XII. v. 28. p. 31.

XV. v. 40. p. 5.

2. AD CORINTH.

CAP. I. v. 15. et 16. pag. 16.

VI. v. 16. p. 35. et 44.

XI. v. 2. p. 12. et 26. v. 28.

p. 83.

XII. v. 10. p. 18.

EPIST. AD GALATAS.

CAP. I. v. 2. pag. 48. et 68.

v. 14. p. 23.

VI. v. 17. p. 27. et 64.

EPIST. AD EPHESIOS

CAP. I. v. 14. pag. 35.

IV. v. 9. et 29. p. 85.

V. v. 2. p. 24. v. 25. 31. 32.

p. 9.

VI. v. 15. p. 77.

EP. AD PHILIPPEN.

CAP. I. v. 7. pag. 82. v. 15.

p. 31.

1. AD TIMOTH.

CAP. III. v. 2. pag. 2. v. 10.

p. 78.

2. AD TIMOTH.

CAP. IV. v. 7. 8. pag. 18.

EP. AD HEBRÆOS

CAP. III. v. 6. pag. 35.

XII. v. 25. p. 25.

XIII. v. 13. p. 50.

1. PETRI

CAP. I. v. 22. pag. 65. et 68.

1. JOANN.

CAP. III. v. 16. pag. 63.

V. v. 8. p. 10.

APOCALYPS.

CAP. VII. et XIV. pag. 12.

INDEX RERUM.

A

A *Bel. Pag. 7. & 46.*
Adam. 9. 61.
S. Ambrosius. 60.
Aminadab. Patris bona voluntas. 76.
Ammianus. 22.
Amoris boni & mali descriptio. 6.
Anima. Ejus janua sensus. 85.
Antonellus (Nicolaus) XII.
Antonini Itinerarium. 21.
Apostoli. 16. 31. Eorum miracula. 75. Columna Ecclesiae. 48.
Reclinatorium Christi. ibid.
Arnaldus. xxxxi.
S. Athanasius. XII.
S. Augustinus. 21. 24. xxx.

B

Balutius. xxxi.
Bandurius (Anselmus) xv.
Baptismus. 13. 49. 51. 54. 56. 57. 58. 76. 79. 80. & xxxxi. &c.
Baptizati: Angelis comparantur. 77. Malagranatis. 84. Infantes Ecclesiae. 86.
Baronius. xxxi.
S. Basilus. 40.
Beelamon: vir justus. 93.
Bellator. xxxii.
Bentleyus. xxviii.
Bernardus. xxxiii.
Bethel: Dei domus. 35.
Bibliotheca Vaticana. ix. xi. xv. xxvi. Regia Parisiensis. xi. xxxii. Vindobonensis. xxvi.
Cosimiana. ibid. Mazariniana. ibid.
Binghamus. xxxxi.
Blanchinius (Jesephus) xii.
Bochartus. 21.
Brannius. 2.

C

Cephaz: Petra. 65.
Calmer (Augustinus) 10.
Carolus a S. Paulo. xxx.
Canticum Canticorum: a quibus legendum. 4. Ejus Sticometria varia. xxxvii.
Cantica, quae in libris sacris sunt, enumerantur. 4.
Caprae natura. 53.
Caritatis deliciae. 81.
Carmelus: Agnitio circumeisio- nis. 80.
Carpasius urbs Episcopalis. xxx.
Carpathus. Carpathiorum Episcoporum Catalogus. xxvii.
Cassianus. 24.
Cassiodorus. 1. xxxii.
Caveus. xxvii.
Cedar. 21.
Cellarius. 22.
Cellerius. xxvii.
Cervorum natura. 35.
Cbananea. 17.
Christiani, Bonorum Christianorum mores descripti. 49. 57. 63. 81.
Pallidi. 57. Corp. Chr. xxxvii.
Ciampinus. 52.
Cicero. 84.
Clemens Alex. 21.
Coccius. xxx.
Colomeus (Petrus) xv.
Conscientia bona. 79.
Constitutiones Apostolicae. xxxvii.
Consul Ordinarius qua pompa pro- cederet. 48.
Cor. Domus sapientiae caelestis. 44.
Correctio fraterna. 62. 81.
Cosmas Indicopleustes. xiv.
Cotelerius. 13. xxxvii.
Cujacius. xxxiv.
S. Cyprianus. 21. 24.
S. Cyrillus Alex. 40.

Dia-

D

Diaconi. Eorum officium. 78. &
xxxvii.
Dolores: mundos eos esse oportet. 67.
Dominus: quomodo querendus. 42.
Ubi nam non inveniatur. 43.
Dupinius. xxv. xxix.

E

Ecclesia. Una est. 18. 73. Ejus typus Noe. 8. Eve comparatur. 11. Christo concorporata. 9. Ex latere Christi progenita. 9. 28. Ejus nuptiae cum Christo. 12. Christofora. 18. Fumo thymiamatis & lecto Salomonis comparatur. 45. Corpus Christi. 48. Ecclesia vineis comparatur. 38. 83. Malagranatis. 75.
Enoch. 46.
S. Epiphanius scripsit in Canticum Canticorum. 1. 11. & seq. Ejus opera laudantur. 2.3. 7. & alibi passim.
Epiphanius Scholasticus: ejus fludia. xxxi. & seq.
Episcopi a Presbyteris distincti. 45.
Esebon: Cogitationes. 79.
Evangelium. Ejus preceptorum dignitas. 56.
Eucharistia. 11. 32. 58. 60. 75. 78. 82. 83. 88. & xxxii.
Eusebius. 11. 40. xxix.

F

Fabricius (Albertus) xv. xxi. xxxiii.
Facundus Herm. xiii. xxxi.
Festus. 30.
Fides: necessaria ad percipiendum Baptisma. 52. Sine operibus nihil proficit. 16.
Filius Dei os Patris. 67.
Fontanius. xxxii.
Forum. In eo Deus non invenitur. 43.

G

Galaat: habitatio martyrii. 5.1. 71.
Gaddi: praeceptum.29. Adeptio.18.
Garetius (Jo.) xiii. xxxv.
Gesnerus. 2.
Grabe Ernestus. xxviii. xxxvii.
S. Gregorius M. 6. 75. xxxiii.
S. Gregorius Naz. 40.

H

Hadrianus I. Papa. 39.11.
Haeretici vulpes parvulae. 41.
Hammondus. 53.
Harduinus. 22. 39.
Hemoraissa. 17.
Hermion: Spiritus: lumen. 55.
Hesicbius. xxxii.
Hierocles. 32. xxix.
S. Hieronymus. 21. 23. 24.
S. Hilarius. 21. xxxiv.
S. Hippolytus. xii.
Holstenius. xxix.

I

7. Christus. Unguento adfinitur. 15. Thuri. 52. Monti myrrhae. 54. Virgo Aaron. 75. Speciosus. 81. Fuit a sensationibus servat. 84. Descendit ad inferos. 60. 62. 69. Ascendit ad caelos. 81. Ejus caritas. 91. Ubi querendus. 43. Quomodo retineatur. 44. Virtutum exemplar. 39.
S.70. *Corysostomus*. 21. 57. xxxvii.
Iosephus Hebraeus. 21. 22.
S. Irenaeus. 57.
Isidorus Pelusiota. 21.
Judicii dies. 41. 84. 95.
Iusti: lapidibus assimilantur. 49. Montibus & convallibus. 42. Eorum timor. 47. delectatur in eis Dominus. 44. Contemnuntur. 41. Legis factores. 92. Justitia hominum per gratiana Dei. 25.

K

Kieslingius. 57.
Kistlerus. xxviii. Lam-

L

Lambeckius. xxvi.
 Lamius (70.) 29. & xv.
 Leo. Rex brutorum. 55.
 Lex idem ac Pentateuchus. 3.
 Libanus: Candor. 58. 79.
 Lipomanus. xxvi.
 Lucretius. 30.

M

Masorium. 64.
 Malagranatorum natura. 75.
 Malorum natura. 82.
 Mandragore natura. 85.
 Maria. Dei genitrix. 39. Hujus
 nominis antiquitas. ibid. n.3.
 Martianus Capella. 22.
 Martianeus. 76.
 Martyres. 12. 15. 18. 27. 33. 63.
64. 90. Reclinatorium Christi.
48. Eorum reliquie culte. 18.
 Qui miseram pro Christo vitam
 ducunt martyres sunt. 27.
 S. Maximus. xxxvii.
 Mens. Oculus cordis. 55.
 Meursius (70.) 29. & xv. xxviii.
 Miræus. xxviii.
 Montfaucon. xxvi.

N

Nicetas. xxvi.
 Nessel. xxvi.
 Noc. Typus Ecclesie. 8.
 S. Niconis excerpta asctica. xxxxvi.
 Nilus Doxipatrius. xxx.
 Nuptie. Earum dignitas. 13.

O

Oratio. Ejus virtus. 50. 51. &c.
 Origenes. 23. 40.
 Osculum. Ejus duplex genus. 7.
 Ostiacine. Urbs. & Provincia. 21.
 Oudinus. xxix. xxxx.

P

Palma. Ejus natura. 8.
 Patientia. 44.
 S. Paulus. 8. 79.

Peccatorum confessio veniam im-
 petit. 24.

Pelagius Papa ii. xxxi.

Petavius (Dionysius) 84.

S. Petrus. 58. Cephas. 23. A
 S. Paulo reprehenditur. 23. A-
 postolorum princeps. 57.

Pittseus. 64.

Philippus Diaconus cur dictus A-
 postolus. 20.

Philo Carpathius scripsit in Canti-
 cum Canticorum. xiv. & xxv.
 Nec non in alios sacros libros.
 xxvi. Non erat Episcopus Car-
 pathi sed Carpathi. xxvii. Sæcu-
 lo vi. ineunte floruit. ibid.

Platea: Via lata. 42.

Plinius. 21. xxix.

Poenitentia. 13.

Polybius suppositus auctor vite
 S. Epiphani. xxvi.

Procopius Gazæus. xv. Catena
 in Canticum Canticorum ab eo
 scripta titulus ex Cod. Vatica-
 no. xxix.

Ptolemæus. 22.

Purpura. 49. 80.

R

Relandus. 53.

Resurrectio J. Ch. quo nobis tem-
 pore contigerit. 61. 84.

Resurrectio mortuorum. 8. 85.

S

Sabbata sabbatorum quid. 3.

Sacerdos summus Hebræorum se-
 mel in anno in Sancta Sanctorum
 ingrediebatur. 2. Nullibi aliter
 sensu S. Epiphanius. ibid.

Sacerdot in dignitas. 78.

Sacrae littere. Earum virtus. 13.

35. 46. Earum lectio dulcis. 68.

Quomodo intelligendæ. 53.

Salamitis. 76.

Salmasius. 21.

Sale.

Salomon . Pacifer : pacificus . 4.
Salutatus (*Stephanus*) xxi.
Sandii pro nobis intercedunt . 64.
 88. *Invocandi* . ibid. &c. xxxxi.
Eorum ebrietas in cælis quæ .
 14.

Sanir : *Rubus* . 55.
Simon Richardus . xxxii.
Sixtus Senensis . xxxii.
Socrates . 40.
Solinus . 21.
Smith (*Thomas*) xxxiii.
Suicerus . 21. 64. xxxxvii.
Suidas . xii.
Sylaces . xxix.
Synagoga . 50.

T

Tertullianus . 21. 24.
Talpbioth : In altitudine . 53.
Tharhis : Conversio . 67.

Theodoretus . 40.
S. Thomas Apostolus . 60. 61. 62.
Timor Dei . 92.
Tigna domus quid . 21.
Thomasius (*Josephus M.*) xxxvii.
S. Trinitatem conscribi necessarium
esse ad salutem . 52.
Turturis castitas . 26.

V

Vezzosius (*Franciscus*) xxxvii.
Vincentius Lirinensis . 35.
Virginitas nuptiis præliat . 12.
Unguentum . *Ejus usus in conse-*
crandis regibus & sacerdotibus .
 15. 16. &c.
Voluntas Dei . 59.
Urbanus il. xxxxviii.
Volfius (*Hieronymus*) xxviii.
 Z
Zephirus (*Franciscus*) xxvi.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

In *Prefat. pag. xxvii. lin. 23. adde* : interfuerunt : &
PHOTIUS Cod. ccii. Joannis Episcopi Carpathiorum memi-
 nit , variorum librorum auctoris , cujus *Opus Consolatorium* ,
 ex maxima parte jamdiu editum habemus . Quo tempore
 Joannes floruerit incertum est , sed ineunte seculo viii. re-
 centior non videtur . *Pag. 2. not. 1. lin. ult. adde* : nec non
 in lib. de Ponderibus & Mensuris §. 4. tom. 2. *pag. 162.*
Pag. 16. lin. 9. lege : DILBERUNT TE , TRAXERUNT &c.
Pag. 23. num. 1. lin. 9. lege : quod S. EPIPHANIUS idipsum sen-
 tiret , constat &c. *Pag. 28. lin. 8. lege* : coæquata . *Lin. 9.*
lege : quo Divinitati . *Pag. 38. lin. 12. lege* : VITES . *Pag. 39. n. 2.*
lin. 3. lege : corpore demonstravit . *Pag. 42. lin. 18. lege* : VO-
 CAVI EUM , ET NON AUDIVIT ME &c.

